

Anton Strand

RÖD FRONT

En debattbok om de svenska kommunisternas program och praktiska politik

Prisma 1967

Under 1960-talet rådde stor ideologisk och politisk förvirring i Sveriges Kommunistiska Parti/Vänsterpartiet kommunisterna (SKP/VPK), vilket bl a yttrade sig i en vildvuxen debatt inför SKP:s 20:e kongress – se [Debatt i svenska kommunistpartiet \(SKP\) 1962-63 – En artikelsamling](#). Detta ledde så småningom till utsplittringar och utträden samt mångåriga fraktionsstrider. Bland dem som under denna period tog tack och farväl av SKP var ombudsmannen Anton Strand som (1968) lämnade partiet för socialdemokratin. Föreliggande bok är hans försök att göra upp med SKP:s politik och ideologi.

En annan som vid samma tidpunkt lämnade SKP-skutan för socialdemokratin var journalisten och riksdagsmannen Sven Landin. Även han redovisade sin kritik i bokform: [Uppbrott från stalinismen – till en socialism med mänskligt ansikte](#), som dock kom ut först 1973 (men som också försöker göra en mer övergripande kritisk analys av kommunistpartiets historia, ideologi och politik).

För en ingående (och intressant) redogörelse för SKP/VPK:s utveckling under dessa år, se kapitel 7 ("Socialistisk förnyelse") i Werner Schmidts bok [C-H Hermansson - En politisk biografi](#).

Martin F 30/1 2017

Innehåll

Förord	1
Världsekonomi och världshushåll i förvandling och förändring.....	2
De två systemens tävlan	2
Har blandekonomin misslyckats?.....	14
SKP tillbaka till utgångspunkten — 1892.....	17
SKP:s socialistiska alternativ	20
En oriktig ekonomisk analys	22
Tomtmarken under samhällskontroll	25
Om utsugningen	26
Är jämlikhetskravet realiserbart?	29
Hur skall socialiseringen tillgå?	31
Makten och företagsdemokratin.....	34
Ny socialistisk strategi för välfärdssamhället.....	36
Den aktuella politikens konkreta utformning.....	38
Operation Missnöje	38
Utrikespolitiken.....	51
Socialismen som vision och realitet	60
Är vänstersamverkan med SAP möjlig?	63
21:a kongressen och partiets omstöpning.....	68
Sammanfattning	69

Förord

Föreliggande debattbok presenteras i fullt medvetande om att invändningar från olika håll kan göras mot den. Den främsta är kanske att Stalin-erans politik med skenprocesser, massutrotning av meningsmotståndare och massrevolter (Ungern o. a.) förbigåtts vilket kan tagas till intäkt för att jag skulle vara en gammal stalinist, ovillig att ta konsekvenserna av min egen medverkan och mitt försvar för denna politik.

Jag kan försäkra de läsare som inte haft tillfälle att följa min utveckling och mina reaktioner under de senaste 15 åren att jag i högre grad än någon annan kommunistisk funktionär tagit ställning mot stalinismen och allt vad den ledde till. Jag har heller aldrig varit nöjd med att vi — trots allt som skett — endast fick titta i dörrspringan till skräckkammaren och inte fått någon tillfredsställande redovisning för hur det var möjligt och var ansvaret ligger. Metoden att övervältra hela ansvaret på en enskild person — Stalin — och sedan gå vidare som om ingenting hänt tillfredsställer inte ens de elementäraste krav på en sådan redovisning. För mig har det stått och står alltjämt klart att det rör sig om en systemfråga och inte om en personfråga.

Stalin må ha varit grym och psykiskt snedvriden och föremål för en personkult — men det räcker inte som förklaring och är bara ett sätt att krypa undan de verkliga orsakerna. De ligger i de värderingar, politiska trossatser och dogmer som varit vägledande för vår generation kommunisters kamp för en socialistisk omvandling av världen. Vore det sant att det bara rörde sig om personkult skulle allt varit frid och fröjd i och med Stalins bortgång, men man har sedan dess tvingats påbörja en såväl ideologisk som politisk-ekonomisk revisionism som sätter hela den kommunistiska världsåskådningen i gungning. Det betyder inte att Sovjetunionen som statsbildning skulle vackla — den kommer säkert, liksom många andra stater, att växa sig starkare och mäktigare — men ingen vet hur mycket av den socialistiska visionen som blir möjlig att förverkliga.

Lika litet som någon annan kommunist, utanför den interna kretsen sovjetledare, har jag några interna informationer eller tillgång till det källmaterial som skulle möjliggöra en riktig värdering och bedömning av det förflutna. Vi är alla hänvisade till våra egna värderingar och vår egen tro.

När det däremot gäller dagens politik och den politik som kommunisterna planerar att föra under den närmaste framtiden finns gott om fakta och källmaterial att tillgå för dess bedömning.

Denna bok har tillkommit närmast därför att jag är både skrämdd och förvånad över hur litet både gamla och unga socialister lärt av misstagen i det förflutna och hur lätt man halkar tillbaka ner i de hjulspår som min generation kört upp. Utan att vilja ”kacka i eget bo” och utan att tränga mig fram i något annat parti har jag velat redovisa min omvärderade syn på den socialism som jag, av ideella skäl, kämpat för i praktiskt taget hela mitt vuxna liv. Jag gör det i den förhoppningen att mina lärdomar, erfarenheter och misstag skall ha något att lära speciellt den unga generation som nu efter hand tar ansvaret för den svenska arbetarrörelsens fortsatta utveckling.

Sedan manuskriptet färdigställts (april 1967) har Sveriges kommunistiska parti, SKP, ändrat namn till Vänsterpartiet Kommunisterna genom beslut vid 21:a partikongressen i maj. Även Demokratisk ungdom, DU, ändrade vid detta tillfälle namn till Vänsterns ungdomsförbund. I min framställning används dock de äldre beteckningarna.

Stockholm i juni 1967

Anton Strand

Världsekonomi och världshushåll i förvandling och förändring

De två systemens tävlan

För 20- och 30-talsgenerationerna är det en nästan otrolig utveckling som, speciellt på ekonomins område, ägt rum i vår värld. Praktiskt taget hela perioden mellan första och andra världskriget dominerades av en permanent ekonomisk kris med jättearbetslöshet, svält och en ständigt tilltagande skärpning av klassmotsättningarna som kulminerade i fascismens och nationalsocialismens uppkomst i början av 30-talet.

Fascismens och nationalsocialismens uppkomst betydde också att de nationella motsättningarna mellan de dominerande världsmakterna USA-England å ena sidan och de tre axelmakterna, som strävade efter dominans och världsherravälde, å andra sidan skärptes och utvecklingen gick mot det andra världskriget. De bägge om den politiska och ekonomiska dominansen stridande blocken av kapitalistiska stater var emellertid eniga om en sak — Sovjetunionen utgjorde ett hot mot bägge blockens intressen. Trots principiell enighet om nödvändigheten att försöka uttradera sovjetmakten lyckades man ändå aldrig bli enig om att göra det i gemenskap och då Hitler ensam försökte misslyckades han.

Orsakerna härtill var många men främst kanske ändå det faktum att ryssarna på den relativt korta tid de hade på sig lyckades reorganisera och bygga ut sitt näringsliv. Valet att ge den tunga industrin förtursrätt ledde till att man hade produktionsresurser för att utrusta och underhålla sina stridsvilliga arméer med vapen och annan utrustning. Alla som nonchalerat och undervärderat den ryska planhushållningens möjligheter att ta sig ur efterblivenheten slogs med häpnad och bestörtning över de ryska prestationerna. Sett ur ett längre historiskt perspektiv kommer med all säkerhet Stalin och hans ekonomiska politik att värderas på ett helt annat sätt än vad som skett under senaste årtiondet. Jag är inte historiker men vill ändå försöka peka på några historiska fakta i sammanhanget som har betydelse för att förstå och förklara världsekonomins förvandling och förändring under perioden efter det andra världskrigets slut.

Sovjetregeringen, under Lenins ledning, var den första i världen som planmässigt började sysselsätta sig med näringslivets uppbyggnad och konstruktion. Med hjälp av proletariats diktatur och hårda metoder framtvingades den kapitalbildning som behövdes för uppgiften, i början huvudsakligen från jordbrukets produktion men efter hand ur den samlade produktionen. Målsättningen var dubbel: för det första komma ur svälten och för det andra kunna försvara sig vid eventuellt militärt överfall. I kamp med partioppositionen, som krävde två-årsplaner i stället för 5-årsplaner och ville ha tyngdpunkten lagd på konsumtionsvaruindustrin i stället för den tunga industrin, försvarade Stalin beslutet med hänvisning till att man annars, liksom i det förflutna, skulle bli ”slagen av svenskar, japaner osv”.

Regeringarna i de kapitalistiska länderna sysslade fram till 30-talet mest med administrativ ledning av samhället — skolfrågor, rättsvårdande uppgifter och en så gott som betydelselös socialservice. De blandade sig inte i näringslivets angelägenheter och lät de enskilda kapitalisterna härja fritt och okontrollerat. Resultatet blev att det rådde i det närmaste kaos i produktion och ekonomi, massarbetslöshet osv. Utvecklingen följde nästan helt Marx' förutsägelser med kapitalister som höll på att gå under till följd av rikedom och vällevnad och arbetarmassor som dog en för tidig död.

Värst drabbade av krisen var de högst utvecklade industriländerna, USA och Tyskland. I synnerhet det senare landet gick under hela 20-talet havande med en social revolution men det blev inte, som många väntat, en proletär utan en borgerlig, nationalsocialistisk revolution.

Då Hitler, som var den tyska rustningsindustrins man, kom till makten upprättade han en

borgerlig-fascistisk diktatur som ifråga om effektivitet inte stod proletariatets efter. Skillnaden var bara den — och den var naturligtvis högst väsentlig — att han klart och entydigt tog sikte på upprustningen och på kriget som en metod att lösa den tyska ekonomins kris. Liksom Lenin och sedermera också Stalin lyckades han med statliga tvångsmedel göra slut på oenigheten bland de tyska kapitalisterna och de politiska partierna och underställa hela den tyska ekonomin och näringslivet sina egna intressen och planer. Mycket snabbt lyckades han göra slut på massarbetslösheten och sätta alla i arbete vilket till att börja med stärkte hans politiska aktier också bland arbetarmassorna. Hur slutet på hans politiska era blev behöver inte skildras — det känner alla till.

När kriget slutade väntade sig alla, i synnerhet kommunisterna, en ekonomisk kris av dittills icke skådat format med ty åtföljande klassmotsättningar. Det blev inte som man hade tänkt sig. Förvånansvärt snabbt och utan kris i egentlig mening ställdes ekonomin om från krigs- till fredshushållning. Tillspetsningen av motsättningarna Öst—Väst och uppkomsten av det kalla kriget ledde inte endast till en våldsam kapprustning utan också till en enorm utveckling av de produktiva krafterna hos de bägge blocken. Västmakternas beskyllningar att ryssarna ville börja ett nytt krig har aldrig besannats eller kunnat bevisas — snarare är det just nu amerikanerna som genom det ständigt upptrappade och omöjliga kriget i Vietnam mot kommunismen belastas i detta avseende. Den ömsesidiga skräcken har emellertid resulterat i en satsning på teknisk-vetenskaplig forskning och utveckling som skulle varit otänkbar under mera normala förhållanden. Trots väldiga offer för krigets destruktiva krafter har ändå standardutvecklingen varit större än under någon annan motsvarande period i världshistorien.

Ekonomiska kriser av 30-talskaraktär har under hela efterkrigsperioden lyst med sin frånvaro i Europa och i den mån det varit små och kortare störningar i ekonomin har det, i motsats till 30-talets deflationistiska kriser, rört sig om kriser av inflationistisk karaktär. Förklaringen till denna förvandling och förändring av den kapitalistiska ekonomins struktur ligger i att man lärt sig att också i fredstid och under demokratiska förhållanden kan genom statlig planering samma resultat nås som under krig och politisk diktatur. I sin bok *Från idéer till idyll återger* professor Herbert Tingsten en historia av Toynbee om de engelska fiskarens metod under äldre tid att hålla liv i sillen i de väldiga fisksumparna. Man fann, omtalar Toynbee, att de till väldiga sumpar förpassade sillarna ofta, trots riklig föda, dog eller blev klena under veckorna mellan fångst och försäljning. De dog av vällevnad, lättja, brist på motion. Fiskarena fann på råd. Ett slags små hajar, dogfish, släpptes in i sumparna. De förföljde sillarna och slukade många av dem men det stora flertalet överlevande blev pigga och friska genom ansträngningen att klara sig; de hade fått något att leva för, att vara rädda för.

Utan att gå närmare in på orsakerna kommenterar Tingsten historien: ”Så hjälper i våra dagar kommunismen genom tävlan, hot och angrepp demokratierna att bevara sin vitalitet.”

Liknelsen är enligt min mening riktig och tillämpbar på den fredliga samexistensens och produktionstävlns politik. Det är ett obestridligt faktum att de kapitalistiska staterna i mer eller mindre hög grad — minst i USA och mest i Sverige — accepterat planhushållningens idé vilket bl.a. påvisas av professor Gunnar Myrdal i *Planhushållning i välfärdsstaten*. Men det var inte vad kommunisterna tänkte sig. I enlighet med marxismens-leninismens lära skulle en sådan anpassning vara otänkbar och omöjlig. De inre motsättningarna i kapitalismen skulle sönderslita den parallellt med att den socialistiska planekonomin marscherade mot allt högre och högre välstånd. Ingen renlärig kommunist trodde på en sådan kapitalistisk förnyelse; villkoret för en planmässig produktion var samhällsägda produktionsmedel.

Marxismens-leninismens lära bygger, i förenklad och kort sammanfattad form, på att det mer värde som kapitalisten tillägnar sig ur produktionsprocessen och som han inte orkar konsumera trots ett liv i övermättnad och vällevnad skapar en disproportion, en klyfta mellan produktion och konsumtion som leder till överproduktionskriser med ökad misär och svält för

de arbetande massorna och slutligen till undergång för kapitalisten själv och hans ekonomiska system, som kommer att avlösas av en högre samhällsform — socialismen. Utvecklingen under de senaste trettio åren har till den dogmatiska marxistens-leninistens förvåning inte följt detta schema utan gått i en helt annan och överraskande riktning. I enlighet med Marx' egen dialektik har helt enkelt summan av de kvantitativa förändringar som de socialistiska staternas egen planhushållning framkallat slagit över i en ny kvalitet. Kapitalismens värld har tagit ett språng framåt, den har förnyat sig och anpassat sig efter den nya situationen i världen. Utvecklingen på produktionens område marscherar nu i både öst och Väst med sjumilakliv mot ett ständigt stigande välstånd.

Redan i seklets början uppställde några ryska marxister under Bucharins ledning (Bucharin befann sig ofta i blåsväder och var ömsom vänster- och högeropportunist och blev under 30-talet liksom flera av sina kamrater avrättad av Stalin) teorin om den ”organiserade kapitalismen” som en möjlighet för kapitalismen att undgå den av Marx förutspådda katastrofen och undergången. Denna teori hävdade att om kapitalisten förstår och är villig att öka massornas köpkraft i takt med den växande produktionen så slår han inga ”spikar i sin egen likkista” som Marx förutspått, utan överlever och blir en progressiv faktor i samhällsutvecklingen. Den ortodoxa marxismens förkunnare hävdade, i motsats till Bucharin, att en sådan utveckling var otänkbar emedan kapitalisten genom sitt profitbegär var blind och aldrig kunde lära sig inse att han höll på att gräva sin egen grav. Nu visar emellertid verkligheten och fakta att kapitalisten visserligen inte befriats från sitt profitbegär men däremot lärt sig var gränsen för det möjliga går när det gäller att tillskansa sig profit; den gränsen är dessutom flytande och bestäms av klasskampens styrka och tryck.

Anhängarna av teorin om den ”organiserade kapitalismen” låg så nära reformisternas och socialdemokraternas linje som tänkbart var med hänsyn till medlemskapet i det ryska kommunistpartiet. I själva verket är grunden till reformismens och socialdemokratismens ideologi också en tro på möjligheten att förändra kapitalismen. Skillnaden mellan de senare och Bucharin var att han lanserade sin teori som en tänkbar möjlighet medan socialdemokraterna inrättade sig för att, som det skämtsamt hette, ”raka och klippa Marx”. Det var och är alltjämt möjligt, hävdade man, att med klasskampens hjälp dra den kapitalistiska ekonomins kärra in på vägen mot utveckling och framsteg i stället för undergång.

Den socialdemokratiska klasskampen i förening med de ”kommunistiska hajarna” har nu satt sådan våldsamt fart på de ”kapitalistiska sillarna” att de i vissa fall t.o.m. går till angrepp på de ”kommunistiska hajarna”. Det rör sig om en mycket olikartad utveckling i olika länder men i några länder — exempelvis i Sverige — är ökningen av både produktion och standard större än i de socialistiska länderna.

Förklaringen till den socialistiska planhushållningens initialframgångar ligger inte i att andra ekonomiska lagar skulle existera under socialismen, som den ideologiska propagandan gör gällande, utan i att man med järnhand koncentrerade investeringarna på uppbyggnaden av den tunga industrin, trots svält och brist på konsumtionsvaror. Källan till kapitalism och rikedom är sparande. Det är en lag som gäller lika mycket under socialismen som under kapitalismen. Skingrar man de ideologiska propagandadimmorna är det inte mycket som skiljer Josef Stalin från t.ex. förre EPA-direktören Josef Anér:s uppfattningar om hur man blir rik. På TV-reporterens fråga: ”Hur blir man miljonär?” svarade Anér: ”Bara genom att släppa ifrån sig minsta möjliga av de pengar man tjänar, spara dem.” Enligt SUKP:s historia inpräntade Stalin: ”Vi har inga kolonier eller besegrade folk att hämta kontributioner av, vi är stängda från utrikeslån, vi måste finna investeringsmedel inom landet genom att driva en sträng sparsamhetslinje.” Han hade med fattiga, svultna människor att göra och kunde inte vänta sig att de frivilligt skulle spara. Det skedde med tvång och med hjälp av proletariats diktatur. Sovjetfolket arbetade hårt och svält sig rikare, mer är det inte som skiljer. Det är en väg som

alla de svältande miljonerna i underutvecklade länder måste gå, förutsatt att inte de redan högt utvecklade länderna ger dem nödig hjälp med gåvor och lån till produktionsmedel. Här gäller i vidgad bemärkelse Marx' ord: "Arbetarklassens befrielse måste vara dess eget verk."

I Sverige har vi redan tillryggalagt den vägen. Vi har överflöd på produktionsmedel och förutsättningen för att använda dem alla är att vi måste importera arbetskraft från andra länder. Massor av utlänningar är sysselsatta i vårt näringsliv. Hos oss rör det sig om att höja produktiviteten och effektiviteten genom att utveckla automationen och därigenom minska den mänskliga arbetsinsatsen, förkorta arbetstiden osv.

Det finns och har i alla tider funnits en tendens att jordbruket släpar efter i framstegsutvecklingen beroende på att konservatismen, motståndet mot förnyelse, är starkare bland bönderna än bland andra grupper. Det beror också på att man först måste industrialisera för att kunna mekanisera, rationalisera och utveckla jordbruket. Detta ledde till att den kapitalistiska världen, speciellt under industrialiseringens uppgångsperiod, skakades av jordbrukskriser som marxismen-leninismen trodde vara oöverbärliga. Hur kapitalt vi misstog oss visar vad Lenin 1916 skrev i boken *Imperialismen*:

"Det är självklart att om kapitalismen kunde utveckla jordbruket, som i dag överallt halkat efter industrin, om den kunde höja massornas levnadsstandard ... skulle det inte finnas något överskott på kapital ... Men då skulle kapitalismen heller inte vara kapitalism ... Så länge kapitalismen förblir kapitalism kommer överskottskapitalet aldrig att användas för att höja massornas levnadsstandard, ty detta skulle innebära en nedgång i vinst för kapitalisterna; i stället kommer överskottskapitalet att användas för att öka vinsterna därigenom att man exporterar det utomlands, till efterblivna länder. I dessa efterblivna länder är vinsterna ofta höga, ty det är ont om kapital, priset på jord är relativt lågt, lönerna är låga, råvarorna är billiga."

Detta citat visar hur kapitalt Lenin misstog sig på den sannolika utveckling han förutspådde kapitalismen. "Överskottskapitalet" har använts både för att höja massornas levnadsstandard och utveckla jordbruket, det har inte gått till u-länderna i form av "exportkapital". Allting har gått precis tvärtom och det värsta av allt — hans egen planhushållning har hamnat i samma situation som kapitalismen i Europa 1916.

Om Lenin levde i dag skulle han finna att hans socialistiska planhushållning har varit framgångsrik i många avseenden, men han skulle också finna att den på intet sätt upphäver eller avskaffar allmängiltiga ekonomiska lagar för samhällsutvecklingen, trots samhällsägda produktionsmedel.

50 år efter det Lenin skrev de citerade orden uppträder precis samma företeelse i hans egen planhushållning: jordbruket har "halkat efter" industrin och ställt till trassel i planhushållningen. Vid Centralkommitténs sammanträde i mars 1965 sade den nuvarande partisekreteraren Leonid Bresjnev i sitt stora tal om förhållandena i jordbruket bl.a.: "Fram till 1959 skedde ett märkbart uppsving för jordbruket, men under den följande perioden började det i praktiken stå och stampa på samma ställe."

Vem som helst förstår att detta är ett mycket allvarligt problem för sovjetregeringen. Sovjetunionens befolkning växer med omkring 3,5 miljoner varje år vilket betyder att befolkningen på sex år ökat med 20 miljoner munnar som skall mättas, samtidigt som jordbruket stagnerar. Anmärkningsvärt är också att just under dessa år skulle Chrusjtjjevs väldiga investeringar i nyodlingarna i Kazakstan börja ge utdelning. Liksom kapitalister och socialdemokrater i samarbete lyckats komma över och förbi sina kriser och problem på svensk botten är jag övertygad om att sovjetregeringen kommer att klara upp situationen. Vad jag däremot betvivlar är att det kan ske med andra metoder än dem den socialdemokratiska regeringen i Sverige använder.

Trots sovjetfolkets stora framgångar i den ekonomiska politiken är det långt kvar tills man på det industriella och speciellt på jordbrukets område går ifatt och förbi högt utvecklade länder som Sverige, USA och många andra. Hur det ligger till på industriproduktionens område redovisas på annat ställe och jag skall därför bara ge några siffror om jordbrukets efterläpning i förhållande till Sverige.

Enligt 1963 års statistiska uppgifter hade Sovjetunionen 218 miljoner ha odlad jord vilket är i det närmaste 1 ha per capita. Sverige hade litet över 3 miljoner ha eller omkring 0,4 ha per capita. Sovjetjordbruket förfogade enligt uppgift från 1964 över 1 200 000 traktorer för att betjäna sin odlade areal vilket innebär att man hade 1 traktor för varje 200 ha medan vi i Sverige 1960 hade 152 974 traktorer eller noga räknat 1 traktor för varje 20,7 ha. Vi har således 10 gånger så hög mekanisering som Sovjetunionen. Av Sovjetunionens befolkning är t.v. 35 procent sysselsatta inom jordbruket medan endast 8 procent klarar vår livsmedelsförsörjning. Jordbruksutredningens majoritet siktar på att det inte skulle behövas mer än 4-5 procent för att klara vår livsmedelsförsörjning i framtiden och försöker övertyga bönderna om att den omläggning som föreslås skulle ge dem högre standard och konsumenterna billigare priser.

Hur det ligger till med lönsamheten och produktiviteten i det ryska jordbruket gav oss Chrusjtjev en inblick i när han på den ryska Centralkommitténs möte i december 1963 gjorde jämförelser mellan å ena sidan det svenska och finska jordbrukets produktivitet och å andra sidan de tre sovjetrepublikerna Estland, Lettland och Litauen, där jordbeskaffenhet och klimatbetingelser är likartade med våra. Han frågade: ”Vad innebär det då för de baltiska republikerna att komma upp till samma produktionsnivå som t.ex. Sverige och Finland?” och anförde siffrorna i tabellen överst på nästa sida.

Den förvandling och förändring som skett och sker jämfört med 30-talet är så stor och genomgripande att den överallt och inte minst i de socialistiska länderna kräver en radikal omställning av det politiskt-ekonomiska tänkandet. Det är också vad som i själva verket sker. Ingen kommunistledning vare sig i Öst eller Väst vågar än så länge se verkligheten i vitögat och erkänna att broarna till det gamla är rivna.

Den dag de främsta marxistiska ekonomiprofessorerna vid Moskvas Ekonomiska Institut lanserade och berikade marxismens vokabulär med ordet ”socialistisk profit” visade de i vilken utsträckning fältet för den gamla marxismen-leninismen rivits upp. Att ställa ordet ”socialistisk” före profit ändrar ingenting i begreppets innebörd. Profit betyder helt enkelt att skaffa sig privilegier på medmänniskornas bekostnad.

	Baltiska republikerna	Sverige och Finland
Avkastning i deciton per ha:		
Spannmål	8,6	23,1
Potatis	77	140
Bruttoskörd av spannmål i 1 000 ton	1 496	5 891
Antal kor (i 1 000)	1 680	2 456
Kor per 100 ha	19	34
Genomsnittlig mjölmängd per ko (i kg)	2 351	3 095
Produktion per 100 ha ägor (i deciton) av:		
Kött	56	77
Mjölk	470	1 055

Först omvärderingen av Stalin och (sedan 1963) omvärderingen av den socialistiska ekonomin och planhushållningen visar, om man går till botten med problemen, hur ofantligt litet de ändrade ägandeförhållandena till produktionsmedlen betytt för de inbördes

relationerna mellan människorna i samhället. Den ekonomiska ”revisionismen” och blottläggandet av problemen och svårigheterna i den socialistiska planhushållningen, sådana som de socialistiska staterna själva skildrat den, ger bilden av en hushållning som långt ifrån fungerar på det sätt som teorin lovat att den skulle göra. Alla försök att vifta bort saken med att det bara är småsprickor i fasadputsen är dömda att misslyckas, ty det rör sig faktiskt om långt allvarligare ting. Det rör sig om sättningar i grunden. Låt mig i koncentrat återge vad som angetts ifråga om planhushållningens fel och brister.

1. Planuppfyllningen har hämmats och varornas kvalitet försämrats genom den centrala planeringen.
2. Planhushållningen har verkat bromsande på effektivitet och räntabilitet.
3. Den har vanställt prisbildningen. (Sätts priserna för lågt blir det brist och sätts de för högt går det inte att sälja varorna.)
4. Man har saknat en arbetsmarknadspolitik och arbetskraftsreserverna har inte kunnat tillvaratagas då företagen saknat fullmakt att friställa överflödigt arbetskraft vid rationaliserad produktion osv.
5. Planhushållningen har omöjliggjort en riktig lönepolitik.
6. Den centrala planeringen har satt företagsdemokratien ur funktion.

Praktiskt taget alla socialistiska länder visar en tendens till minskad framstegstakt. Produktionstillväxten har sedan 1951 ständigt sjunkit inom hela COMECON-blocket. Under perioden 1951-1955 utgjorde den genomsnittliga ökningen 13,3 procent, 1956-1960 10,4 procent och 1961-1963 8,3 procent.

De mest utvecklade av COMECON-länderna har dessutom den största procentuella sänkningen. Enligt FN:s Europa-kommissions statistik var exempelvis nationalinkomstens ökning i Sovjetunionen 1962 6 procent och sjönk 1963 till 4,5 procent. Tjeckoslovakien — det mest industriellt utvecklade landet -- noterade t. o. m. en sänkning av nationalinkomsten med 3 procent. Högst var ökningen i det lilla och underutvecklade landet Albanien med 8 procent, följt av Rumänien med 7,2 procent.

För många kan det kanske förefalla underligt att exempelvis Albanien skulle ha en 3,5 procentenheter högre produktionstillväxt än Sovjetunionen, men en procentredovisning blir mycket missvisande i bägge fallen. De socialistiska länderna har alltid älskat att redovisa sina framgångar procentuellt för att på så sätt uppförstora dem. Men om exempelvis A producerar 1 000 traktorer per år och B 10 000 och bägge ökar sin årsproduktion — A med 200 procent men B med bara 100 procent — så blir ändå resultatet att A i absoluta tal ökar med 2 000 medan B ökar sin traktorproduktion med 10 000.

De socialistiska länderna pekar på sina stora framgångar och framhäver att industrins samlade produktion under perioden 1950-1961 mer än tredubblats. Det finns ingen anledning att förringa betydelsen av denna prestation, och i förhållande till vad som skett på många andra håll är den imponerande.

Men den är inte på något sätt unik för de socialistiska länderna. Renodlat monopolkapitalistiska länder — exempelvis Japan — har en ännu högre utvecklingstakt i sin industriella expansion.

En jämförelse med vårt eget land visar, om vi tar nationalinkomstens ökning som grund, att den 1964 steg med 5,5 procent i Sverige och, enligt Sovjetunionens Statistiska Centralbyrå, med 7 procent i Sovjetunionen. Tar man då hänsyn till det faktum att produktionen per capita är omkring en tredjedel högre i Sverige än i Sovjetunionen så innebär det att pro-

duktionsutvecklingen i Sverige absolut var några procent högre än i Sovjetunionen.

Produktionsvolymen har under efterkrigsperioden vuxit mer eller mindre i alla länder och framför allt har detta skett utan motsvarande ökning i sysselsättningen. Enligt en FN-utredning omfattande perioden 1938-1961 har industrins produktion genomsnittligt för hela västvärlden ökat 1,8 gånger mer än sysselsättningen. I de socialistiska staterna var motsvarande jämförelsetal 1,5 och i u-länderna 1,6 gånger. Inte heller när det gäller produktiviteten per sysselsatt arbetare ligger således de socialistiska staterna särskilt väl till.

En del av de socialistiska länderna — exempelvis Tjeckoslovakien och Sovjetunionen — har nått en sådan utvecklingsnivå ifråga om industriproduktionen att det i fortsättningen kommer att bli svårare och kräva långt större ansträngningar att öka några få procent än det var att öka många hundra procent per år tidigare. De stora ”procentundrens” tid är förbi. Självklart är det inte en fråga om en total stagnation eller tillbakagång. Det är endast fråga om en långsammare framstegstakt och om minskade möjligheter att hålla jämn takt med utvecklingen i den kapitalistiska världen, som också rör sig framåt mycket snabbt.

Det är dessa fakta och problem som oroar de politiskt ansvariga och de marxistiska ekonomiprofessorerna främst i Sovjetunionen men också i andra socialistiska länder. Chrusjtjevs löften om att hinna ifatt och gå förbi USA redan 1970 har lagts på is och man talar inte längre så vitt och brett om tävlan med de kapitalistiska staterna. I stället har det sedan 1963 pågått en, åtminstone delvis, öppen debatt mellan ekonomiprofessorerna om hur man skall få bättre fart på produktionsutvecklingen. Den är med all säkerhet styrd och påbjuden från högsta ort. Det visade de beslut som fattades av SUKP:s CK:s möte i mars 1966 som i stort sett följde de anvisningar som gjorts av ekonomiprofessorerna i debatten.

De ”nya” idéerna som beslutats är inte precis dagsfärska, de kommer från Jugoslavien, och har en gång utdömts av alla kommunister. Sedan de fått återupprättelse i Sovjetunionen har de kinesiska kommunisterna liksom västliga ekonomer från skilda utgångspunkter — fortsatt att betrakta dem som början till en kapitalistisk restauration. Även om det inte är frågan om att man vill ha kapitalister och storgodsägare tillbaka rör det sig ändå om en ekonomisk förnyelse med bl.a. ”socialistiskt profitsystem, friare prisbildning, kommersiell konkurrens i form av reklam och marknadsundersökningar”, som tidigare varit helt främmande för den socialistiska planhushållningen, men däremot inte är obekanta i den kapitalistiska marknadshushållningen. Det är med tanke på detta inte så märkvärdigt att västerländska ekonomer och gammelm Marxistiska dogmatiker tycker att anrättningen påminner om den gamla kapitalistiska sillen i ny kapprock.

Visst är det allvarliga brister — i planeringen för att ta ett exempel hur högen — att ett socialistiskt land ligger med enorma lager av radio- och TV-apparater som inte kunnat säljas vare sig på hemmamarknaden eller på export medan det är omöjligt för husmödrarna att uppbringa knappålar och säkerhetsålar i affärerna.

Visst är det en form av ekonomiskt vanstyre och en underlig lönepolitik att det ska löna sig bättre att göra skrot än prima kvalitetsvara.

Visst är det en underlig prisbildning som satt priset på nybakat, gott bröd från de socialistiska brödfabrikerna så lågt, i förhållande till mjölk-, kött- och fläskpriserna på kolchosmarknaden, att det lönar sig bättre att plöttra med den privatägda kon — ge henne bröd som kraftfoder och sälja mjölk och kött — än att arbeta i kollektivjordbruken.

Visst är det underligt att det skulle behöva dröja nästan en mansålder och behövas två regimförändringar innan man kom underfund med Lysenkos, som man nu säger, ”skadliga teorier och dogmer” för jordbruket.

Men det mest underliga är ändå att detta kunnat pågå så länge, utan att någon kunnat göra något åt missförhållandena. Vad de ryska ekonomerna konkret menar med det socialistiska

profitsystemet har under debatten mellan ekonomiprofessorerna och andra ekonomiska experter varit mycket oklart. Det har funnits en benägenhet att dra likhetstecken mellan "statens vinster" och profit, vilket inte alls är samma sak. Professor Alexander Birman hävdade t.ex. i polemik med "oförstående", att "staten redan nu tar 92 procent av utgifterna för statsbudgeten från vinster i produktionen medan endast 8 procent tages ut av folket i skatter" och att profiten under dessa förhållanden "kommer hela folket tillgodo, medan 10 procent aktieägare tar dem i kapitalistiska företag".

Kan över huvud taget ett socialistiskt företag med staten som suverän herre över hela produktionsapparaten och som dessutom enväldigt bestämmer över råvarupriser, löner och konsumtionspriser göra vinst eller profit, vilket man vill kalla det? Staten kan ju fullständigt godtyckligt ta ut hur mycket sådan vinst den önskar och anser sig behöva för att betala kostnaderna för den sociala tryggheten. Om finansminister Sträng en dag kommer på idén att döpa om sin källskatt till "statens vinst" så rubbar det väl knappast det sakliga förhållande som råder mellan löner och skatter. Det blir ingen ny omfördelning av värdet för de produktiva prestationerna, som den enskilde arbetaren eller tjänstemannen gör, därför att staten tar hem större vinster. Det är antingen demagogi eller okunnighet om man påstår motsatsen. Vad som är vinst och räntabilitet är i hög grad relativt och beroende av med vem och vad man jämför. I en stat som äger och kontrollerar hela näringslivet saknar det varje som helst betydelse om man lurar åt sig några vinster eller inte av sig själv.

Centralkommittén har nu bestämt sig för att dela ut "års bonus" och att ett "index för profit och räntabilitet" upprättas samt att det skall "bildas en fond för materiell uppmuntran av de anställda, vilken skall utbetala premier för höga arbetsresultat". "Indexet kommer att fastställas uppifrån", dvs. det blir precis som förut. Man reser sig från den obekväma stolen, går några varv och sätter sig på samma stol igen.

Beträffande "materiell uppmuntran" så är det heller inget nytt. Långt innan detta beslut fattades var det så, att av statens "företagsvinster" gick 75 procent till statlig service, 20 procent till nyinvesteringar och 5 procent till "materiell uppmuntran". "Uppmuntran" bestod i att man för huvudparten av pengarna byggde arbetarklubbar, idrottsplatser osv. Vidare fick s.k. "Udarnikar" och "Stachanoviter" sina bilder uppsatta på fabriken anslagstavla och ibland också en cykel, TV-apparat, bättre mat eller liknande. Kosygin föreslår precis detsamma nu. "Vinsterna ska användas för att utveckla produktionen, förbättra tekniken, materiellt uppmuntra de anställda.

Ommöbleringen i den byråkratiska djungeln, avskaffandet av Chrusjtjevs folkhushållningsråd som ersattes med 27 nya ministerier med tillhörande byråkrati, är så allmän och vanlig att det inte lurar någon. Malenkovs och Chrusjtjevs omrörningar löste inget problem och den kamp som nu proklamerar mot byråkratin är ingenting annat än skuggboxning.

Om jag har läst Marx rätt så definierar han begreppet profit som *en arbetsfri inkomst, som den får vilken ställer sparkapital till förfogande för produktionsutvecklingen*.

Aktiesparande förekommer inte i socialistiska länder men man kan sätta in "överflödiga" pengar på bank och utan att anstränga sig få ränta, vilket är en form av profit. Skillnaden mellan aktiesparande och vanligt banksparande är att det förstnämnda är mer lotteribetonat. Man kan tjäna mer än vanlig bankränta på aktier men riskerar också att förlora insatta medel medan bankräntan däremot är garanterad. Bank-sparande har alltid varit tillåtet och uppmuntrats liksom köp av spar- eller premieobligationer.

Det meddelas nu — bl.a. i tidskriften Nyheter från Sovjetunionen — att de privata bankkontona växer mycket snabbt till följd av den stigande levnadsstandarden, vilket är liktydigt med att fler får mer profit. Ett högst vanligt och alldagligt kapitalistiskt profitsystem har alltså funnits och finns. Mer invecklat än så är det inte. Det finns ingen täckning i verkligheten för talet om en "socialistisk profit". Profit är profit vilket samhällssystem som än

använder sig av den för att driva på utvecklingen av de produktiva krafterna.

De doktrinära, dogmatiska och dessutom felaktiga resonemangen om profiten är inte annat än försök att lägga dimridå över de verkliga problemen som handlar om att produktionsutvecklingen saktar av och att man håller på att bli efter i tävlan med kapitalistländerna. För att komma till rätta med denna bristande effektivitet i den socialistiska planhushållningen finns lösningen i en bättre och vettigare pris- och lönepolitik och en i djupaste mening politisk och industriell demokratisering. Det är företagsledningarna, arbetarnas och tjänstemännens förhållande till sitt arbete och känslan av att verkligen ha möjlighet att påverka värdet av prestationen som avgör effektiviteten i systemet.

Det framgår dels av den debatt som förts, dels av många andra uppgifter att problemet egentligen är dålig arbetsmoral, dålig kvalitet på de producerade varorna och att både arbetarna och företagsledningarna är missnöjda med den nuvarande ordningen och därför likgiltiga och ointresserade av produktionen och dess kvalitet. Det framgår att dessa viktiga grupper i samhället helt enkelt saknar verkligt inflytande på planering, löner och priser. De har bara haft att lyssna på vad politbyrån beslutat och byråkratin fortplantat nedåt. Det är detta som inte går så bra längre och som hotar att stoppa den fortsatta framstegstakten.

Jag föreställer mig att arbetarna och tjänstemännen i de socialistiska länderna reagerar på samma sätt, som låt oss säga de statsanställda vid LKAB, SJ-personal, posttjänstemän och andra statsanställda i Sverige skulle göra om vår regering bad dem slavarbeta för höga vinster åt staten, vinster som sedan skulle slås ut över hela folket i form av lägre skattekrav för oss alla. Naturligtvis vill de ha och kämpar också för att direkt få sin beskärda del av vinsten.

Motstånd mot att ge dem detta har av de svenska kommunisterna alltid betecknats som statskapitalistisk utsugning. Är det otänkbart att ryska arbetare och tjänstemän, tvärtom alla ideologiska doktriner och dogmer, ser det på samma sätt?

Det byråkratiska godtycket när det gäller planeringen, arbetsnormerna, löne- och prispolitiken har ställt till oreda och orättvisor vid fördelningen av de värden som produktionen skapar och har i sin tur framkallat missnöje, som bara kan ta sig uttryck i att man saknar intresse för produktionen.

Fri och öppen möjlighet till kritik har saknats och enda sättet har varit att "övervintra" i avvaktan på att parti- och statliga myndigheter skulle upptäcka sina fel och börja tillämpa självkritik. Men det tar alltid lång tid och när man äntligen är där reduceras felet till ett minimum.

För det mesta blir det bara så att man skaffar sig en syndabock och en ny man placeras i den gamla stolen utan att någon egentlig förändring inträffar. Det är här problemet ligger.

Statsapparaten och dess olika organ för maktutövningen är ingenting ofelbart och gudomligt, det har ju inte minst erfarenheterna från de socialistiska staterna visat, där de grövsta fel visat sig vara möjliga. Men också små och till synes obetydliga fel har fått stora och ödesdigra konsekvenser.

Tyvärr finns det tills vidare ingenting som bevisar att orättvisor, godtycke, byråkrati och ekonomiskt vanstyre försvinner med utvecklingen av kapitalismen. En av hörnstenarna i Marx' ekonomiska lära är, att det privata ägandet av produktionsmedlen står i motsättning till produktionens sociala karaktär och därför skapar kriser och konflikter. Socialismen har upphävt denna motsättning genom att samhället äger alla produktionsmedel, påstås det. Kanske det, men de nya motsättningar som nu framträder, som ingen marxist tidigare räknat med — och som nu blivit ett hinder för den fortsatta utvecklingen — bottnar i samma problem. Det är den gamla tvisten mellan människor om hur den gemensamma kakan skall fördelas på rättvisast möjliga sätt.

Det heter att under socialismen skall ”var och en ha konsumtionsrätt i förhållande till sin produktiva prestation”, men vem är det som bestämmer prestationens värde? Jo, det gör de krafter som råder över instrumenten för fördelningen — löner, priser, arbetsnormer osv., och det finns ingen som helst garanti för att de alltid handlar rättrådigt och riktigt.

En grupp i samhället kan subventioneras på en annans bekostnad, små och inte avsiktliga fel i pris- och lönepolitiken kan snedvrída hela samhällsekonomin till nytta för en del och förfång för andra.

Utan att på något sätt vilja upptráda som försvarsadvokat för kapitalismen vill jag ändå för saklighetens skull korrigerá professor Birmans påstående att vinsterna i den kapitalistiska produktionen bara kommer ”aktieägarna tillgodo”. Riktigt så enkelt är inte problemet.

I varje kapitalistiskt land drages en större eller mindre del av vinsten in till samhället i form av skatter. I Sverige har vi bolagsskatt, förmögenhetsskatt, arvsskatt, progressiv inkomstskatt och aktievinstskatt. Den politiska makten — staten — ålägger dessutom lagstiftningsvägen kapitalisterna att svara för en del av de anställdas sociala trygghet — de får betala ATP-avgifter, semesterlön, grupplivförsäkringsavgift osv. och man ser på detta sätt till att ytterligare en del av vinsterna kommer alla till godo, precis som i Sovjetunionen.

Också de fackliga organisationernas kamp för högre löner är ett annat uttryck för att folket vill vara med och dela vinsterna i produktionen. Nettovinsten är liten i förhållande till bruttovinsten men den har benägenhet att samla sig hos några få och representerar då stora summor.

Den kapitalistiska marknadshushållningen fungerar med andra ord som en allas kamp mot alla med tryck och mottryck. Klasskampen som födes och föres inom ramen för denna process är beviset för att fler än kapitalisten vill ha och får del i vinsterna som uppstår i produktionen. Hur stor del var och en av parterna får beror på det tryck man kan utöva. När kapitalisten tvingas avstå en — enligt hans mening — alltför stor del av profiten försöker han rädda sig genom att öka arbetsproduktiviteten och lönsamheten i sitt företag. Med eller mot sin vilja tvingas han att antingen gå i likvidation eller ge sitt bidrag till samhället genom att effektivisera sitt företag. Det är detta som förklarar det felaktiga i påståendet att endast ”en tiondel” av befolkningen får del av vinsterna i den kapitalistiska produktionen och att monopolkapitalismen alltjämt är progressiv, trots förutsägelser om motsatsen av marxismen-leninismen.

I den socialistiska staten existerar officiellt och teoretiskt inga motsättningar. Klasskampen har därför upphört och demokratin i djupare mening satts ur spel genom att de stora intresseorganisationerna saknar verklig makt och inflytande. De har förvandlats till rådgivande organ för den statliga toppbyråkratin som avgör småfrågorna och den politiska maktapparaten där en eller i bästa fall några få fattar de stora avgörande besluten.

Har man förmåga att läsa litet mellan raderna i den pågående debatten är det inte svårt att upptäcka att det egentligen inte rör sig om annat än det arbetare och tjänstemän i Sverige kämpar för — industriell demokrati, medbestämmanderätt i företagen och möjlighet att påverka arbetsnormer, löner och prisbildning. Det rör sig inte om att grundvalarna för det samhällseliga ägandet vacklar, att man vill ha kapitalister och godsägare tillbaka.

Man har bara nått en punkt i utvecklingen där ännu en genomgripande förnyelse är nödvändig. Många, allt för många, har förlitat sig på att massor av papper är bevis på produktiv energi. Den stora faran är att man håller på att drunkna i byråkrati.

Det är inte planeringen som sådan som skulle vara oförenlig med framsteg, snarare bristen på demokrati och verklig medbestämmanderätt i marknadsmekanismens funktioner. Det nuvarande systemet ger inte fackföreningarna, kollektivjordbrukarna och den enskilde känslan av att vara direkt och intimt engagerade i produktionen och dess funktioner.

Räddhågat och försiktigt har reträtten mot en fri marknadshushållning, utan aktiespekulation, redan börjat. Men alla är skeptiska och osäkra på vart det bär hän. På längre sikt gäller det om den socialistiska planhushållningen kan fungera jämsides med en fri marknad. Men villkoret härför är en långtgående breddning och fördjupning av demokratin och därmed möjligheten för den "lille mannen" att påverka sin ställning i det väldiga statliga produktionsmaskineriet.

Den kapitalistiska marknadsmekanismen med objektiva priser såsom mått på tillgång och efterfrågan är naturligtvis inte helt neutral. Den politiska makten påverkar den mer eller mindre. Det kapitalistiska Sveriges näringsliv planeras och styrs av de privata företagen och regeringen i samförstånd.

Omvänt är det väl inte otänkbart att ett av staten ägt näringsliv styrs av staten, företagsledarna och de anställda gemensamt. Villkoret är emellertid att de senare får verkligt inflytande — inte bara rådgivande — när det gäller ledningen. Eftersom ändå den politiska makten — förutsatt att den utnyttjas — är viktigare än den ekonomiska kan ett sådant system aldrig komma att kunna fungera tillfredsställande om det inte finns en alternativ möjlighet att byta den politiska maktens utövare.

Borgerligheten påstår sig vara ett alternativ till den nuvarande regeringen, men kommunisterna har aldrig varit nöjda med det, utan presenterat ett eget, ett tredje alternativ. Varför inte kräva detsamma av en socialistisk stat?

Det är naturligtvis en djärv spekulering som ligger långt fram i tiden, att utvecklingen i de socialistiska länderna parallellt med uppkomsten av en fri marknad skulle följas av en så långtgående politisk demokratiseringsprocess som uppkomsten av två på socialistisk grund tävlande partier, med möjlighet att alternativt inneha regeringsmakten.

På samma sätt som man i det renodlat kapitalistiska Amerika håller sig med två borgerliga partier — republikaner och demokrater — kunde man tänka sig två på socialistisk grund med varandra konkurrerande partier i Sovjetunionen.

Naturligtvis finns det inte mycket som i dag pekar på en sådan utveckling av den demokratiseringsprocess som nyligen påbörjats i de socialistiska länderna. Men frågan är om inte den slutgiltiga lösningen av de problem man nu brottas med ligger i en sådan utveckling.

Jugoslavien är föregångslandet för den nya ekonomiska politiken och har ända sedan brytningen med Stalin gått sina egna vägar och först under senare år följts av Sovjetunionen och andra socialistiska länder. På våren 1965 gjordes i Jugoslavien en radikal anpassning av exportindustrin till världsmarknadens priser genom en devalvering av dinaren samtidigt som alla statliga subventioner på hemmamarknadens bekostnad till exportindustrin drogs in. Eftersom effektiviteten och arbetsproduktiviteten var låg i förhållande till omvärlden resulterade denna anpassning i en genomsnittlig prishöjning, utan lönekomensationer, med 24 procent, dvs. en mycket kraftig standardförsämring.

Varför en sådan socialistisk radikalmedicin? Jo, den var nödvändig för att man skulle kunna frigöra sig från respiratorn (subventionerna) och övergå till att andas med egna organ, därför att bl.a. den socialistiska statskontrollerade prispolitiken snedvridit hela den ekonomiska utvecklingen.

Exemplet Jugoslavien är intressant ur flera synpunkter. Det korrigerar för det första de marxistiska ekonomernas uppfattning att prisutvecklingen i ett socialistiskt land endast kan ha en fallande tendens. Den statliga och ibland alldeles godtyckliga priskontrollen har lett fram till en prisnivå som när det gäller de inbördes relationerna bildar väldiga gap mellan priserna på olika slags varor. I de socialistiska ländernas hemma-marknadspriser finns precis samma disproportioner som i förhållandet mellan världsmarknadspriserna och den jugoslaviska exportindustrins.

Vilka erfarenheter och lärdomar finns att dra ur den nuvarande situationen i de socialistiska länderna? Den första är att planhushållningen fungerar perfekt i ett underutvecklat näringsliv. Här passar den politiska diktaturen som är en förutsättning för strikt planhushållning. Planhushållningen kan inriktas på uppbyggnaden av näringslivet utan hänsynstagande till de mänskliga konsumtionsbehoven. Man når på den vägen snabbt en högre utveckling av produktionen men samtidigt växer kravet på politisk och ekonomisk demokrati, som sedan omöjliggör den totala socialistiska planhushållningen, där en central ledning avgör alla beslut.

I Tjeckoslovakien, som är det mest utvecklade av de socialistiska länderna, passade aldrig planhushållningen riktigt bra och det är också förklaringen till att det landet drabbats hårdast — 1963 sjönk nationalinkomsten med 3 procent medan den i andra socialistiska länder bara stannade upp. I en debattartikel i anslutning till mina artiklar i ST och Ny Dag skrev en tjeckisk nationalekonom, Ruth Majerovicova, i tidskriften *Livet i Tjeckoslovakien*, som utkommer också på svenska, och förklarade detta på följande sätt: ”Man ägnade föga uppmärksamhet åt att Ryssland efter revolutionen var ett efterblivet land medan Tjeckoslovakien var högt industrialiserat. Man införde alltså en planekonomi, strängt ledd från en enda! central ...” Den omställning som nu sker i Tjeckoslovakien går också i många avseenden längre än på andra håll. Sovjetunionen hade när Tjeckoslovakien anslöts till det socialistiska blocket haft planhushållning i 30 år och normalt tycker man det borde varit en fördel att tillägna sig deras erfarenheter men det blev — efter vad man nu erkänner — en belastning i stället.

Utgående från dessa lärdomar kan man fråga sig: Är planhushållning, av det slag som vi har erfarenhet av från socialistiska länder, överhuvudtaget möjlig i ett land som Sverige? Vi ligger ju ifråga om industrialisering, standard och demokratisk utveckling långt före Tjeckoslovakien. Sannolikheten talar väl för att problemen inte skulle bli mindre här och eftersom tjeckerna tvingats på reträtt finns det knappast anledning för oss att ens pröva.

Den andra erfarenheten och lärdomen man kan dra är att produktionsmedlens överförande i samhällets ägo icke upphävt eller avskaffat någon av de motsättningar som finns mellan olika intressegrupper i samhället. När man har nått en utvecklingsnivå som exempelvis den tjeckoslovakiska ger inte den samhälleliga kapitalbildningen en snabbare ekonomisk utveckling än i Sverige. Tvärtom. Den ger heller inte, som ortodoxa gammelmarxister förutspått, en större jämlikhet. Den ekonomiska klyftan mellan eliten och massan består oförändrad och växer t.o.m. Den omställningen som nu sker kommer att vidga den ytterligare. Att konstatera detta är inte liktydigt med ett avvisande av en planerad ekonomisk utveckling som är ett villkor för en allmän förbättring av levnadsvillkoren. Genom en sådan kan arbetslösheten hållas på avstånd, en viss grundtrygghet och social-service av allt bättre kvalitet ges åt alla medborgare — men klasskillnaderna består.

Planhushållningen har således gett oss både negativa och positiva erfarenheter samtidigt som den visat att det icke finns en färdigutstakad väg till socialismens samhälle med jämlikhet för alla.

De stora strukturförändringarna i västerländernas ekonomi liksom erfarenheterna från de socialistiska länderna har, efter många tecken att döma, tvingat kommunisterna till omvärderingar som är långt mer betydelsefulla än man själv vill medge. Propagandakampanjerna om att före 1970 gå ifatt och förbi USA och högt utvecklade kapitalistiska länder och att före 1980 uppnå kommunismen — då alla skall få alla sina behov tillfredsställda — har inställts. Det talas heller inte längre om att ”hålla gravöl för kapitalismen”. Allt är tecken på tillnyktande och på att man fått upp ögonen för sin begränsning. Tävlan om vem som kommer först till månen är ännu inte avgjord och ännu mindre frågan om vem som har det effektivaste produktionssystemet. Vem som till slut vinner tävlan är heller inte så viktigt som det faktum att det tävlas under fredliga förhållanden, ty det är en av anledningarna till världsekonomin

snabba tillväxt.

Planhushållningen har inte totalhavererat men den har heller inte infriat de ortodoxa marxisternas löfte om överlägsenhet. Den har bara påbörjat sin anpassning till en intensiv ekonomisk utveckling som vi i vårt land sedan länge befunnit oss i. Ingen vet hur långt man tvingas gå. Man prövar sig t.v. fram på vägar som är ovana för de planhushållande länderna och problemet gäller närmast om socialism och marknadsekonomi kan förenas.

Den nya ekonomiska politikens framgång är betingad av hur långt man kan och vågar gå ifråga om den politiska demokratin. Utan en mycket långtgående breddning och fördjupning av den, med möjligheter till alternativa lösningar, kan inte marknadshushållningen fungera. Huvudtrenden i den nuvarande utvecklingen i både Öst och Väst är att man från olika utgångspunkter strävar mot en marknadsmässig planhushållning och mer och mer närmar sig varandra. För den som tränger närmare in i de två ekonomiska systemens sätt att fungera är det mest slående och överraskande hur ofantligt likartade problemen egentligen är.

Det är mot denna bakgrund man måste bedöma utvecklingen under senare år i det svenska kommunistpartiet. Genom förändringarna i världsekonomin och speciellt i de socialistiska staterna med dess nya "revisionistiska" linje har SKP kommit i kläm. Problemet har varit att finna en väg som ligger mitt emellan socialdemokratin och den gamla revolutionära. Den nuvarande partiledaren C. H. Hermansson påstår att han skulle ha funnit en "svensk väg till socialismen" som är den enda framkomliga. Hur mycket sanning det ligger i det påståendet finns det emellertid alla skäl att noga undersöka. Är det en ny och annorlunda väg till socialismen eller är det bara en serie taktiska manövrer för att tillfälligt klara sig ur klämman? Eftersom jag i nästan hela mitt liv färdats på krokiga, guppiga vänstervägar och "satt livet på spel" i åtskilliga krokar har jag bestämt mig för att den här gången göra grundlig vägsyn innan jag på nytt ger mig iväg.

Har blandekonomin misslyckats?

Både den gamla och nya vänstern, som C. H. Hermansson försöker samla under sina vingar, hävdar att blandekonomin skulle vara ett enda stort misslyckande. Man utgår härvid från de ytliga och säkert mycket tillfälliga problem som inflationen skapat och gör sig skyldig till grova förenklingar och en analys av problemet som helt saknar förankring i verkligheten.

Inflationen är ett tecken på att produktions- och välståndsutvecklingen nått ett stadium av överhettning vilket i sin tur leder till en snedvriden och okontrollerad utveckling och (om den inte hejdas) leder till anarki i samhällsekonomin. Men att komma tillrätta med inflationsproblemen är inte så svårt som många av våra unga vänstermän föreställer sig och den problemställningen bör inte förväxlas med blandekonomin som sådan.

Inflationen beror på att socialdemokraterna och regeringen har varit allt för måna om att hålla den överfulla sysselsättningen, och standardhöjningen, igång. Den godtyckliga och okontrollerade löneglidningen och prisbildningen har mer och mer rubbat den samhälls-ekonomiska balansen, beroende på att köpkraften varit större än produktionsutvecklingen. För att återställa jämvikten finns det två vägar att gå: den ena är att "producera ifatt" efterfrågan och det är den vägen regeringen följt genom att på allt sätt uppmuntra näringslivet till ökad produktion. Den andra vägen är att genom olika inskränkningar minska efterfrågetrycket. Den första vägen är den mest tilltalande och det är den man försökt följa utan att finna förståelse hos oppositionen både till höger och vänster. Nu har konjunkturen svängt åt motsatt håll och man måste pröva sig fram på andra vägar, som är effektivare med hänsyn till den nu aktuella situationen.

Den fria marknadshållningens svåraste problem är att hålla ett absolut jämviktsläge i den ekonomiska utvecklingen. Här spelar naturligtvis också förhållandena på världsmarknaden en roll som ligger helt utanför en svensk regerings kontroll, vilken politik man än för.

Inflationsproblemen har emellertid inget direkt samband med frågan om huruvida blandekonomin misslyckats eller inte. För att få svar på den frågan måste man jämföra med det alternativ man ställer: den socialistiska planhushållningen.

Det vi i dag vet om de två systemen är att inget av dem misslyckats men att det gnisslar i bägge. I bägge fallen prövar man sig fram på obanade vägar. Vi har ingen erfarenhet av om det överhuvudtaget är möjligt att genomföra en renodlad socialistisk planhushållning av känd typ i en demokratiskt styrd stat, där man har full frihet att lansera olika alternativa lösningar.

Den socialistiska planhushållningen började i ett ”nolläge” i ett land med en lågt utvecklad ekonomi, ett land som dessutom genom krig och revolution befann sig i fullständigt kaos. Planhushållningen framtvangs av en järnhård politisk och ekonomisk diktatur. Alla de planhushållande länderna, med undantag för Kina och Albanien, har nu tvingats överge den strikta planhushållningen och närma sig marknadshushållningen. Att under dessa förhållanden resa krav på övergång till socialistisk planhushållning i Sverige är en aning malplacerat.

Den tjeckoslovakiske statsministern Jozef Lenárt yttrade på den 13:de partikongressen 1966: ”Marknaden kan inom en socialistisk planekonomi inte bara vara en i nödfall accepterad del av densamma utan den kan och måste vara en av huvudformerna för dess dynamiska utveckling.”

Eftersom blandekonomin också rör sig med planerad ekonomi är det svårt att upptäcka någon egentlig skillnad mellan vår blandekonomi och det tjeckerna strävar efter. Det är väl närmast så att det är de som av tvingande skäl närmar sig vår blandekonomis marknadshushållning.

Ett skäl till betänksamhet är att erfarenheten visat att den socialistiska planhushållningen med en statligt reglerad marknad visat sig svårare att bemästra ju högre den ekonomiska nivån ligger. Den tjeckoslovakiska tidskriften *Livet i Tjeckoslovakien* har som förklaring till nedgången i nationalinkomsten i en polemik med mig anfört följande: ”Det enda mönstret var den gången Sovjetunionen vars modell av socialismen ansågs vara allmänt gällande. Man ägnade föga uppmärksamhet åt att Ryssland efter revolutionen var ett efterblivet land, medan Tjeckoslovakien var högt industrialiserat.”

Om det nu är så att den ryska planhushållningen inte passade tjeckerna därför att de hade en högre utvecklad ekonomi, vilket man inte har anledning betvivla, så talar väl allting för att vare sig det ryska eller tjeckiska systemet skulle passa oss eftersom vår ekonomi har en högre utvecklingsgrad än bägge dessa länders. Vi har väl under dessa förhållanden all anledning att hålla oss till vår egen väg.

De ryska och tjeckiska ekonomerna är sannolikt ute efter att pröva om det går att inom ramen för ett samhälleligt ägande av produktionsmedlen ha en fri marknadshushållning. Jag tror att det är möjligt. Omvänt tror jag också att man kan ha privat äganderätt till produktionsmedlen och medelst lagstiftning och uppgörelser mellan arbetsmarknadens parter minska detta privata ägandes makt och profiter, men jag skall diskutera detta närmare i följande kapitel.

Den främsta mätaren på huruvida vi misslyckats med vår blandekonomi i förhållande till den socialistiska planekonomin är emellertid vilka resultat de olika systemen nått — höjd standard för arbetare och tjänstemän — och i det avseendet utfaller inte en jämförelse till blandekonomins nackdel. Tvärtom!

Det är sparsamt med statistiska uppgifter om dessa saker från de socialistiska länderna och det är först under de allra senaste åren som man börjat blottlägga hur det står till. I ett tal i slutet av 1965 meddelade Sovjetunionens statsminister A. N. Kosygin: ”Under de senaste sex åren har en genomsnittlig löneförhöjning med i genomsnitt 2,4 % per år skett.”

Under samma tid steg den svenske arbetarens och tjänstemannens reallöner med genomsnittligt 3,5 % per år och 1964 låg ökningen så högt som 5,5 %.

Tjeckoslovakiska LO:s tidskrift FiT meddelade i nr 10 1965 att reallönerna för arbetare och tjänstemän i Tjeckoslovakien under perioden 1937-1964 ökat med 68 % medan de i Sverige under samma tid ökat 123 % för motsvarande grupper. Alla teoretiska spekulationer om fördelarna med socialistisk planhushållning jämfört med blandekonomin faller på ovan angivna siffror för standardökning, ty ytterst handlar väl ändå all ekonomisk politik om vad som ger oss mest. De brister och defekter som kan påvisas när det gäller blandekonominns sätt att planera näringslivets uppbyggnad, investeringspolitikens felinriktning osv. utgör inga vägande argument för att vi borde överge den till förmån för socialistisk planhushållning, så länge det ligger till som det gör ifråga om effektivitet och standardhöjning.

De stereotypa angreppen från kommunistiskt håll på LOSAP för samarbetet med SAF och påståendena att endast storfinansen skulle tjäna på utvecklingen och effektiviseringen av näringslivet saknar all täckning i verkligheten. I den mån storfinansen har för mycket makt och för stora profiter — vilket de i många fall har — så kan detta korrigeras på många andra sätt än det SKP föreslår.

Blandekonomin är ingenting en gång för alla färdigt och oföränderligt, den är produkten av arbetarrörelsens försök att på demokratisk väg nå socialismen och därför ändras blandningen ständigt till det bättre. Det är i detta förhållande SAP:s styrka ligger.

I motsats till den revolutionära omgestaltningen av samhället, som sker snabbt och explosivt, går den demokratiska långsamt och i etapper och kan under inga förhållanden ske utan att ha en demokratisk folkmajoritet som stöd. SAP som regeringsparti kan omöjligt utfärda ogenomförbara löften och bygga sin politik på visioner som kanske ligger århundraden framåt i tiden. Gjorde man det skulle man snart bli avklädd som politisk skojare. Man måste hålla sig inom ramen för det möjligas politik och inte gå fortare än att man får massorna med sig.

Kommunisterna däremot har i ett halvsekel utformat sin politik för det revolutionära maktövertagandet, förlitat sig till våldet och diktaturen för att nå sitt mål. De har hela tiden talat och agerat som om det socialistiska alternativet i deras utformning vore hela svenska folkets krav fast man aldrig nått längre än att 6-7 % verkligen ställt sig bakom det. En viss tillnyktring har under senare tid skett och man deklarerar nu att socialismen bara kan nås i samarbete med socialdemokratin och genomföras på den demokratiska vägen. Men när det verkligen gäller att slå in på den vägen drar man sig ur spelet och riktar de tunga kanonerna mot SAP men skjuter med knallpulverpistoler mot borgerligheten. Det är nämligen endast bland SAP:s marginalväljare man har utsikt att vinna proselyter på sina bragelöften. Logiskt vore att försöka ena arbetarrörelsen i stället för att splittra den — om man nu menar något av det man deklarerar.

Den nya vänstern talar mycket om behovet av en ny socialistisk strategi för välståndssamhället men har t.v. inte lyckats hitta någon, medan socialdemokraterna däremot har sin strategi klar sedan 75 år tillbaka och konsekvent fullföljer den.

På vissa områden har de kommit långt, på andra mindre långt och på en del håll — exempelvis inkomst- och förmögenhetsutvecklingens — har de stått stilla. *Totalt sett* rör sig denna form av demokratisk socialism framåt och det är oändligt mycket värdefullare än letandet efter en ny strategi.

På längre sikt kommer blandekonomin att växa över i en samhällsstyrd planekonomi, det är alltså min övertygelse, men det kommer att ta tid och den nya vänstern förkortar den inte genom att ställa krav som ligger allt för långt framåt i tiden. Det kan man däremot göra om man slutar med överbudspolitiken och håller sig till det möjliga.

Den socialistiska planhushållningen firar i år 50-årsjubileum och kan också peka på en rad framgångar, men den har inte gett mer demokrati, frihet och jämlikhet än vi har.

Skall man döma efter de svårigheter man mött i redan etablerade socialistiska stater både när

det gäller demokratin och maktfördelningen och en rättvis och socialistisk fördelning av livets materiella nyttigheter kan det ta lång tid innan någon når målet.

Flertalet av de krav kommunisterna ställer kan inte förverkligas förrän visionen om den andra fasen i socialismens utveckling nåtts, då ”alla kan få alla sina behov tillfredsställda och arbeta efter förmåga”. Innan vi är där tar det 200 år hävdar Mao Tse-tung, och t.v. är det f.ö. ingen som ens vågat dra upp en gräns för vad som är ett behov; det är ett relativt begrepp och ändras ständigt.

Det omöjliga med vänsterns angrepp på blandekonomin som ”misslyckad” är att det sker vid en tidpunkt då socialistiska länder med 50-årig erfarenhet av total socialistisk planhushållning tvingas till reträtt och revisionism och ser sig nödsakade att återgå till en syntes av fri marknadshushållning och planhushållning.

Under en hel generation försökte först Lenin sedan Stalin med hjälp av en hänsynslös diktatur upphäva allmängiltiga ekonomiska lagar men misslyckades, och det finns ingenting som säger att SKP och C. H. Hermansson skulle lyckas. Om man nu verkligen lärt något av misstagen i socialistiska länder och menar allvar med att erövra socialismen på demokratisk väg så finns det ingen annan väg att gå än över blandekonomin, med alla dess brister. De senare kan rättas till, möjligen kan man också påskynda utvecklingen mot planhushållning, men man kan inte överge blandekonomin om man vill ha socialismen genomförd på fredlig parlamentarisk väg. Tror man inte på blandekonomin finns det inget annat att göra än ställa in sig i ledet hos kineserna, de enda riktiga revolutionärerna av den gamla skolan, och börja med partisankrig mot storfinansen och ”deras försvarare” — regeringen. Hur skall det annars gå till när man bara har 6 % av opinionen bakom kravet på socialistisk planhushållning? Det går inte fort för kommunisterna och vänstern att nå socialismen. Den som läser punkt 6 i SKP:s nya program får snabbt klart för sig att det inte ens under proletariats diktatur går fortare att lösa socialismens huvudfrågor — mer demokrati, mer jämlikhet, mer frihet och mer bröd. Både blandekonomin och planhushållningen har gett de sina mer bröd men den förstnämnda har också gett mer frihet och demokrati. Så är det!

SKP tillbaka till utgångspunkten — 1892

Den internationella arbetarrörelsens historia är bl.a. en historia om inre strider gällande vägarna att nå socialismen. De första primitiva formerna för klasskamp — maskinkrosseriet, demonstrationer och strejker — var inte tillräckliga för att erövra makten i samhället. För att nå den måste man sikta på kontrollen av den statliga överbyggnaden, den politiska makten och här erbjöds två vägar, den parlamentariska och den revolutionära. Betingelserna för den ena eller andra vägen var mycket skiftande i olika länder och kom naturligtvis att i stor utsträckning bli bestämmande för respektive lands arbetarrörelsers val av väg och kampmetoder.

Förhållandena i 1800-talets Sverige skilde sig t.ex. radikalt från förhållandena i Tsarrysland med dess livegenskap men ändå inte mer än att det också här gällde att tillkämpa sig medborgarrätt och medbestämmanderätt för folkflertalet. Redan innan ett socialistiskt arbetareparti bildats i vårt land började emellertid debatten om samhällets omgestaltning på parlamentarisk eller revolutionär väg. I förberedelserna för den första konstituerande kongressen 1889 diskuterades den s. k. partitaktiken. Förgrundsgestalterna i debatten var Hjalmar Branting och Axel Danielsson. Den senare företrädde i motsats till Branting en antiparlamentarisk taktik inom det nybildade socialdemokratiska partiet fram till den 2 augusti 1892. Då han gjorde sitt s. k. avfall genom en övertygad bekännelse till parlamentarisk taktik och reformistisk politik i tidningen *Arbetet*. Han deklarerade bl. a.:

”Jag har blivit en lidelsefri men deciderad anhängare av parlamentarismen, och jag vågar till och med hysa den kätterska meningen, att man på parlamentarisk väg möjligen kan lösa den

sociala frågan – i vissa land åtminstone ... Erövringen av staten och kommunen medelst den allmänna rösträtten betraktar jag som den enda rationella taktiken för ett socialdemokratiskt parti.”

Många, bl.a. anarkisten Hinke Bergegren, fortsatte kampen för den revolutionära vägen inom partiet, men avsöndrades 1908 tillsammans med gruppen kring tidningen *Brand* vars redaktör han var, och bildade en egen organisation Ungsocialisterna. Samma år startades tidningen *Stormklockan* som blev ett språkrör för den revolutionära marxismen, mot reformismen och opportunisten i partiet. 1912 konstituerade sig denna s.k. Stormklockefalang under namnet Socialdemokratiska vänsterföreningen. På våren 1916 startade vänstern också ett eget partiorgan – *Politiken* – (sedermera omdöpt till *Folkets Dagblad*). Dessa åtgärder ledde till en delning av partiet vid kongressen i februari 1917 och redan i maj samma år konstituerade sig den revolutionära vänstern i ett nytt parti – Sveriges socialdemokratiska vänsterparti.

Efter den ryska revolutionens seger i oktober 1917 och upprättandet av proletariats diktatur tillspetsades och skärptes den principiella motsättningen mellan socialdemokraterna och vänsterpartiet ytterligare. Men också inom det nybildade vänsterpartiet självt började motsättningar göra sig gällande som 1921 ledde till vänsterpartiets delning i två hälfter. Den s. k. Wennerström-gruppen lämnade vänsterpartiet och återgick till det socialdemokratiska partiet, medan vänsterpartiet bytte namn och ombildades till kommunistiska partiet. Kampen mot opportunisten och avvikelserna från den revolutionära marxismens-leninismens väg fortsatte och fördes praktiskt taget oavbrutet inom partiet och resulterade i nya partisprängningar 1924 och 1929 då Höglundare respektive Kilbomare återgick till det socialdemokratiska partiet.

Under nästan en mansålder förde den revolutionära vänstern och sedermera kommunistiska partiet (SKP) kampen mot opportunisten och reformismen, för skapandet av ett revolutionärt marxistiskt-leninistiskt parti av ny typ och för att med hjälp av proletariats diktatur bygga ett socialistiskt Sverige. Trots en tapper och heroisk kamp för att bryta isoleringen har man dock aldrig lyckats komma längre än till en propagandasekt utan egentligt inflytande på svensk politik. Partiets inflytande i dag, mätt i procent av väljarkåren, är inte större än 1917 och politiskt har vi tvingats tillbaka till den ståndpunkt som Axel Danielsson, i samband med sitt avfall från den revolutionära vägen, intog redan 1892.

SKP: s ordförande C. H. Hermansson har under senare år gång på gång deklarerat att han och SKP numera ”blivit lidelsefria anhängare av parlamentarismen”. De vill också erövra stat och kommun med rösträtten och har förklarat att det är det ”mest rationella sättet” att nå socialismen.

Bekännelsen till den politiska demokratin som kampmedel innebär att Sveriges kommunistiska parti i fortsättningen, förutsatt att man menar allvar med sina deklamationer, inte längre utgör ett alternativ till den väg socialdemokratin under 70 år följt. Eftersom striden inom arbetarrörelsen inte gällt målet – socialismen – utan medlen och vägarna att nå den, borde förutsättningarna för en enad och samlad arbetarrörelse föreligga. Men så är det tyvärr inte.

Såväl kapitalismen som socialdemokratin har förändrat och förvandlat världen på ett sätt som gör att marxismens-leninismens politiska världsbild inte längre stämmer med verkligheten i mycket väsentliga ting. Utvecklingen har gått förbi både Marx och Lenin och framtvingat ”revisionismen” i den kommunistiska världsrörelse som SKP är en del av.

Ingen kan t.v. leda i bevis att C. H. Hermansson bedrar oss när det gäller hans upprepade deklamationer om anslutning till demokratin. Vad vi däremot inte behöver tro, därför att det inte kan bevisas, är att han är mer demokratisk än exempelvis Tage Erlander, men det påstår han att han är. Det är det som är det bedrägliga i hans förkunnelse.

Lenin lärde att ”motangreppet är det bästa försvaret” och så mycket leninist är C. H. Hermansson ännu att han använder den metoden. Han nöjer sig inte med att bli jämställd med andra demokrater utan anklagar och angriper den främste bäraren av vår demokratiska tradition – SAP – för att ha svikit den demokratiska socialismen genom att sätta storfinansens intressen före folkets och därigenom hindra den ekonomiska demokratin genomförande. Liksom ryssarna med några enkla knep och historieförfälskning förvandlat världsrevolutionens store portalfigur Lenin till ”revisionist” och skapare av den fredliga vägen till socialismen, så vänder också C. H. Hermansson upp och ned på alla fakta och gör några småkorrigeringar av den svenska arbetarrörelsens historia som passar hans s.k. ”förnyelse” av socialismen. Han påstår helt framt att bl.a. de bägge socialdemokratiska och reformistiska portalfiguerna och förgrundsgestalterna Axel Danielsson och den unge Hjalmar Branting utgör källan till hans ”förnyelse” av socialismen medan de nuvarande socialdemokraterna med Erlander i spetsen inte är annat än usla ”liberaler”. Ryssarna gör Lenin till ”revisionist” och C. H. Hermansson gör den av Lenin djupt föraktade ”revisionisten och reformisten” Hjalmar Branting till ”vänstersocialist”!

Säga vad man vill, men C. H. Hermansson förstår i varje fall att placera sig själv i gott sällskap. Danielsson och Branting är verkligen ett sådant. Den nya vänstern, med SKP som ledande kraft, är ju enligt dess egen mening det ”enda och sanna” socialistiska alternativet till liberalerna Erlander—Ohlin och andra. Detta ideologiska pepparkakshus är lika hållfast som den ryska partitidningen Pravdas utläggningar om socialism, som apropå socialdemokratin gjorde den till ”en eller annan form av proletariats diktatur”. Det finns inga gränser för vad man kan kosta på sig ifråga om förljugenhet och verklighetsflykt.

Liksom kampen mot personkulten är ett surrogat för en verklig och allvarlig demokratiseringsprocess är C. H. Hermanssons ”socialistiska förnyelse” en trolleriföreställning där han plockar ägg ur näsan på folk. Allt det ”nya” av egentligt värde är i själva verket gamla och beprövade socialdemokratiska värderingar som han krupit så nära han kan komma utan att uppge sin ledarställning för ett litet parti. Samtidigt som man betygar demokratin sin vördnad håller man benhårt fast vid den marxistisk-leninistiska ekonomiläran. Här ligger den motsägelse som han på längre sikt stupar på, eftersom det är de ekonomiska lagarna som i allra största utsträckning styr politiken.

Den ryska revisionismen består i att man ger partierna i kapitalistiska länder fritt fram för att erövra makten med hjälp av den parlamentariska demokratin. För egen del behåller de diktaturen. Men det gäller inte bara makterövringen — det är också frågan om att den politik man försökt pressa igenom inte håller, och här är man tvungen att revidera och överge en stor del av de politiska dogmerna, speciellt i ekonomin vilket är värt uppmärksamhet.

När det gäller SKP, som ännu inte har någon makt, så ansluter man till demokratin och flerpartisystemet men håller däremot fast vid den marxistisk-leninistiska ekonomiläran och dess dogmer och försöker pracka på oss en ekonomisk politik som visat sig omöjlig att genomföra i socialistiska länder. Revisionismen följer olika mönster i olika länder.

Delar av den marxistiska samhällsteorin, inte minst dess ekonomilära, har inom marxismens eget läger utsatts för mycket kritik genom tiderna. Tvivel på dess absoluta hållfasthet har i många olika sammanhang rests av såväl enskilda som organiserade grupper av marxister. Den revolutionära, ortodoxa och dogmatiska riktning som kommunisterna representerar har emellertid ända fram till våra dagar inte utsatts av några tvivel och i länder där man kommit till makten har detta lett ända fram till fysisk utrotning av ”kättare” som tvivlat på dess ”absoluta sanningar”. Den katolska kyrkan lät så sent som 1600 levande bränna Giordano Bruno därför att han påstod att jorden var rund och inte platt som man förkunnade. På samma sätt som utvecklingen tvingade katolikerna att upphöra med sina kättarbål och erkänna att jorden faktiskt är rund har också de ortodoxa och dogmatiska kommunisterna tvingats rucka

på sin förkunnelse och, med hänsyn till oomkullrunkliga och besvärliga fakta, gå med på att en del gamla ”sanningar” är omöjliga att försvara. Men fakta rubbade inte katolikernas tro på att Gud styr världen och har heller inte rubbat kommunisternas blinda tro på att det är marxismens-leninismens världsuppfattning som gör det.

Ingen kommunist vill exempelvis längre försvara proletarietets diktatur men det innebär inte att man i egentlig mening ändrat sitt förhållande till detta begrepps innebörd. Vad man närmast varit ute efter i den ideologiska debatt som förts är en bättre formulering, en språklig förklädning av det som döljer sig därbakom. Tills vidare har man fastnat för ”proletarietets hegemoni” och sen kan man gå vidare som om ingenting hänt. Allvarliga fel och brister i systemet övervältras på någon enskild individ — exempelvis Stalin — och så behöver man inte ändra ett system som föder nya och lika allvarliga fel. Låt mig ta ett exempel bland många.

Polens kommunistiska partis historia, som är mycket intressant och som jag här inte i detalj skall gå in på, visar en bild av hur systemet verkar. Under 30-talet utrotades hela den dåvarande polska partiledningen, med ett undantag, som Pilsudskiagenter. Men den överlevande begick senare självmord. Nästa generation partiledare utrotade inte varandra fysiskt men Gomulka lystes i bann och satt många år i husarrest. Avstaliniseringen lyfte sedan fram honom till makten och man började tro på den ”socialistiska förnyelsen” — men med eller mot sin vilja har han i dag tvingats försätta sin partikamrat professor Kolakowski i samma situation. Kolakowski har i sin bok *Mannen utan alternativ* försökt gå till botten med marxismens-leninismens problem och det gör att hans bok icke t.v. tillåtits utkomma i Polen. Att den utkommit som piratupplaga i Sverige och många andra länder har resulterat i att han uteslutits ur polska partiet och nu, liksom Gomulka på sin tid, sitter i husarrest. Vad är det som är annorlunda, vad har förändrats? Ingenting annat än att många som verkligen ville en förnyelse är besvikna och befriade från sina illusioner.

Ja, säger både den gamla och den nya vänstern, den socialism som socialistiskt styrda stater praktiserar den tar vi avstånd ifrån, den tar inte vi något ansvar för längre. Det vi vill är något helt annat som skulle ge oss den fullmogna demokratin och socialistiska jämlikheten osv. Javisst, allt det vet vi men vi vet också att SKP och C. H. Hermansson ännu inte ställts inför den svåra uppgiften att göra konkret verklighet av sina krav och fordringar på samhället. Allt är t.v. bara teoretiska hårklyverier om hur ett socialistiskt framtidssamhälle bör se ut och hur vi skall nå det. Man kan ju rimligtvis inte göra sådana fel och misstag i ett land där man inte har makt och möjlighet att göra annat än propaganda för socialismen. Det är annars den t.v. oöverstigligena klyftan mellan teori och praktik som intresserar oss mest och därför är lärdomarna från socialistiska länder av långt större intresse än C. H. Hermanssons programskrivande och deklamationer.

Även om det således bara rör sig om en framtidsvision och ett teoretiskt spekulerande så har inte ens på detta område Hermansson lämnat något nytt bidrag. Programboken *Vänsterns väg* ger klara besked om att han bara hängt på den gamla socialistiska tuppen, som vi känner från de socialistiska länderna, en ny språklig påfågelstjärt. Det sakliga innehållet i program och kraven är desamma som de alltid har varit. Att det skulle finnas en speciell och svensk vänsterväg till socialismen är väl en teori som är lika mycket värd som att svenskarna skulle ha reserverad parkettplats i himmelriket på den yttersta domens dag. En vägsyn visar att den nya vänsterns väg är lika krokig och guppig som den alltid har varit. Där finns ingen mittenlinje och inga förbuds- eller varningsmärken. Det är bara att köra tills nästa krasch inträffar och det kan ske när som helst och var som helst.

SKP:s socialistiska alternativ

Det mest markanta beviset för i vilken grad kommunisterna under senare år ändå tvingats

överge sin gamla dogmatiska, socialistiska lära och anpassa sig till realiteternas värld är det nya program som förelagts 1967 års kongress. I programmet som kallas Socialistiskt alternativ beskrivs i avsnitt 6 de socialistiska länderna och den socialism man där uppnått under en mansålder på bl.a. följande sätt:

”I helhetsbilden av dessa länders utveckling har vid sidan av snabba och omvälvande framsteg också framträtt negativa drag, som strider mot socialismens frihets- och jämlikhetsideal. Dit hör oförsvarbara skillnader i inkomst- och social ställning, byråkratism, rättsövergrepp, beskuren kultur- och samhällsdebatt. Stora skillnader i ekonomisk utvecklingsnivå kvarstår mellan de socialistiska länderna.”

”Snabba och omvälvande framsteg” har också skett i de kapitalistiska länderna under de 50 år som socialismens moderland — Sovjetunionen — verkat för socialistiskt uppbygge. Det anmärkningsvärda är således att det som skulle skilja kapitalismen från socialismen helt enkelt saknas och vi har där precis samma förhållande som i exempelvis blandekonomin Sverige. Vad friheten och den öppna demokratiska debatten beträffar ligger vi t.o.m. långt framför dessa länder. Var finns förklaringen till att den socialistiska planeten snurrat i 50 år i samma bana som kapitalismen och inte lyckats ändra kursen?

Det nya partiprogrammet ger intryck av en långtgående revisionism och förnyelse men ger trots det inget svar på frågan: Varför den socialistiska målsättningen — frihet, demokrati och jämlikhet — icke nåtts efter 50 år av socialistiskt uppbygge. Man kommer inte ifrån svaret med att proklamera avståndstagande från proletariats diktatur och anslutning till demokratins och parlamentarismens väg till socialismen.

För att få ett svar på frågan måste man skilja på två väsentliga saker: vägen att nå den politiska maktställning som gör det möjligt att påbörja omdaning av samhället i socialistisk riktning och möjligheten att i handling omsätta det socialistiska programmet, teorin och värderingarna.

Revisionismen är inte C. H. Hermanssons och SKP:s påhitt, den kommer från socialismens moderland — Sovjetunionen — där man i 50 år haft den politiska makten och därmed möjlighet att bygga det socialistiska samhället. Det är detta som gör problemet om det socialistiska alternativet så komplicerat och svårbemästrat för SKP. Ryssarna har inte övergivit proletariats diktatur — det skulle betyda att äventyra det politiska maktinnehav som man redan har. De har bara accepterat att SKP och andra partier utan politisk maktställning i respektive länder (av taktiska skäl) gör det. Det är det pris de måste betala förutom nesan att bli kritiserade av SKP i dess program för att ha misslyckats med att förverkliga socialistiska ”frihets- och jämlikhetsideal”.

För SKP är frågan om att erövra den politiska makten huvudfrågan och det är det som förklarar varför man tvingats gå tillbaka ända till de ståndpunkter som Axel Danielsson intog 1892. Därmed har man bara anslutit till socialdemokraternas väg att nå makten. Det tragiska för SKP och dess programmakare är emellertid att socialdemokratin redan har gått den vägen och har makten sedan 35 år. Naturligtvis kan SKP pröva att göra om det. Huruvida vi kommer att lyckas eller inte har emellertid ingenting att göra med frågan om hur vi skall ta oss fram till slutmålet — socialismen, ty när vi en gång eventuellt berövat socialdemokraterna makten och själva nått den står vi bara där vi nu står: hur skall vi göra verklighet av våra socialistiska visioner?

Det som är värt att notera är att arbetarklassen i en hel rad länder nått den politiska makten, dels på revolutionär och dels på parlamentarisk-demokratisk väg. Till de senare hör, förutom Sverige, de övriga nordiska länderna, England och mera tillfälligt en rad andra västeuropeiska länder, där man deltagit i koalitionsregeringar. Oavsett på vilket sätt man nått makten har man ändå misslyckats med att genomföra den socialistiska omgestaltning av samhället som marxismen-leninismens teori utpekade som eftersträvansvärd och möjlig, ja, t.o.m. som

”vetenskapligt lagbunden och ofrånkomlig”.

Alla dessa hel- eller halvsocialistiska regimer har naturligtvis i mer eller mindre hög grad påverkat utvecklingen i progressiv riktning men ändå inte mer än att alla beskyller alla för förräderi mot socialismens sak. Världens största kommunistparti — Kinas — kallar numera ryssarna för ”kapitalistsvin” och påvisar, med en viss rätt, att det är ”former av kapitalism och kapitalistiska värdeskalor som gro och växer i Sovjetunionen”. På hemmaplan uppträder SKP, C. H. Hermansson och nya vänsterns ideolog Göran Therborn med ”kinesiska” anklagelser mot den socialdemokratiska regeringen och påstår att den är bara en ”förvaltare av borgerligt-kapitalistiska intressen och en borgerlig hegemoni”. Ingen av parterna, som tar avstånd från all annan kamp för socialism än sin egen, har hittills lyckats prestera ett enda litet bevis för att de skulle ha nyckeln till det ”socialistiska frihets- och jämlikhetsidealet”, som andra i generationer kämpat för men inte lyckats uppnå. Det inte ens socialismens stålman — Stalin — lyckades med utfäster sig dessa vänstermän att klara. Det kan inte hjälpas — jag ställer in mig i ledet bland tvivlarnas stora skara.

Felet med den kommunistiska rörelsen och marxismen-leninismens teori är att man så hårt och dogmatiskt bundit sig till ”vetenskapliga” värderingar i sin ekonomilära, värderingar som korrigerats av utvecklingen. Felet med Hermansson — Therborn är också att de inte lyckats frigöra sig från den gamla naiva och utpräglat idealistiska tron att man kan ersätta allmängiltiga ekonomiska lagar med ideologisk påverkan. Knepet att i programmets punkt 6 ta avstånd från de socialistiska ländernas socialism och sedan smita in genom en bakdörr och i de övriga 36 punkter som programmet består av presentera samma socialism som en ”ny svensk väg till socialismen” är alldeles för enkelt för att stå sig någon längre tid.

Förklaringen till att vi efter en mansålder av tappert försvar för Sovjetunionen och de socialistiska länderna i 1967 års program känt oss piskade till att uppträda med kritik, ligger i att samhällsägda produktionsmedel, statligt styrd konsumtion, socialistiska värdeskalor och nya relationer mellan människorna i samhället ettdera uteblivit eller visat sig ohållbara. Skiljelinjen mellan oss och socialdemokraterna är i dag, liksom den alltid varit, vårt ovillkorliga krav på samhällsägda produktionsmedel som vägen till att avskaffa utsugningen, den ena människans exploatering av den andra och ge alla rättvisa och jämlikhet, dvs. vad vi själva misslyckats med.

Punkt 6 i vårt nya program är i själva verket ingenting annat än en bankruttförklaring för den socialism vi kämpat för under de mer än 40 år som jag varit med.

Vad som krävs är en djupgående analys av lärdomarna från 50 års socialistiskt uppbygge jämfört med vad som hänt i vårt eget land under motsvarande tid. C. H. Hermansson själv saknar allt intresse för riktig analys och den nya vänsterns unga ideologer, som inte tidigare varit med i kampen för socialismen, är i färd med att klä på sig en del av kommunisternas krigsrustning från 30-talet. Mest rör sig den gamla och nya vänstern med gamla populära plattheter, pratar om alienation (främlingskap) och försöker göra politik på det missnöje som uppstår i välståndsutvecklingens kölvatten.

En närmare granskning av programmets såväl principiella som aktuella del avslöjar å ena sidan hur ofantligt litet man lärt av misstagen i det förgångna och hur litet av verklig förnyelse man representerar då det gäller den framtida orienteringen. Ett program och en teori som baseras på önskedrömmar och verklighetsflykt ger ingen möjlighet att påverka det möjliga politik av idag och blir därför inget relevant alternativ.

En oriktig ekonomisk analys

I marxismen-leninismens ekonomilära spelar den privata äganderätten till produktionsmedlen den centrala rollen och utgör källan till klassamhällets uppkomst; den ena

människans utsugning av den andra; produktion för profiten men inte för sociala behov o.s.v. vilket i sin tur ger upphov till klasskampen, blir ett hinder för samhällsutvecklingen, leder till kriser och krig och kulminerar i kapitalismens undergång. Enligt samma teori avskaffas klasserna och utsugningen, de sociala behoven tillfredsställs, konflikter och motsättningar upphör liksom klasskampen om man överför produktionsmedlen i samhällets ägo. Till bilden hör också att privatägda produktionsmedel ger hela den ekonomiska makten till storfinansen — de 15 familjerna — medan samhällsägda produktionsmedel utgör en säker borgen för den enda verkliga demokratin.

Det är på denna samhällsekonomiska analys som kommunisterna i en mansålder baserat sin politiska strategi för skapandet av ett socialistiskt Sverige. För att nå detta strategiska mål ansåg man sig tidigare nödsakad erövra makten genom en revolution och upprätta proletariats diktatur.

Förnyelsen ifråga om den samhällsekonomiska analysen av såväl kapitalismen som socialismen och de faktorer som bestämmer deras karaktär inskränker sig till att man i stället för marxismen-leninismen strukit det senare och nu endast talar om marxismen. När det däremot gäller den strategiska målsättningen har den revolutionära makterövringen ersatts av demokratisk-parlamentariska kampformer för att medelst strukturreformer ändra ägandeförhållandena till produktionsmedlen och därmed maktfördelningen i samhället.

Analysen av kapitalismen-socialismen blir inte vare sig trovärdigare eller riktigare därför att leninismen raderats bort. Kvar står att Marx gjorde sin analys för mer än 100 år sedan då kapitalismen ännu befann sig i sin barndom och varit död i några årtionden när man började bygga det första socialistiska samhället. Det är mycket i Marx' värderingar och förutsägelser som inte stämmer med dagens kapitalistiska värld som i väsentliga avseenden inte utvecklats i enlighet med hans schema. Visste han dessutom hur oerhört litet av förutsägelseerna som infriats i socialistiska länder skulle han säkert vända sig två varv i sin grav.

Marx' klassiska analys av produktionsmedlens roll lyder:

”Motsättningen mellan produktionens alltmera samhälleliga karaktär och det privata ägandet av produktionsmedlen samt tillägnet av mervärde är det kapitalistiska samhällets grundläggande motsättning, som leder till periodiska kriser i samhällsekonomi och blir ett hinder för produktivkrafternas utveckling.”

Marx hävdade också att denna motsättning endast kunde upphävas om äganderätten till produktionsmedlen övergick i samhällets ägo.

Frågan om ”tillägnet av mervärde” (utsugningen) skall jag ta upp i annat sammanhang och vill därför här endast diskutera kriser och ”destruktiviteten” i det kapitalistiska produktionssystemet. Vad först kriserna beträffar så är det ett obestridligt faktum att det under hela perioden från Marx till våra dagar funnits både deflationistiska och inflationistiska sådana, men tvärtemot vad marxister-leninister hävdar har de inte ökat i styrka utan avtagit beroende på att man alltid lyckats krångla sig ur dem och varje gång tagit ett steg framåt i den ekonomiska utvecklingen. Jag behöver i detta fall bara hänvisa till det Lenin-citat som anförts i bokens första avsnitt om jordbrukskrisen 1916 för att visa hur grundligt både Marx och Lenin misstagit sig beträffande den ekonomiska utvecklingen under kapitalismen.

Det skulle föra för långt att gå in på en analys av alla de faktorer som bidragit till att många kapitalistiska länder, på historiskt sett mycket kort tid, förvandlats från befästa fattighus till välståndsländer. Den främsta är dock arbetarrörelsens egen kamp mot fattigdomen och utan den kanske vi skulle ha fått en utveckling i enlighet med Marx' och Lenins förutsägelser. Marx såg inte och kunde rimligtvis inte förutse betydelsen av den klasskamp han uppmanade till. Det finns heller ingen anledning att anklaga honom härför. Det kan man däremot göra med efterföljarna som bundit sig så hårt och dogmatiskt till Marx och senare Lenin att man

inte kan och inte vill se framstegen i det som sker.

Det är att direkt våldföra sig på sanningen att i en tid som vår, då utvecklingen av de produktiva krafterna sker i en takt som saknar motsvarighet i mänsklighetens historia, påstå att privatägda produktionsmedel skulle vara ett "hinder" för denna utveckling och stå i "motsättning" till samhällsintresset. Det är väl i allra högsta grad ett samhällsintresse i såväl socialistiska som kapitalistiska stater att de produktiva krafterna växer och effektiviseras och det gör de på samma sätt och i ungefär samma takt oavsett vem som äger dem.

I Sverige har SAP:s politiska maktinnehav med stöd av fackföreningsrörelsen signerat en ekonomisk politik som hållit de "periodiska kriserna" på avstånd och t.o.m. skapat samsättning åt folk från länder med totalt samhällsägda produktionsmedel, exempelvis Jugoslavien. Mer övertygande bevis för att både Marx, Lenin och C. H. Hermansson har fel när de hävdar att endast socialismen kan lösa problemet behöver väl knappast föreläggas. Utan att överföra produktionsmedlen i samhällets ägo har man när det gäller utbyggnaden och effektiviseringen nått exakt samma resultat som i socialistiska länder.

Det är således mängden produktionsmedel och deras prestanda — dvs. produktiviteten per arbetare — som bestämmer den allmänna levnadsstandardnivån i vilket land som helst. Så länge det bara handlar om att öka produktionen och förbättra landets allmänna försörjningsläge är alla, också kapitalisterna och ägarna till produktionsmedlen, intresserade av att de finns och hålls igång. Därför råder det ingen motsättning mellan privat ägande och produktion för samhälleliga behov.

När Sovjetunionen 1936 antog den s.k. Stalinförfattningen slog man på de stora larmtrummorna världen över därför att den innehöll en paragraf om medborgarens rätt till arbete och utkomst; "sådan kan bara ske i en socialistisk stat, endast socialismen kan ge människorna den tryggheten", förklarade man. Hur mycket sanning det ligger i dessa påståenden visar författningsutredningen som i sitt förslag till en ny svensk författning föreslår att samma sak införes i den. Ingen opponerar däremot.

I praktiken har vi under socialdemokratiens hela regeringsperiod haft en så gott som krisfri ekonomi med jämn, full och tidvis överfull sysselsättning och får vi nu rätten till arbete och utkomst grundlagsenligt fastställd i vår nya författning är det väl ett uttryck för att vi har precis lika mycket socialism som man har i Sovjetunionen och andra socialistiska länder.

Trots att SAP:s och LO:s ekonomiska politik gett en ständigt stigande reallönestegring och minst lika mycket socialism som i vilket socialistiskt land som helst har SKP hela tiden bekämpat denna politik, utdömt samarbetet med näringslivet och framställt alltihop som en enda stor räddningsaktion för kapitalismens bevarande. När det gäller den ekonomiska politiken så har ingen förändring eller förnyelse skett; samma anklagelser och argumentation torgförs i dag som alltid.

I Vänsterns väg går exempelvis C. H. Hermansson till angrepp mot regeringens strävan att skapa en effektiv och lönsam produktion och menar att det skulle stå i motsättning till människovärdet. Han skriver:

"Ett avgörande missgrepp i den socialdemokratiska regeringens politik är att den låtit kapitalistiska lönsamhetsvärderingar vara alltför bestämmande."

I stället kräver han en inriktning på service i stil med vår åldrings- och sjukvård samtidigt som han avger följande mycket "människovänliga" försäkringar:

"Dessa konstateranden riktar sig inte mot medborgarens rätt att köpa bilar, TV-apparater, diskmaskiner, frysack och sommarstugor om de så önskar. Tvärtom är det ett rättmätigt krav att alla skall ha sådana inkomster, att de har råd att göra det i den mån det sammanfaller med deras önskningar."

Det återstår för Hermansson att klara ut hur man skall få detta sagolika socialistiska alternativ till regeringens politik förverkligat utan att ens behöva bekymra sig om produktionens lönsamhet och räntabilitet. Svaret får man om man gör sig mödan att tränga in i de socialistiska staternas aktuella ekonomiska debatt och problematik. Det stora bekymret är där hur man skall få en lönsam och räntabel produktion. Om han själv hade tagit vederbörlig hänsyn till erfarenheterna hos dem som inte bara pratar socialism utan också försöker förverkliga den skulle han kanske haft förutsättningar att komma ner på jorden i sina ekonomiska resonemang. En ekonom som inte förstår så elementära ting som att grundförutsättningen för en god och hög social service är att man har en topptrimmad och effektiv produktionsapparat är inte mycket att hålla i hand.

Den samlade erfarenhet vi i dag har av borgerlig, socialdemokratisk och socialistisk ekonomisk politik är att alla är överens om och intresserade av produktionsapparatens utbyggnad och effektivisering och det råder inga som helst vare sig sociala eller allmänmänniska motsättningar om detta. *Det är först när det gäller fördelningen av det bra eller dåliga produktionsresultatet som motsättningarna träder i dagen, det är där klasskampen börjar och delar in oss i klasser och intressegrupper som slåss om vem som skall ha vad av den gemensamt skapade konsumtionen.* Det är därför som den för många socialister paradoxala situationen uppstår att vi i en blandeekonomi som vår måste hålla oss med kapitalister som tjänar pengar. Gör de inte det finns heller ingenting att slåss om. Vi kan inte kräva höjd standard av ett bankruttmässigt näringsliv. Det går inte att lugga den skallige.

Det är därför vi ständigt riktar vårt tunga artilleri mot väderkvarnar (produktionsmedlen) i stället för att sikta på det som är pudelns kärna — fördelningen av produktionsresultatet. En riktig och verklighetsförankrad analys av de lagar som styr vår nationella ekonomi och världsekonomin skulle kanske kunnat förhindra tillkomsten av det dubbelbottnade nya program som vi kallar Socialistiskt alternativ där man samtidigt tar avstånd från de socialistiska ländernas olikmässiga fördelning, som är densamma som vår, och kräver en övergång till deras socialistiska samhällssystem. Visar inte detta dubbeltungade programskriveri att bl.a. ”ändrade ägandeförhållanden till produktionsmedlen” inte i sig löser problemet om jämlikhet och den ekonomiska demokrati som vi pratar så vitt och brett om? Innan jag går vidare vill jag emellertid ta upp ett undantag från vad här sagts.

Tomtmarken under samhällskontroll

Jord är ett produktionsmedel som alla andra och måste också den när det gäller livsmedelsproduktion, skogs- och råvaruproduktion underhållas, förnyas och bearbetas. Oavsett vem som står för kapitalet i produktionen får man också här en progressiv utveckling av den sociala produktionen. Däremot blir det inte samma sak med den jord som drages in i tomtspekulationen.

När det gäller tomtmark kan det röra sig om rena granitberget och även om det handlar om odlingsbar mark förblir den i sin egenskap av tomtmark steril och ofruktsam men stiger ändå i pris oavbrutet. Förklaringen härtill är att spararna söker realvärden som placeringsobjekt för sitt sparkapital under en inflation. Tomtmark är liksom en tavla av Rembrandt (numera värd flera tiotals miljoner kronor), antiksaker, gamla frimärken och sådana realvärden utan betydelse för produktionen. Om man placerar sina pengar i guld, silver, konst eller frimärken och priserna stiger så drabbar det inga andra än några få samlare. Som regel har dessa bekymmer med att placera sina tillgångar så det är inget socialt problem. Men det blir det när det gäller tomtmark. Prisstegringen på den slår igenom i höjda hyror och här kan samhället inte tillåta att tomtmarksvärdet följer Rembrandtstavlorna i prisgaloppen.

När HSB för omkring 35 år sedan köpte fritidsområdet Årsta Havsbad gav man några 10-tal ören per kvm råmark i genomsnittspris. I dag är kommunens godkända pris på tomtmark i

Västerhaninge 12:50 per kvm och på den privata spekulationsmarknaden 30 kronor per kvm.

När det gäller tomtmarken måste samhället ovillkorligen ingripa och ställa den under sin kontroll, men det är ju också vad som håller på att ske.

Kravet på att samhället ska överta produktionen kan däremot bara vara aktuellt och realistiskt om produktionen befinner sig i stagnation, tillbakagång eller allmän anarki. Under nu rådande förhållanden i Sverige har det ingen relevans i en verklighet som är motsatsen till allt detta. Endast i undantagsfall kan det vara motiverat att samhället, antingen i konkurrenssyfte med det privata näringslivet eller av lämplighetsskäl, övertar produktionen på ett eller annat område.

Om utsugningen

Inga motsättningar råder i själva *produktionsprocessen* — alla, oavsett man är statligt anställd eller privat företagsledare, drivs enligt en allmängiltig ekonomisk lag att producera mesta möjliga varor till lägsta möjliga produktionskostnader. Den statligt anställda har som motiv att han vill bevisa sin duglighet och skaffa en motivering för kravet på en hög lön och den private företagaren för att få största möjliga profit, vilket också är lön för mödan. Därför kan produktionsvolymen både i en socialistisk och kapitalistisk stat stiga hur mycket som helst utan att några inbördes relationer i förhållandet utsugare och utsugna ändras.

Utsugningen börjar med *fördelningen av produktionsresultatet*: hur mycket skall avsättas för investeringar; hur mycket för konsumtion och hur mycket skall den ene eller andre i produktionsprocessen deltagande ha i konsumtionsrätt. Här slår enigheten och samstämmigheten om i sin motsats och byter kvalitet — alla kräver nu största möjliga andel av produktionsresultatet för minsta möjliga prestation. Boven som åstadkommer denna förändring är inte produktionsmedlen i och för sig utan dels våra prestationslönevärderingar, som är desamma i socialistiska länder som hos oss, med hög- och låglönegrupper dvs. en olikmässig inkomst för olika samhällsklasser eller grupper, dels kapitalräntan, som är en arbetsfri inkomstkälla.

Allt tal om att produktionsmedlens överförande i samhällets ägo skulle avskaffa utsugningen är bara dimbildning för att dölja att den olikmässiga inkomsten och kapitalräntan till enskilt sparande finns kvar i socialistiska länder och därmed också ”den ena människans utsugning av den andra”. De socialistiska staterna är i själva verket ingenting annat än blandekonomier på olika utvecklingsstadier.

Utsugningens ursprungskälla är sparande men samma källa är också ursprunget till alla våra framsteg på det materiella området. Sparandet premieras med en arbetsfri inkomst i form av kapitalränta ty annars skulle ingen spara. Var finns nu den kommunistregering som skulle ha lust att göra slut på sparandet genom att avskaffa räntan (utsugningen)? Jo, i Kina, men ingen annanstans.

Marx betraktade det egendomslösa proletariatet som en enda stor utsugen massa. C. H. Hermanssons ”förnyelse” består i att han förenklat och vidgat begreppet utsugning till att ”alla utsuges av storfinansen — de 15 familjerna.” Om problemet vore så enkelt skulle han säkert haft huvudpunkten i sitt principprogram i hamn. Nej, utsugningen är ett krångligt och invecklat problem och det är mycket svårt att exakt utpeka vem eller vilka som blir utsatta för den, liksom graden av utsugning. Det är kanske därför C. H. Hermansson för säkerhets skull drar nästan alla över en kam? I boken *Det svenska klassamhället*, där han medverkar, påstår han själv att 29 % av befolkningen äger förmögenheten, dvs. en knapp tredjedel. Det rör sig således om att 2 miljoner svenskar i mer eller mindre grad deltar i utsugningen av de övriga 5 miljonerna och inte om de 15 familjerna bara. Hur går det till?

Samhället har i alla tider bestått av olika funtade människor och kommer kanske också i fram-

tiden att bestå av sådana. I det här sammanhanget kan vi indela dem i tre olika grupper som i sin tur skär tvärsigenom alla samhällsklasser. Grupp A består av dem som konsumerar upp sin tilldelade konsumtionsrätt allt eftersom de får den och lever ur hand i mun. Grupp B har en oemotståndlig drift att leva en bit över sina tillgångar, de lever på lån, avbetalningar och förskott på sin konsumtionsrätt. De är i första hand olyckliga offer för sina medmänniskors utslugning genom att deras levnadskostnader ligger omkring 15 procent högre än den som lever på 50/ 50-basis. Vinsten tar grupp C hem. Den spar av sin intjänade konsumtionsrätt och lånar mot ränta till grupp B. Även om grupp B har samma ursprungskonsumtion som grupp C så växer inkomst- och förmögenhetsklyftan mellan de bägge grupperna. Detta första steg i den ena människans utslugning av den andra gör att de får en relativt stor arbetsfri extrainkomst som premie för sin sparsamhet. Enbart bankinlåning och försäkringssparande (ATP ej inräknat) innebär att grupp C plundrar grupp B i Sverige på omkring 5 000 miljoner varje år med nuvarande ränta. Denna utslugning kan stoppas genom att slopa räntan men det vill ingen — inte heller ryssarna — vara med på. Det skulle nämligen leda till att ingen intresserade sig för sparande och det bleve ekonomisk katastrof och ett stopp för allt framåtskridande. Finge grupp B övertaget i vår samhällsekonomi skulle vi snart gå sväldöden till mötes. Så ligger det till.

Grupp C hyser inom sig en del människor som undandrar grupp B en del av lånepengarna, lånar själva, kompletterar dem med egna sparmedel och börjar producera ett eller annat för marknaden. Långgivaren får en aktie i stället för en bankbok och en vink om att eventuellt få större inkomst på den än på bankboken. Denna låneform är ingenting annat än en av många former för sparande. Den har nu spritt sig ända ut till arbetsplatserna där det bildas aktiesparklubbar. Det är samma tjuvning i att satsa på en aktie som att gå till Solvalla på söndagarna och satsa på en häst eller att tippa fotboll — någon vinner, många förlorar. Detta är, skulle man kunna säga, det andra steget i utslugningen. Det är också här och bara här som skillnaden mellan de två systemen — det socialistiska och kapitalistiska — ligger.

Bland de olika former av sparande som förekommer finns alla utom aktiesparande i socialistiska länder: penningssparande genom insättning i banker och köp av statliga premieobligationer med vinstchanser för några få och ett samhälleligt, kollektivt tvångssparande direkt i produktionsledet i stil med AP-fondens uppläggnings och grupplivförsäkringen eller nya omsen här i Sverige.

Jag har roat mig med att följa den form av privat förmögenhetsbildning som är den vanligaste i Sovjet — penningssparande. Före kriget hade spararna 7,3 miljarder (omkring 3,5 miljarder kronor i dåvarande penningvärde) inestående. 1958 hade det stigit till 9 miljarder (omkring 17 miljarder i nuvarande rubelvärde, i svenska kronor 85 miljarder). Av Sovjetunionens befolkning på 230 miljoner var det 40 miljoner som då hade sparkonto. 1962 hade inlåningen sjunkit till 12,7 miljarder (125 miljarder kronor) och antalet insättare ökat från 40 till 53,5 miljoner. (Nedgången kan säkert förklaras med myntreformen och att de stora insättarna tog ut en del av sina pengar.)

Uppgifterna är hämtade i Informationsministeriets böcker *100 frågor och svar om Sovjetunionen och den nya upplagan Sovjetunionen*. I slutet på 1965 uppgav tidskriften *Nyheter från Sovjetunionen*, som bevis på välbefinnandet, att inlåningen var 49 miljarder rubel (omkring 300 miljarder kronor) och att insättarnas antal var 53,3 miljoner. På 3-4 år tredubblades således banksättningarna medan antalet kontoinnehavare minskade med 200 000. Omkring en femtedel av befolkningen äger i genomsnitt en penningförmögenhet på 1 000 rubel (5 600 kronor) medan fyra femtedelar inte äger någonting. I all sin ofullständighet visar dessa siffror hur det ungefär står till med den ekonomiska demokratin under socialismen.

Precis på samma sätt som 2 miljoner svenskar utsuger de övriga 5 miljonerna i egenskap av

ägare till det kapital som är verksamt i vårt näringsliv så utsuger också de 53 miljonerna ryska privata kapitalägarna de övriga 177 miljonerna. Den olikmässiga inkomsten verkar på samma sätt. Byggnadsarbetarens dubbelt så höga lön som textilarbetarens är också en form av den ena människans utplundring av den andra. Det finns ingenting som säger att bostaden är viktigare än kläderna vi skyler vår kropp med men textilarbetaren måste betala den dyrare hyran fast han själv tjänar dåligt på att göra kläder.

Det som skiljer de socialistiska ländernas ekonomi från vår är att det kollektiva sparandet i form av stora investeringar i näringslivets utbyggnad är större där än här. Men också vårt kollektiva sparande växer mycket snabbt och till betydande dimensioner. Den totala privata förmögenheten i Sverige är 55 000 miljoner men AP-fonden kommer fullt utbyggd om några år att vara uppe i 70 000 miljoner. Läger man därtill det samhällsliga sparande som nu kommer att ske genom omsen som ger ytterligare 10 nya miljarder under samma tid så kommer vi att ha 80 000 miljoner, vilket innebär att samhället har långt mer pengar än de privata förmögenhetsägarna och därmed den ekonomiska makten.

Blandningen av vår ekonomi blir således mer och mer samhällslig och mindre privat både relativt och absolut sett. Huvudparten av de pengar som våra 450 000 företagare arbetar med i näringslivet är inlåningsmedel i banker och försäkringsbolag och inte deras egna. Att avliva storfinansen skulle inte ändra mycket i vårt ekonomiska system och folkets materiella villkor.

Allt eftersom den enskilde sovjetmedborgarens standard stiger, och därmed möjligheten till sparande, ökar den privata blandningen i dess ekonomi. För att göra slut på utsugningen måste man avskaffa allt privat sparande genom att avskaffa räntan. Först då upphör den ena människans utsugning av den andra på detta plan, men även om så sker och olikheten i inkomst finns kvar profiterar den ena på den andra.

Härav framgår att utsugningen finns kvar också under socialismen och att den socialistiska staten är en form av blandekonomi liksom vår.

I en broschyr *Därför tror jag inte ...* som utkom 1966 visade jag att en total expropriation av alla aktier skulle ge varje svensk medborgare ett standardlyft av 35 kronor per år, i bästa fall. Begränsar vi det till enbart storfinansen — de 15 familjerna — så blir det bara en krona per man i standardlyft. Hur mycket man än tuggar på sina Marx-Lenincitat kan man ändå inte trolla bort det faktum att det i socialistiska stater finns betydande rester av kapitalism och utsugning. T.o.m. i Kina påstås ju själve presidenten vara kapitalist och försvara kapitalistiska värderingar. Vi kommunister slåss med våra ideologiska väderkvarnar medan socialdemokraterna långsamt, men inte långsammare än i socialistiska länder, förändrar vår samhällsekonomis struktur mot socialism. Men vi kallar det förräderi mot socialismens sak.

Det horribla och paradoxala i paret Hermansson—Therborns anklagelser mot den socialdemokratiska regeringen för att försvara kapitalismen och kapitalistiska värderingar är att det sker på samma grunder som kineserna attackerar ryssarna — samtidigt som de förnekar all sympati för kinesiska politiska värderingar. Ryssarna laborerar med sina Lenincitat och försöker bevisa att så ville Lenin ha det och då så ... Hermansson—Therborn påstår helt frankt att två gånger två är fem och sedan är det inget mer att tala om.

I bägge fallen har man förvandlat Marx—Lenin till ofelbara gudar vilket de inte är och ersätter en riktig, av fakta bestyrkt analys med idealistisk tro. På så sätt förvandlar man sig till politiska katoliker som inte kan och inte vill se verkligheten i vitögat. Det spelar ingen roll om man bara tror på den ene av gudarna eller bägge eftersom bägge misstagit sig i sina analyser av samhällsutvecklingen på mycket avgörande punkter. En aldrig så stor skicklighet i konsten att manövrera och slingra sig undan kan, om man vill komma rätt i sina politiska ställningstaganden, i längden inte utgöra någon räddning undan förpliktelsen att respektera fakta.

Är jämlikhetskravet realiserbart?

Marx utgick i sin teori från att kapitalismen var destruktiv och saknade förmåga att utveckla de produktiva krafterna och att utvecklingen skulle utmynna i en katastrof där socialismens system skulle avlösa kapitalismens. Många socialister (bl.a. socialdemokraterna) har aldrig trott på katastrofen och kapitalismens destruktivitet men däremot på hans klasskampslära, kravet på jämlikhet osv. som socialismen skall ge oss.

Utvecklingen sedan Marx' dagar visar att han gjorde många misstag vid uppbyggnaden av sin samhällsteori. Det första var att revolutionen började i fel land, i ett u-land, och fortsatte i den riktningen i stället för i högt utvecklade kapitalistiska industriländer. Det andra är att kapitalismen visat sig utvecklingsduglig och kan hålla jämn takt med framstegsutvecklingen i socialistiska länder. Vi i kapitalistiska länder fjärrar oss från katastrofen medan den alltså finns som ett latent hot i u-länderna. Det tredje misstaget var att samhällsägda produktionsmedel skulle avskaffa utsugningen och därmed skapa jämlikhet människorna emellan.

Marx hade emellertid klart för sig svårigheten att skapa jämlikhet och likställighet i samhället och förutspådde att det kan ske först under den andra fasen i socialismens uppbygge, som han kallade kommunismens stadium, där ”alla skulle få alla sina behov tillfredsställda”. Marx trodde på stagnation i kapitalistiska länder och en explosiv utveckling i socialistiska länder; de skulle ”gå ifatt och förbi” vilket de också gör när det gäller u-länder som stagnerat, men inte högt utvecklade kapitalistiska industriländer. Följaktligen har de inte mer att fördela än andra. Det blir heller inte rättvisare och annorlunda än i kapitalistiska länder beroende på att samhällets äganderätt till produktionsmedlen inte ger den utdelning i standardlyft som den bombastiska propagandan för ”socialismens alternativ” utmålar.

Genom att de socialistiska länderna håller sig med kapitalistiska värderingar och fördelar produktionsresultat efter samma principer som vi så har man också samma inkomst- och förmögenhetsfördelning som vi. I Sverige äger 29 % förmögenheten medan 27 % gör det i Sovjetunionen.

I Sverige har de privata förmögenheterna samlats under många generationer medan de i Sovjetunionen tillkommit efter revolutionen 1917. Den började med att alla förmögenheter beslagtogs och överfördes till samhället och alla blev jämlikar och kamrater. Nu är man bara ”kamrater”. Sedan några år hävdar ledande socialistiska ekonomer att man måste vidga klyftan ytterligare ty allt för mycket jämlikhet bromsar produktionsutvecklingen.

I nr 5 1967 av tidskriften *Livet i Tjeckoslovakien* står det att läsa om den syntes av planhushållning—marknadsekonomi som från årsskiftet börjat tillämpas: ”Det gäller att hålla jämna steg med omvärlden i fråga om effektivitet och lönsamhet ... Med den överdrivna likställighetspolitiken smög sig stagnationen in under ytan. Samhällets bärkraft minskade så småningom i stället för att växa. Det nya ekonomiska systemet väntas avhjälpa situationen, men det kan aldrig göra det ensamt, utan människornas aktiva medverkan.”

Vid den tjeckoslovakiska partikongressen i maj 1966 underströk den ledande ekonomen professor Ota Sik starkt att man måste räkna med en differentierad konsumtion också i ett socialistiskt samhälle.

Det må väl förlåtas en gammal socialist och jämlikhetskämpe om jag under dessa förhållanden är skeptisk och pessimistisk beträffande möjligheterna att rucka på den gamla ordningen. Man blir inte heller precis uppmuntrad av att Mao Tse-tung måste stänga alla skolor och universitet och stoppa driften i många fabriker för att sedan, i augusti 1966, organisera så gott som permanenta massdemonstrationer mot presidenten och partisekreteraren vilka ”blivit kapitalister”. Det är illa ställt med de socialistiska jämlikhetssträvandena.

På svensk botten är det Hermansson—Therborn som för kampen mot ”kapitalisterna”, som anklagar Tage Erlander för att vara dessas redskap och skäller ut honom för att han inte

lyckats ge oss mer jämlikhet. Får man döma efter den nystartade tidskriften *Zenits* första nummer där Göran Therborn medarbetar med en artikel om "blindekonomi" så rör det sig inte om materiell standard utan om frigörelse. Han skriver: "Den socialistiska målsättningen är inte en jämlikhet i fördelningen av bestående resurser av skilda slag (ekonomiska, sociala, politiska osv.) utan människans frigörelse och helt nya relationer."

Detta är som att läsa om Häst-August i Fabian Månssons bok *Rättfärdiggörelse genom tron*, och minst lika lättförstått som att försöka tyda runskrift i kolmörker.

Det förefaller mig som om nya vänsterns chefsideolog håller på med att skapa "socialistisk strategi" för en annan värld än den vi lever i och vill förändra, ty här handlar kampen för socialism om att skapa en annan och rättvisare fördelning av den materiella konsumtionen och inte om abstrakta, metafysiska "relationer och frigörelse".

Till C. H. Hermanssons många underliga analyser och nya strategi i kampen för socialismen hör också att alla löntagare inklusive SACO skulle ha gemensamma intressen i kampen mot storfinanserna som utsuger dem alla. Är det inte tvärtom mycket sannolikt att det är generaldirektörerna, professorerna och andra höglönegrupper i SACO som tillhör de 2 012 000 förmögenhetsägarna och anonyma aktieägarna i storfinansens företag? Vilka skulle det annars vara? Jag tror inte att det finns någon samhörighet i kampen för likställighet mellan strejkgeneralen och högerriksdagsmannen Bertil Lidgard i SACO och låglöneproletariatet i LO och TCO. SKP uttryckte däremot sin beundran för strejken och ryssarna sände sin telegrafiska solidaritetshälsning. Är det så man skall föra kampen för likställigheten då är kampen för mitt vidkommande slut.

Från Marx till Göran Therborn tror man inte på möjligheten att inom överskådlig tid genomföra likställigheten – men varför har man det då i programmet och kallar det för socialismens grundläggande krav? Varför angriper man SAP och Tage Erlander för att han inte genomfört det man själv anser omöjligt och varken kan eller vill genomföra eller kämpa för i nuet?

Sanningen är väl den, precis som när det gäller kontrollen över kapitalbildningen i produktionen, att samhället tränger på fast det går långsamt men inte långsammare än i vilket socialiststyr land som helst. Man borde lära av utvecklingen under 50 års socialistiskt herravälde att det inte går fortare att nå målet på revolutionär vänsterväg än den demokratisk-parlamentariska.

Även om det är sant att klassamhället finns kvar och att det finns oroande tendenser till vidgade löneklyftor och växande koncentration av den ekonomiska makten så har det ändå hänt en hel del som visar att vi är på rätt väg i socialistiska länder så väl som i Sverige.

Den del av reallönen som utgörs av social lön, dvs. social trygghet, är utjämnad och gör oss likställda. Detta sagt med beaktande av att jag är överens med makarna Inghe om att också välfärden i vissa avseenden är ofärdig. På detta område håller också Sverige jämn takt med de socialistiska länderna även om nyanskillnader finns. På utbildningens område har vi nått likställighet och det förhållandet att alla nu på likvärdig grund kan öka sina kunskaper och sin utbildning är också ett litet steg på vägen. Jag tror att DN har rätt när man i en ledare den 14 april 1967 fastslår att orsakerna till den högvärlönde gruppens tillväxt ligger i detta förhållande.

Skolreformen är demokratisk och likställer oss men så länge vi värderar studieresultaten enligt principen: akademikern är tiofaldigt mer värd i lönehänseende än den som bara gått nio-årig enhetsskola kommer också klass- och privilegiesamhället att bestå.

Skatteprogressionen gör också att huvudparten av de stora inkomsterna drages in i utjämnande syfte. Av en miljoninkomst tar staten upp till 80 %. Ingen tror väl ändå på allvar att allt detta skulle ha skett om storfinanserna varit den verkliga regenten under de 35 år som

LO och SAP fört sin kamp i regeringsställning.

LO och SAP är överens om att vi nu nått en punkt där vi både kan och måste gå vidare genom att korrigera lönepolitiken och även här komma fram till större rättvisa. Den politiken måste kommunisterna haka på om de verkligen vill åstadkomma utjämning. Politiken med att bara fria till missnöjet i respektive hög- och låglönegrupper är ingenting annat än hinder för en riktig och solidarisk lönepolitik.

SKP och C. H. Hermansson måste bestämma sig för om man skall satsa på hög- eller låglönegrupperna. Det går inte att satsa på bägge om man skall nå jämlikheten. Man måste försöka ta sig ner från den socialistiska himlen till jorden om man skall kunna uträtta något av värde för de eftersatta i samhället.

Våra socialdemokrater förnekar inte att klassamhället lever kvar i vissa avseenden och är villiga att göra allt för att, om de får fullmakt därtill, skapa större solidaritet när det gäller fördelningen av våra produktionsresultat. Förre *Metallarbetaren*, civilminister Hans Gustafsson gjorde också under SACO-konflikten vad han kunde och ådrog sig den borgerligt akademiska världens speciella hat, medan SKP och C. H. Hermansson attackerade honom och LO samtidigt som man försvarade det berättigade i SACO-kraven.

Hur skall socialiseringen tillgå?

Genom att en stor del av de privata förmögenheterna ligger fastlåsta i produktionsmedel kan vi inte komma åt dem, bara deras årliga avkastning. Att äta eller suppa upp den förmögenheten skulle i alla sina konsekvenser driva oss tillbaka till grottmänniskans tillvaro. Inte ens den svältande bonden i ett u-land kan äta upp utsädet för nästa år utan att riskera total svältdöd för sin familj. Det vi kan komma åt är bara räntan eller nettovinsten på det i produktionsprocessen insatta kapitalet och den skulle, som jag redan påvisat, ge oss ett ungefärligt standardlyft av 35 kronor per person och år efter skatt.

C. H. Hermansson kunde ju ha erbjudit dessa 35 kronor som alternativ till de i många fall mer än 10 000 kronor som exempelvis SACO-medlemmar fick av den ”storfinans som utsuger dem” i lönellyft förra året. Inte ens de sämst ställda låglönegrupperna skulle ha nöjt sig med ett sådant lönellyft.

Jag vänder mig i och för sig inte mot att samhället övertar äganderätten till produktionsmedlen om man bara kan ge garanti för att samhällsliga byråkrater sköter dem lika effektivt som de nuvarande ägarna. Men vi har också erfarenhet av statlig byråkrati, som arbetar enligt Parkinsons lag: Hur 7 personer kan fås att arbeta för 1. Det är det som är den socialistiska medaljens baksida och det känner de praktiska och verklighetsförankrade socialdemokraterna till; det är sannolikt ett av de viktigaste skälen till att man ogärna vill göra mer statliga ingripanden än vad som är absolut nödvändigt.

Om SKP vore lika verklighetsförankrad skulle man förstå att problemet inte är löst genom att man i sitt nya partiprogram infört en protestrad mot ”byråkratin” i socialistiska länder. Så lätt går det inte att komma ifrån besvärliga problem.

Jag vill varken försvara storfinansens eller hindra en socialisering utan att vi skall redovisa alla för- och nackdelar med en sådan åtgärd. Som det nu är drivs den kommunistiska politiken som ett enda stort sprakande fyrverkeri, med rundhända löften hit och dit, standardlyft för alla, sociala reformer och förbättringar för de gamla, skattelättnader för småinkomster osv. och allt skall finansieras med de pengar storfinansens stjal av oss. Det går inte att driva politik på önskedrömmar och en förfalskad verklighetsbild.

Det borde vara en hederssak mot arbetarklassen att propagandan för det ”socialistiska alternativet” interfolieras av sakliga och riktiga uppgifter om vad det ena eller andra ger i utbyte.

Det som är minst lika viktigt är att konkret redogöra för hur det skall gå till att nå målet. Tills vidare har det bara pratats om socialisering i största allmänhet och om förnyelse, men någon konkret bruksanvisning för hur det skall ske har inte lämnats, vad det nu kan bero på? C. H. Hermansson bara låtsas som om han hade något extra i ärmen i förhållande till socialdemokraterna.

Innan C. H. Hermansson började med sin förnyelse av partiets väg till socialismen visste varje kommunist — från Sven Linderot och Hilding Hagberg ner till den enkle medlemmen i ledet — hur det skulle gå till att socialisera. Man hade ett hårt och beslutsamt men öppet och korrekt besked att ge på den punkten: det skulle ske medelst expropriation och likvidering av kapitalisterna. Hur C. H. Hermansson däremot tänker sig den sidan av problemet är det av någon anledning svårt att få besked om. Varken de många böckerna och programmen eller talen innehåller en stavelse om hur det skall gå till att på demokratisk väg socialisera vårt näringsliv. Ska det bli något av måste man få en bruksanvisning på hur man skall göra.

Tills vidare är det bara de tre O:na i TV som lyckades med konststycket att få honom att tala litet konkret om hur han tänker sig socialiseringens genomförande. Hårt ansatt i parti- ledarintervjun sommaren 1966 svarade han: ”Vi skall köpa de 50 bästa företagen av de nuvarande ägarna.” Senare, i programutfrågningen i februari 1967, gav han chefredaktör Gunnar Fredriksson i Aftonbladet ungefär samma svar. Det var ett mycket intressant och upplysande besked om var han står med sin ”socialistiska förnyelse”. Den socialiseringen började socialdemokraterna med innan C. H. Hermansson ännu kommit ur koltåldern. I slutet på 20-talet började vi träta med socialdemokraterna om det i våra ABF-cirklar i socialism. På Brunnsviks folkhögskola årskursen 1927-28, som jag bevistade, debatterade vi natt och dag om vägarna till socialismen. Hårt ansatta av oss svarade socialdemokraterna som C. H. Hermansson: ”Vi ska köpa oss fram till socialismen.” De pekade på KF:s nya margarinfabrik, som gjorde margarin 50 % billigare än den kapitalistiska margarinringen, på galoschfabriken i Gislaved, som gjorde galoscher för 4:50 paret när Gummitrustens fabriker tog 8 kronor. Vad svarade vi kommunister? ”Rena vansinnet att tro på en sådan väg till socialismen som att äta KF:s margarin och marschera i KF:s galoscher. Det kommer att ta många tusen år innan vi fått ihop pengarna och är ni verkligen så naiva att ni tror att kapitalisterna som har hand om militären, polisen och rättsväsendet kommer att förhålla sig passiva till en sådan utveckling?” Ja, så ungefär gick på den tiden debatten om vägen till socialismen.

Det är 40 år sedan dess och under den tiden har KF vuxit i betydelse och spelar i dag en betydande roll i handel och varuproduktion. Arbetarklassen har sedan 35 år den politiska makten i landet. ATP har genomförts och arbetare och tjänstemän har genom AP-fonden sparat 14 000 miljoner. Detta, i förhållande till 20-talet, markerar att situationen och förutsättningarna för att ”köpa socialism” är radikalt förbättrade. Reservationslöst erkänner jag min ungdomliga tro besegrad av socialdemokraternas. Om det är någon mening med att ta produktionsmedlen ifrån kapitalisterna så skall vi göra det och då kanske det skall tillgå på det sätt som socialdemokraterna var inne på redan på 20-talet och som nu C. H. Hermansson anslutit sig till. Det finns emellertid många frågetecken.

C. H. Hermansson tillhör inte det slags folk som sätter sitt ljus under ena skäpp, det visar han genom att enkelt och lättsinnigt avfärda sina ”förnyade” socialiseringsplaner med gammal socialdemokratisk skåpmat som genom åren hunnit bli åtskilligt möjlig. Den aktuella socialdemokratiska politiken visar att man rent principiellt icke övergett sin gamla linje, men det är inte så enkelt att göra socialism på kommersiell väg som det kan förefalla. Den första frågan man måste ställa sig är: Vill kapitalisterna överhuvudtaget sälja sina femtio bästa företag? Om inte — vad gör man då? Ska vi i så fall tillgripa kommunisternas gamla väg med expropriation och tvångslikvidering?

Det andra är att — vare sig man lyckas få en hygglig affärsuppgörelse på frivillig grund eller

konfiskerar — så måste man fråga sig vad som händer i nästa etapp. Ett kollektivt sparkapital (AP-fonden) ersätter ett enskilt och det innebär bara att man frikopplar det enskilda sparkapitalet från en samhällsnyttig funktion som det har så länge det ligger fastlåst i produktionsmedlen. Vi ställs då inför frågan: Skall kapitalisterna tvingas äta upp sina pengar eller skall vi tillåta dem att investera på annat håll? Det senare skedde exempelvis när staten köpte LKAB. Hälften av de pengarna gick till Oxelösunds nya järnverk vilket var bättre än om man ätit upp dem. Den andra halvan gick till Liberia och Lamco och den nyttan sätter många vänstermän frågetecken för. Om vi nu skall köpa femtio företag så frigörs en enorm massa pengar och då ställs vi inför frågan: Finns det utrymme för kapitalisterna att dubblera sina femtio gamla företag och konkurrera med statens nyförvärvade eller ska vi tillåta att dessa pengar investeras i u-länder? Om det senare sker så innebär det i alla sina konsekvenser att vi själva anträder marschen mot en u-landstillvaro medan de u-länder som får industrialiseringshjälpen utvecklas i snabbare takt än vad som nu är fallet. Vi bidrar med andra ord till en utjämning av svälten och det bör ju åtminstone tillfredsställa kraven på ökad u-hjälp. Jag tvivlar dock starkt på att svenska folket är berett att acceptera en sådan väg.

Vi måste också fråga oss om vi på detta sätt får större effektivitet och mer varor för att möta kraven på standardhöjningar. Får vi inte det kan man ifrågasätta nyttan med att ”köpa socialism”. Den frågan måste avgöras från fall till fall och kan man inte redan i förväg skaffa garantier och bevis för att produktiviteten ökar är det ingen som helst mening med att köpa de gamla företagen.

I England socialiserades den gamla nedslitna och improduktiva kolgruveindustrin till priset av enorma kostnader, vilket ändå inte löst problemet om eftersläpningen. Stålindustrin har socialiserats, därefter avsocialiserats och skall på nytt socialiseras beroende på att också den släpar efter i produktivitet och effektivitet i förhållande till andra länder. En opinionsmätning i England visade att bara 18 % var för socialisering och inte ens inom Labour kunde det uppbringas en majoritet för socialisering — ställningen där var 49 % för och 51 % mot. Ändå är en socialisering aktuell. Varför? Jo, därför att de engelska fackföreningarna har en mer negativ inställning till samarbete med företagen än exempelvis de svenska och kapitalisterna är ovilliga att satsa sina pengar på nyinvesteringar. Under dessa betingelser är staten tvungen att ingripa även om det inte är något populärt krav att socialisera. En undersökning gjord av Erik Ruist och publicerad 1962 i *Jernkontorets Annaler* har kommit fram till att produktiviteten i den svenska järnhanteringen ligger omkring 35 % högre än i den engelska. En annan utredning visar när det gäller handelsjärn att 69 svenska arbetare under samma tid producerar lika mycket som 132 engelska. Det är detta som förklarar att arbetarnas standard i Sverige ligger högre än i England och att vi trots det är konkurrenskraftiga på världsmarknaden. Kan C. H. Hermansson eller någon annan redovisa fakta och konkreta anvisningar om hur man skall komma ändå längre kan det vara en mening med att vi köper järnbruken i Oxelösund, Hofors, Fagersta och Domnarvet — men det kan han inte. I stället anklagar han i *Vänsterns väg* socialdemokraterna för att åsidosätta ”människovärdet på effektivitetens och profitens bekostnad”.

Utan att göra anspråk på att på något sätt ha utrett frågan om hur vi skall använda vår AP-fond för att ”köpa” oss fram till socialism vågar jag ändå påstå att mycket talar för att det skulle vara förnuftigare att använda AP-fonden för att, där det behövs, komplettera arbetsmarknadspolitikerna med statliga industriella etableringar i stället för att köpa redan etablerade och väl-skötta företag. Profiten kan vi komma åt på många andra sätt — via den fackliga kampen, skattepolitiken eller på annat sätt. Oavsett om vi håller oss med privata eller statliga företagsledare lär vi väl ändå inte komma ifrån att ge dem någon andel i de värden de skapar och producerar.

Makten och företagsdemokratien

Kommunisterna har alltid hävdad att proletariatets diktatur var den högsta formen för demokrati. Nu har detta ändrats till att ”endast socialismen kan ge den verkliga demokratin”. Hur mycket sanning det ligger i det senare påståendet har vi mycket vaga begrepp om eftersom det ännu inte finns någon socialistiskt styrd stat som styrs enligt den politiska demokratins parlamentariska regler. Även om man inte längre tar livet av varandra, som under Stalintiden, är det ändå så att det är omöjligt att lansera och arbeta för alternativa lösningar t.o.m. på kulturpolitikens område. Kommunistpartierna förbehåller sig alltså rätten att ensam sitta med nyckeln till alla sanningar och lösningar.

I *Monopol och storfinans — de 15 familjerna* har C. H. Hermansson gett ett, så långt jag kan bedöma, korrekt bidrag till belysning av det inflytande några få människor har i vårt näringsliv, och jag har inga invändningar att göra om man kan hitta vettiga former för att begränsa inflytandet utan att förlora i effektivitet. Men C. H. Hermansson har inte några förslag till lösning. Han jonglerar med fraser, anklagelser och krav om vartannat där det ena grundligt slår ihjäl det andra. Först hävdar han att regeringen har ingen makt, ”det är storfinansens som styr”. I nästa ögonblick kräver han att regeringen skall ”utnyttja sin makt för att bryta storfinansens välde”.

Frågan om makten i en demokrati är självklart en fråga av allra största betydelse. Det som utmärker en demokrati är väl närmast att makten är fördelad på ett ur samhällets och folkets intresse riktigt sätt. Någon måste också i en demokrati ha makt för att kunna utträta någonting. Om alla skall ha lika mycket makt och beslutanderätt i de slutliga avgörandena blir resultatet anarki och det är till anarki vänsterns resonemang om ekonomisk demokrati leder om man skulle ta den på allvar.

Rent formellt kan man kanske hävda att SAF har den suveräna makten över näringslivet men reellt är den ekonomiska makten i vårt samhälle fördelad mellan arbetsmarknadens alla parter – SAF, LO, TCO, SACO och SR. Över dessa står statliga organ för kontroll och övervakning och till slut regeringen vars uppgift i en demokrati inte är att diktera utan samordna och om nödvändigt ingripa i positiv och progressiv riktning.

Det är inte maktkoncentrationen som sådan som är av ondo utan frågan om hur och på vilket sätt man får sin maktposition och hur man förvaltar den. Felet med de socialistiska länderna är inte att regeringen och de statliga organen har makt utan att det saknas möjligheter att lansera ett alternativ när det gäller demokratin i största allmänhet. När det däremot gäller ledningen av produktionen så utses den inte vare sig i socialistiska eller kapitalistiska länder av folket i val. Företagsledarna prövas i sitt arbete, de dugliga befordras och de odugliga avsättes i ett statligt näringsliv. I det privata näringslivet är det aktieägarna, om inte företagsledaren själv har aktiemajoriteten. I det senare fallet avsätter han sig själv genom att han får slå igen sitt företag och förlora insatsen om han inte sköter det.

För att demokratin skall vara arbetsduglig måste den fungera som en representationsdemokrati och någon eller några få måste till slut ha avgörandet i sin hand.

SKP:s partiprogram kräver ”självförvaltning” av företagen för arbetarna vilket innebär att det blir arbetarna som leder företagsledarna i stället för tvärtom. Detta luktar anarko-syndikalism lång väg och är väl närmast inspirerat av den franske halvsyndikalisten Andre Gorz' s.k. socialistiska strategi för välståndssamhället, som vänstern gjort till sin nya väg till socialism.

Redan som ung kom jag i kontakt med denna form av företagsdemokrati vid en sambrukskoloni på Lill Rone gård på Gotland. Där hade man stadgar och demokrati som föreskrev att om oenighet uppstod skulle allt arbete upphöra och alla delta i diskussionen tills enighet nåtts. Naturligtvis blev man oense men inte värre än att stadgarna följdes. Det diskuterades i det oändliga, djuren höll på att dö av svält och vanvård och gården snöade in

medan debatten pågick och ändå blev man inte enig – kolonin gick under. Jag är rädd för att SKP:s företagsdemokrati skulle gå samma öde till mötes om den genomfördes någonstans.

För många år sedan var ryssarna inne på den vägen men systemet fungerade inte och man såg sig tvingad återgå till enmansledning av företag och kollektivjordbruk. Just nu är det jugoslaverna som experimenterar med denna självstyrelse och utsikterna till att de skall lyckas är inte särskilt stora. SKP:s programskrivare har helt enkelt bara kopierat dem utan att ta minsta hänsyn till svenska förhållanden. Det är nämligen så att ju högre den allmänna ekonomiska nivån är och ju mer komplicerad produktionsprocessen är desto svårare är det att få självstyrelsen att fungera tillfredsställande. Därför är kravet alldeles omöjligt ur svensk synpunkt.

I förslaget heter det: ”Fullständig företagsdemokrati förutsätter att alla som arbetar i ett företag har rätt att deltaga i val av företagsledningen och utformningen av företagets allmänna politik”. För att ett sådant val skall bli det rätta ur effektivitets- och räntabilitetssynpunkt, vilket är utslagsgivande för vilka löner o.a. förmåner de anställda skall kunna få, måste valdeltagarna ha kunskaper i ekonomi, företagsekonomi och marknadsföring som motsvarar en akademisk examen.

I det statliga företaget LKAB i Kiruna sitter i bolagsledningen förutom företagsledaren, som är anställd, bl.a. representanter för regeringen (statsrådet Krister Wickman) och Gruvindustriarbetareförbundets förre ordförande (Vilhelm Isaksson). Vi har samma förhållande i det statsägda Norrbottens Jernverk i Luleå, där Metallindustriarbetareförbundets ordförande Åke Nilsson sitter som representant för arbetare och tjänstemän. Förutsatt att man inte vill förvandla bolagsstyrelsens sammanträden till allmänna folkmöten utan vill ha kvar representationsdemokratin måste dessa fackliga förtroendemän vara både kunniga och representativa. Skulle så inte vara fallet står möjligheten öppen för att i vanlig demokratisk ordning byta ut dem mot andra.

I programmet krävs samma slags självförvaltning för Sveriges Radio. Med hänsyn till företagets betydelse som ett hela folkets informations- och opinionsbildande organ vore det väl närmast att desavouera demokratin om man genom allmänna val bland den anställda personalen skulle välja ledning och ”bestämma företagets allmänna politik”. Förutsatt att inte SKP har förhandsgaranti för vänsterseger skulle sådana val kunna bli ödesdigra för SKP självt. Friheten till de anställda på Sveriges Radio kunde komma att stå SKP dyrt om man skulle komma på idén att ge dem den fullmakt som man vinkar med. Det klokaste för SKP skulle nog vara att hålla sig till Radionämnden och de andra demokratiska organ som finns.

Utan att här närmare ingå på hur det skall gå till rent konkret kan konstateras att praktiskt taget alla är överens om att företagsdemokratin bör breddas och utvecklas. Det har redan börjat röra på sig i den riktningen men det har ingenting att göra med den decentralisering av syndikalistisk modell som SKP:s nya program ger anvisningar om. Den har mer med naturhushållningens tid att göra än med vår. Nu krävs mer koncentration och fler specialister för att näringslivet skall kunna fungera och utvecklas vidare.

Kommunisternas nya program kräver att självförvaltningen skall genomföras omedelbart i statliga, kooperativa och allmännyttiga företag samtidigt som exempelvis tjeckerna, brända av sina erfarenheter, överger den. I deras tidskrift *Livet i Tjeckoslovakien* betonas i nr 5 1967 detta i samband med övergången till det nya styrelsesystemet på följande sätt: ”Det lägger tonvikten på lönsamhet, arbetsproduktivitet och hög teknisk standard. I motsats till de pseudodemokratiska tendenserna, som går ut på att 'alla kan lägga sig i allt' och som öppnade dörrarna för ovetenskapliga metoder i ledningen, betonar det nya systemet den ansvarige ledarens auktoritet och kompetens.”

Redan innan programpunkten antogs av 21:a kongressen var den således vägd i socialistiska länder och befunnen för lätt och kan väl inte minst därför utgöra något mönster för före-

tagsdemokratins utveckling i Sverige.

Ny socialistisk strategi för välfärdssamhället

Både C. H. Hermansson och den nya vänstern talar i tid och otid om sin nya strategi för att göra välfärdssamhället socialistiskt. Vari det nya består är nästan omöjligt att upptäcka. Man går inte på djupet med analyserna av fel i det förflutna. Man sitter fast i det gamla (ibland är man ända borta i 30-talet och talar om ”regeringens imperialistiska politik”) eller också håller man sig till ytliga, populära plattheter.

De stora och betydelsefulla felbedömningar som Marx, Lenin och Stalin begått analyseras inte. Bara det som uppenbart är omöjligt att längre försvara tar man avstånd ifrån ibland — men är i nästa ögonblick tillbaka i den gamla trallen igen. Det finns ingen verklighetsförankrad, vetenskapligt underbyggd och motiverad linje i denna vänsterpolitik. Man hoppar från tuva till tuva i ett enda stort gungfly och snappar upp en synpunkt här och en annan där.

Marx är ”inne” men det man vegeaterar på hos Marx är underligt nog alienationen (det främlingskap som människor känner i olika sammanhang i förhållande till samhället och dess utveckling) som Marx skrev om i sin ungdom men själv inte ens ansåg värt trycksvärta och därför stoppade ner i en koffert där det legat i 90 år. Trivseln och harmonin är minsann inte den bästa i det socialistiska lägret heller och därför har man samma problem där. Om man nu ovillkorligen skall prata främlingskap och vantrivsel, och göra politik på det, så borde man i stället för påståendena om att ”socialismen löser vårt trivselproblem” reda ut vad det är som gör att den inte löser problemet.

Det mesta är hämtat från några slätstrukna vänstersocialistiska särlingar i Europa av vilka den fransk-österrikiske André Gorz är den främste. De saknar egentlig förankring i sina hemländers arbetarrörelse. Det rör sig om en form av politisk lekstuga som inte har något nytt eller värdefullt att ge arbetarrörelsen i dess kamp. Det är också ur samma grumliga källa som provies hämtat inspirationen till sin litet mer öppet redovisade anarkism.

På det teoretisk-ideologiska planet har man kokat en soppa på alla kända ismer. Huvudbeståndsdelen är marxismen-leninismen, trots att man i tal och skrift inte längre nämner det senare begreppet: Där ingår också olika delar av reformism, syndikalism och anarkism som alla var för sig är kända och inte kan sägas representera något nytt.

Alltsammans är upphängt på C. H. Hermanssons trovärdiga yttre och på hans förmåga att klara sig ur det mesta så fort det börjar brännas. Han har byggt sig ett politiskt rävgryt med utgångar åt alla håll och lämnar det sällan utan att vara säker på att reträtten är täckt.

Analysen och målsättningen ger vid handen att han vill ena och samla alla från direktör Östergren och högerriksdagsmannen Lidgard i SACO till låglönegrupperna i LO — de 70 procenten löntagare — under sina vingar och för sitt socialistiska alternativ. Osäker och oberäknelig som en nattfjäril i ljuskäglan fladdrar han än hit än dit och försöker göra intryck av att ha hittat en ny och speciellt ”svensk väg” till socialismen. Frågan är om han kommer ur ljuskäglan eller stupar av värmen i lampkupan. Hur det än blir med den saken finns det i varje fall inte för närvarande någonting som tyder på att han skulle komma helskinnad ur sitt politiska äventyr.

Samlingen bakom den nya strategin finns inte ens i SKP självt. Där surrar det som i en bikupa av olika meningar om möjligheten att nå socialismen på den ”nya vägen” och det finns nästan lika många meningar som aktiva debattdeltagare. Det finns många alternativ till alternativet.

Kommunisterna, såväl internationellt som nationellt, har många gånger ändrat den politiska kostymeringen men sällan har det gällt ruckningar i principprogram och strategi, endast i taktiken att nå målet. Trots skenbart större förändringar än någon tidigare gång är strategin nu

som alltid att slå ut SAP som ledaren för arbetarklassen och det måste ske med vad man kallar en ”riktig taktik”. Många olika slags taktik har prövats under en generation men den djärvaste av alla är kanske ändå den man nu slagit in på — att gå deras egen väg till socialismen, inte för att hjälpa utan för att stjälp dem. En närmare analys av den konkreta aktuella politik som torgförs visar att det inte är för att förverkliga den demokratiska socialismen utan för att klassa ut dess främste bärare — SAP — som man krupit så nära man kan komma dem.

Det nu antagna partiprogrammet är i sina principella delar en kompromiss mellan gammal marxism-leninism och reformism, avredd med en aning syndikalism. Många av den gamla princippolitikens grundvärderingar har fått ge vika för den taktiskt betingade uppgiften att utnyttja mer eller mindre tillfälligt missnöje med den socialdemokratiska välfärdspolitiken till att fördjupa splittringen i arbetarrörelsen och plocka röster bland SAP:s marginalväljare. Anrättningen smakar inte ens kommunisterna själva ty också ur deras synvinkel är den varken fågel eller fisk.

Det är inte första gången partiprogrammet ändras. Från vänsterns tillblivelse 1917 och fram till första hälften av 30-talet gällde programrevisionerna utrensning av reformistiska och opportunistiska rester som dröjt sig kvar i partileden och skapandet av ett parti av ny typ, som Lenin kallade det. Det behövdes tre partisprängningar under de första 15 åren för att få fram ett sådant parti och program med klar kurs på socialismens genomförande.

Fram till 1944 fanns det bara en väg till socialismen: den revolutionära makterövringen medelst väpnat uppror och upprättandet av proletariats diktatur.

Den ryska krigsinsatsen och segern över Hitler gav kommunisterna vind i seglen och man ansåg sig kunna gå djärvare fram i det taktiska manövrerandet. I tillkomsten av folkdemokratierna såg man plötsligt en ny, demokratisk väg att nå socialismen som kanske skulle tilltala svenska folket mer än proletariats diktatur. 1943 upplöstes Komintern och 1944 var SKP färdigt för antagandet av de s.k. grundsatserna som ännu inte var ett färdigt program men ändå förutsatte en tänkbar möjlighet att nå socialismen på demokratisk väg. Taktiken mot socialdemokratin ändrades, benämningen socialfascister o.dyl. försvann och man började doppa tungan i honung när man skulle yttra sig om deras ”förräderi” mot socialismens sak.

Vid 16:e kongressen 3-6 april 1953 hade man hunnit ännu en bit på den demokratiska vägen till socialism och det program som då antogs skrev in den såsom den mest sannolika och möjliga — dock utan att helt avvisa proletariats diktatur.

Villkoret för uppkomsten av en folkdemokrati var att det fanns en främmande revolutionär ockupationsmakt med den verkliga makten i sina händer. Dessutom visade det sig snart att folkdemokratin bara var en mask, en förklädnad för proletariats diktatur. Den väldiga fejden i partiet om programförändring och ändrad taktik i förhållande till socialdemokraterna, som i början gav framgång, slog därför snart om i sin motsats. Under en period av arton år (1948-1964) drevs partiet längre och längre bakåt ifråga om inflytande och hade nått ett bottenläge då den nya revisionismen, som nu får sin konfirmation i det nya partiprogrammet, började.

Det nya programförslaget visar att man tvingats gå mycket långt bakåt och i vissa avseenden till och med kommit närmare socialdemokratin än man stod före brytningen 1917.

En jämförelse med SAP:s program, antaget vid 1944 års kongress, visar att också SAP har en socialistisk målsättning och vill bygga ett samhälle av jämlikhet och inbördes solidaritet. Man gör inget försök att krypa undan skavankerna och bristerna i det som hittills utträttats. Det är mycket svårt för att inte säga omöjligt att upptäcka några väsentliga skillnader i den principiella målsättningen och hitta bevisen för att SKP:s ”socialistiska alternativ” verkligen skulle vara ett alternativ till SAP:s politiska kurs. I detta avseende är skillnaden en ren konstruktion.

I motsats till den danske SF-ledaren Aksel Larsen, som tillerkänner det danska socialdemokratiska partiet en socialistisk målsättning, klassificerar SKP och C. H. Hermansson Tage

Erlander och SAP som liberala och pretenderar på att vara ensam innehavare av nyckeln till socialismen. I denna nyans i värderingen ligger den avgrund som ändå skiljer C. H. Hermansson från Aksel Larsen och som visar hur långt han egentligen kommit i sin förnyelse.

Den aktuella politikens konkreta utformning

Operation Missnöje

Under SKP:s revolutionära era var taktiken underordnad uppgiften att vinna massorna för det revolutionära maktövertagandet och upprättandet av proletariats diktatur. Ingen trodde på och ingen försökte heller övertyga någon om att det var möjligt att uträtta något inom ramen för det bestående till det arbetande folkets fromma. Den taktiskt betingade politiken för dagskraven avsåg närmast att visa det omöjliga i att uppnå resultat inom ramen för parlamentariska kompromisser och att övertyga massorna om att alla lösningar låg i en konsekvent genomförd socialism som endast kunde uppnås genom att störta den parlamentariska demokratin och upprätta den proletära diktaturen. Socialismen framställdes som ett Sesam öppna dig för alla problem, dvs. det rörde sig närmast om att propagera för socialismen, vinna förtroende i intresseorganisationer av masskaraktär och ta hand om ledningen av dessa i avvaktan på den väntade katastrofen och krisen som skulle aktualisera revolutionen och maktövertagandet.

En sådan politik krävde ingen utredningsapparat för att få fram sakmaterial om hur de tusen och en små problemen som socialdemokraterna satt och knåpade med skulle lösas, det var bara att gå på dem som "förrädare" och försöka bevisa att det där var bara ett sätt att rädda den "dödsdömda kapitalismen". Parlamentet och andra demokratiska institutioner betraktades som propagandaplattformar för samhällets omgestaltung. Det krävdes inga som helst ansträngningar för att få "tjuvsamhället" att fungera. Men ingenting gick efter marxism-leninismens ritningar och prognoser ...

I den position partiet nu intagit med sin deklarerade anslutning till den demokratiska vägen till socialismen fordras en helt annan vardagspolitik och den positiva, konstruktiva inställning till de många och små frågornas lösning som är den demokratiska socialismens väg till målet. Det är också på den politiken och taktiken man kan och bör bedöma SKP:s nya giv, dess betydelse och reella möjligheter att spela en roll, antingen som självständig företeelse eller tillsammans med socialdemokratin. Jag vet inte om det är fråga om medveten ovilja eller rent oförstånd men för det mesta kommer man till brandplatsen med fotogen i vattenhinken. Om man nu vill vara ett konstruktivt komplement till SAP, regeringen och dess politik och spela en trovärdig roll som påfösare och medhjälpare måste man också lära sig att driva en konkret politik för demokratisk socialism och inte bara spekulera i det missnöje som då och då uppstår (och säkert inte kan undvikas) i framstegets kölvatten. Det gäller att hugga tag i det positiva och inte rota ner sig i det negativa. Låt oss punkt för punkt gå igenom SKP:s "alternativ" till de större frågornas lösning.

1. Lönepolitiken och priserna

I boken *Vänsterns väg* och i alla de program som hittills sammanställts stöter man på anklagelsen mot LO och regeringen för samröre och samarbete med näringslivet om att göra den s.k. kakan större och förklarar att det är bara storfinanserna som tar hem vinsten på rationalisering och effektivisering av näringslivet. C. H. Hermansson saknar, trots att han är ekonom av facket, all förståelse för att det primära i framstegsutvecklingen ligger just i att få kakan att öka i vikt. Före den socialdemokratiska regeringens tid fick utrationaliserade ingen annan hjälp än i bästa fall jobb med att knacka makadam för hand vid en AK-förläggning för 1:25 per kbm. Nu får man arbetslöshetsunderstöd, gratis omskolning till annat yrke och familjebidrag m.m. under omskolningstiden, avgångsvederlag osv. Men inte heller det vill

man höra talas om som en del av framstegen. Man bara fångar upp de missnöjda och gör allt för att underblåsa missnöjet samtidigt som man i vackra färger skildrar hur annorlunda och bättre allting skulle bli om man bara tog några små steg till vänster i politiken och genomförde socialismen.

Jag skall inte skildra priset för Sibiriens kolonisering eller de vedermödor som miljoner ryska ungtkommunister fick utstå för att uppodla Kazakstan. Jag kan bara försäkra att jag är fylld av beundran för det som utträttats men vet också priset och har därför ingen lust att göra mig till talesman för något slag av socialistiska simsalabimlösningar när det gäller att komma tillrätta med våra egna problem. Bara de som ingenting vet om socialistiskt samhällsuppbygge kan påstå att våra socialdemokrater löser uppbyggnaden av vårt näringsliv sämre än socialistiska stater.

När det gäller lönerörelserna slår det över åt rakt motsatta hållet — då har kakan ingen begränsning alls, då är det bara oginhet och ”brist på facklig aktivitet från LO:s och regeringens sida” att inte alla — från låglönegrupper upp till generaldirektörer — får vad de begär och anser sig behöva för att kunna hålla en dräglig standard. Sådana ting som samhällsekonomisk balans, vinstmarginalernas storlek, nationalinkomstens ökning osv. är för en kommunist, och har så alltid varit, helt ovidkommande saker som han inte ens gitter tala om. Det som intresserar är bara att formulera krav och peka på att storfinansen skall betala.

I linje med sitt lönepolitiska lättsinne har man heller aldrig, trots krav på ekonomisk demokrati och jämlikhet, varit intresserad av den solidariska lönepolitiken. Den avfärdas med frasen: ”Tror du låglönegrupperna får mer därför att höglönegrupperna får mindre?” Det sista konkreta exemplet på kommunistisk lönepolitik är SACO-konflikten och den roll kommunisterna spelade i den. Tillåt mig belysa den — den är nämligen typisk som exempel på var man hamnar.

Kommunisterna motiverar sin existens och politik med att klassamhället alltjämt lever kvar. De kräver att inkomster och förmögenheter utjämnas, att den ekonomiska demokratin breddas och att den borgerliga hegemonin i förvaltning och undervisning ersätts med en socialistisk, mer demokratisk, mer rättvis och solidarisk samhällsinriktning. Klassamhället måste likvideras och alla klassprivilegier upphöra!

En analys av SACO-konflikten 1966 kan inte förbise det faktum att den i minst lika hög grad var politiskt som fackligt inriktad. Det visar bl.a. angreppen på skatteprogressionen. Det andra, som är värt att observeras i sammanhanget, är att man sedan länge systematiskt och målmedvetet inriktat sig på att splittra arbetarrörelsen och slå den med dess eget vapen mot den borgerliga klasstaten — strejken.

Det är ingen hemlighet att SACO domineras av folk med borgerlig livssyn och borgerliga värderingar. Socialdemokraterna har haft mycket litet eller ingenting att säga till om i SACO, och kommunisterna lär inte ha många tiotal medlemmar i SACO. Trots det var en kommunistisk partistyrelseledamot under konflikten medlem av SACO:s förhandlingsdelegation med Avtalsverket. Det har länge varit uppenbart att de borgerliga siktat på kommunisterna som bundsförvant i försöken att få ett skifte vid makten men aldrig har detta så tydligt kommit till synes som i samband med SACO-konflikten.

Det nya och på många sätt intressanta i samband med SACO-konflikten ligger vidare i att högern och Svenska Dagbladet för första gången uppträtt mot återhållsamhet i lönepolitiken och kommunisterna indirekt mot sitt eget krav på inkomst- och förmögenhetsutjämning.

Trots att SACO för en antisocialistisk politik och deklarerar sitt missnöje med den demokratiska skolreformen och arbetarklassens politiska maktutövning, har akademikerna fått kommunisternas passiva och i många fall aktiva stöd. *Ny Dag* deklarerar i en ledare i nr 47 1966 ”... vi känner verkligen ingen lust att angripa en tjänstemannaorganisation därför att den

uppträder fackligt aktivt". Ledamöter av partiets arbetsutskott och partistyrelsen har utan att bli motsagda av någon i partiledningen öppet framträtt som försvarare av SACO: s strejkkrav — 20 % löneflyft, vilket innebar en våldsam vidgning av löneklyftan. De högsta lönerna för SACO-medlemmar ökade med 10 000-15 000 kronor medan låglönegrupper bara fick några hundralappar.

Partisekreteraren Urban Karlsson hade djärvheten att i polemik med undertecknad i *Metallarbetaren* nr 1 1967 peka på det "utomordentligt farliga för arbetarrörelsen" i att våga ifrågasätta det berättigade i SACO-konflikten då "vår gemensamme fiende i klasskampen är storfinanserna" och han har inte blivit motsagd av någon i partiledningen.

Den logiska konsekvensen av ett sådant resonemang leder till att alla från armégeneraler, generaldirektörer, professorer osv. är utsugna av storfinanserna och har "gemensamma intressen". Var vill Urban Karlsson under dessa förhållanden placera storfinansens parti, som man brukar kalla det i andra sammanhang — högerpartiet? Var tar hela borgerligheten vägen, om klassintressena är så till den grad enkla att vi alla står mot de 15 familjerna? -

Men det som är än mer besvärligt för Urban Karlsson att klara ut är frågan: Vad hade de 15 familjerna med SACO-konflikten att göra? SACO: s motpart och "utsugare" var ju Statens avtalsverk och därför riktades konflikten, enbart av det skälet, mot den av arbetarklassen styrda statsmakten, inte mot storfinanserna. Alla som har svensk medborgarrätt är en del av denna stat och följaktligen delaktiga i "utsugningen" av SACO-folket. I den mån nu SACO lyckades förbättra sin privilegierade ställning ytterligare är det också vi som skattevägen får återlämna litet av det vi "plundrat" dem på.

Hur skall man förklara denna skriande brist på politisk orienteringsförmåga, att inte kunna skilja mellan vad som är höger eller vänster, reaktionärt eller framstegsvänligt, socialistiskt eller antisocialistiskt? Jag vet inte om det beror på att man förblindats av sina egna taktiska manövrer och tillfälliga små framgångar eller om det är ren dumhet. Faktum kvarstår dock: kommunisterna har hamnat på fel sida i klasskampen och ger direkt och indirekt stöd åt klassintresserna som står i diametral motsättning till deras egen "flera steg till vänster"-politik. Mycket talar för att man blivit offer för sin egen vanställda, verklighetsfrämjande analys av missnöjets orsaker i välståndssamhället. Det har klassats som ett allmänt krav på socialism när det i själva verket handlar om ett, sedan många år, oödat borgerligt missnöje med att staten lägger sig i alldeles för mycket och tar för stor del av inkomsterna till social service, dvs. raka motsatsen till socialistisk samhällssolidaritet. Både valresultatet och SACO-konflikten borde klargöra för alla som är måna om att skydda arbetarklassens intressen att det missnöje man opererar i till övervägande del kommer från de redan privilegierade som siktar på att skaffa sig ytterligare privilegier.

Det är en underlig socialistisk vänster som inte kan skilja mellan solidaritet i största allmänhet och klassolidaritet. Det finns ingen rimlig anledning för låglönegrupperna i LO att stödja krav från de redan gynnade inkomstskikten, som de dessutom i egenskap av skattebetalare själva får betala. Kommunisternas sätt att agera i denna lönekonflikt undergräver klassolidariteten i LO-leden samtidigt som det stärker den i de borgerliga leden. Vad kan det ha med kampen för socialism och rättvisa att göra?

Kommunisterna har alltid rest motstånd mot en solidarisk lönepolitik och det kan vara berättigat om det bara handlar om att de lågavlönade inbördes skall fördela sin lönepott. Men i detta fall rör det sig uppenbart om stöd för en klass intressen, som enligt marxismens egen klasskampslära redan tillhör de privilegierade i samhället. När Ny Dag och Svenska Dagbladet hamnar på i stort sett samma linje i försvaret för SACO-intressena är det något som inte stämmer i klasskampen och borde ge anledning till eftertanke och självrannsakan.

Marx påvisade att kapitalismens ekonomiska system höll sig med en reservarmé av arbetslösa i avsikt att hålla arbetskraftens värde lågt och profitkvoten hög. Detta ledde också till att man

hindrade den ekonomiska utvecklingen. Så var det på Marx' tid och så är det än i dag på många håll i världen, exempelvis i USA där man håller sig med en permanent arbetslöshetsarmé på omkring 5 miljoner man.

Den svenska socialdemokratins förtjänster ligger i att den under sina 35 år vid makten har korrigerat kapitalismen. De senaste årens utveckling har emellertid visat att om den fulla sysselsättningen slår över i överfull sysselsättning leder det till ekonomisk anarki av annat slag. Den uttömda arbetskraftsreserven leder då till en konkurrens om den redan sysselsatta arbetskraften, som genom löneglidning leder till att arbetskraftens värde stiger för vissa grupper utan att arbetsprestationens värde ökar i motsvarande grad. Den som blir delaktig av denna löneglidning förklarar ofta detta med att kapitalisten får avstå av sin profit och det resonemanget får kommunisternas fulla stöd, men så är det inte.

Kapitalisten lägger merutgiften för arbetskraften plus litet extra profit åt sig själv på priset och så är prishöjningarna igång. Sedan de kommit igång fortsätter man springa runt i ekorrhjulet i det oändliga om inget görs för att återställa jämvikten. Om nu detta drabbade alla lika skulle det bara betyda att vi rörde oss med mer och mer pengar. Eftersom löneglidningen inte tages ur profiten eller alltid genom en höjd arbetsprestation utan på priset innebär det att den som inte får löneglidning får betala dess pris lika väl som den som blir delaktig av den. Standardhöjningar sker alltså för en lönegrupp på en annans bekostnad. Löneklyftan mellan olika individer inom samma yrke växer och klyftan mellan olika yrkesgrupper växer — ett låglöneproletariat växer fram inom proletariatet självt. Enheten och solidariteten sprängs, missnöjet växer och blir till ett hot mot arbetarrörelsens egen maktposition i samhället. Det är bl.a. i detta förhållande som förklaringen ligger till C. H. Hermanssons lättköpta valframgångar under de senaste åren.

Arbetarrörelsens räddning undan katastrofen ligger i om man förmår återställa jämvikten i den ekonomiska utvecklingen eller inte. Det kan bara ske genom en rad impopulära åtgärder som att försöka stoppa löneglidningen, minska köpkraftstrycket på prisnivån, sträng sparsamhet på alla tänkbara områden och ökat sparande. Här dyker kommunisterna upp och deklarerar att de känner sig som en del av arbetarrörelsen och vill vara med och ge sitt bidrag till brandens släckning. Det är bra och det gör ingenting att de högljuddare än andra larmar om snabba och effektiva åtgärder — men man bör titta noga på vad det är man föreslår.

SKP föreslår höjda löner för alla utom storförfinansens, är mot att löneglidningen stoppas, är mot en solidarisk lönepolitik, går mot all slags återhållsamhet och kräver pris- och räntesänkningar. Det är mycket populära krav men alla skulle vart på sitt sätt öka det inflationstryck som man vill komma tillrätta med. I det konjunkturläge som vi nu fått kommer en del av kraven — exempelvis räntesänkning — att förverkligas och löneglidningen att upphöra. Kraven som för ett halvår sedan var omöjliga blir nu till en del nödvändiga att genomföra. Felet med C. H. Hermanssons ekonomiska politik är att den bygger på så lös grund och kort perspektiv att han inte ens hinner med i utvecklingen.

De gamla ”aktuella” kraven, av vilka många var avsedda att stimulera inflationen i stället för tvärtom, har således överlevt sig själva redan. Nu blir det fråga om att få fram nya krav som alternativ till regeringens politik eller bara registrera framgången för exempelvis räntesänkningen, som är riktig nu, men var fel då SKP föreslog den.

Den taktiska budgivningen har inte till syfte att hjälpa utan om möjligt stjälpa och därmed bädda för egna framgångar. Det är nog att underskatta socialdemokraterna alldeles för mycket om man tror att de skulle nappa på en sådan vänstersamverkan.

Den elementära förutsättningen för samarbete och samverkan är att man inställer förtalet mot socialdemokratien. Det räcker inte med att man lagt om och filat litet på språket så att man i stället för ”förräderi mot arbetarklassens intressen” talar om ”bristande aktivitet” eller liknande ty i sak är det samma anklagelse som kvarstår. Ett ofrånkomligt faktum är att

reallönen under de senaste 20-25 åren vuxit i samma takt som produktionsutvecklingen. Det rör sig om mer än en fördubbling (omkring 120 %) och den har genomsnittligt kommit alla löntagargrupper och företagare till del. Det som också är sant är att någon inkomstutjämnning i förhållande till utgångspunkten inte har skett. Under senare år har klyftan inom och mellan de olika löntagargrupperna vuxit genom löneglidningen och den oriktiga och orättvisa metoden att ta ut standardhöjningarna i procent på inkomsten. Härigenom växer klyftan även om man tar ut hela produktionsökningen. Det är det senare som ovillkorligen måste rättas till så att man först får en likartad standardhöjning och i nästa etapp en inkomstutjämnning.

En korrigerande av den nuvarande lönepolitiken ger de nu missnöjda låglönegrupperna rättvisa och gör dem belåtna men leder å andra sidan till att de som nu har en gynnad ställning blir missnöjda. Detta måste man ha klart för sig och därför måste man förklara och övertyga höglönegrupperna om nödvändigheten av att visa solidaritet mot låglönegrupperna.

Kommunisternas uppträdande i 1966 års SACO-konflikt visar att deras fackliga taktik är inriktad på att suga politisk näring ur missnöjet i dubbel måtto — först genom att ge sitt fulla stöd åt höglönegruppernas krav och sedan slå mot LO för att inte låglönegrupperna fick mer. Allt är en mycket raffinerad metod att exploatera missnöje, men ingen lösning av frågan.

Vill kommunisterna — vilket man har anledning betvivla verkligen vara med om att göra en rättvis lönepolitik måste man för det första erkänna att det finns en begränsning för hur mycket standard som kan tas ut, för det andra helhjärtat ge sin anslutning och medverka till en solidarisk lönepolitik. Så länge dessa elementära krav icke uppfylls finns inte och kan inte finnas den minsta utsikt till vänstersamverkan på lönepolitikens område.

2. Prisutvecklingen

Kommunisternas krav på prisstopp eller ännu hellre prissänkning är ett korrekt och helt riktigt krav. Det är så allmängiltigt att alla från högern och till kommunisterna är överens om att så vill vi ha det. Det räcker emellertid inte med att bara allmänt och generellt ställa ett riktigt och populärt krav — man måste också ge anvisning om hur man skall komma åt denna goda cigarr och det är här det brister.

Jag tvivlar inte på möjligheten att verkligen stoppa den nuvarande prisutvecklingen men tror inte att statliga ingripanden i form av totalt prisstopp eller punktingripanden från statsmakten kan göra det. Sådana skulle bara störa den fria marknadsmekanismen och åstadkomma ännu värre trassel. Det visar exempelvis hyresregleringen som jag skall återkomma till i annat sammanhang. Man måste gå till roten med det onda och den ligger i översysselsättningen och löneglidningen. Utan att justera dessa saker kommer man heller inte tillrätta med prisutvecklingen. Dessa faktorer hör intimt samman.

Sambandet mellan löner och priser gör det nödvändigt att löntagarna håller bägge under uppsikt. Under en uppåtgående konjunktur, som vi haft under senare år, råder ett permanent tryck på prisnivån i uppåtgående riktning.

I den kapitalistiska marknadshushållningen med fri konkurrens och fri prisbildning råder en ständig pendelrörelse mellan löner och priser liksom i själva prisutvecklingen. Korrigeringen sker genom de privata företagens inbördes konkurrens, förutsatt att den finns, och dessa i sin tur korrigeras av KF, Pris- och kartellnämnden osv. Det finns också exempel på den omvända ordningen, att privata företagare korrigerar KF: s priser även om det är mera sällsynt. På vissa områden finns också statlig företagsamhet i konkurrens med de privata företagen. Denna kontroll ger på sikt garanti för att prisnivån i förhållande till lönerna — köpkraften — hålles i styr inom en relativt snäv ram samtidigt som den befordrar en sänkning av produktionskostnaderna.

Det är emellertid reallönen som är avgörande för om det går framåt eller bakåt med vår standard och så länge reallönen stiger, vilket den gör, förbättras standarden för svenska folket

och det är det som är det väsentliga.

Det kommer naturligtvis alltid att finnas en viss rörlighet då det är omöjligt att nå absolut jämvikt. Då dessutom löner och priser är de instrument med vilka man reglerar den inbördes fördelningen av de gemensamma produktionsresultaten kommer också förändringar i den ena eller andra riktningen att påverka prisnivån. Omsättningsskatten exempelvis är en överflyttning av privat konsumtionsrätt till samhällsägare. Den höjer priserna på vissa varor men ger i stället sociala förmåner. Vill man lyfta upp lantarbetarnas lönenivå, som skett under socialdemokraternas regeringsperiod, så måste den kostnaden slås ut i livsmedelspriserna, som stiger.

Till alla de motiverade prisstegringarna kommer sedan en tendens att vid prisjusteringar göra en liten utjämning uppåt för att bättra på producentens eller distributörens vinst, som man måste hålla under ständig bevakning i synnerhet i situationer av varuknapphet. Detta är samhällets och konsumenternas intresseorganisationers uppgift men också den enskilde konsumenten måste visa prismedvetenhet och kontrollera att han inte blir uppskörtad.

I socialistiska länder har man ända tills senare år reglerat reallönehöjningen genom prissänkningar men också den vägen ledde till oreda i prispolitiken. Det låga brödspriset ledde till att kollektivbönderna blev ett låglöneproletariat och missnöjet tog sig uttryck i bristande intresse för planuppfyllningen av produktionen.

Problemet löner-priser är inte så enkelt som C. H. Hermansson gör det till. Han har ingen lösning och vill inte höra talas om en verklig lösning. Han vill bara i skydd av revolutionära fraser muddra i det missnöje som alltid uppstår hos konsumenten vid prishöjningar oavsett om de är berättigade eller inte. En stabilisering av pris- och lönenivån är ingen lämplig jordmån för vänsterpolitiken och därför är han inte intresserad.

Orättvisorna i en statligt kontrollerad pris- och lönepolitik kan bli lika stora som hos oss. Vid Sovjetunionens 23:e partikongress 1966 var statsminister Kosygin tvungen att ta upp samma problem som vi har och utlova speciell uppmärksamhet åt låglönegrupperna. Detta visar att socialismen visst inte löser problemet åt oss. Där som här är de konkreta åtgärder som vidtages avgörande för hur det går. Socialismen är ingen automatisk garanti för att allt står väl till — det beror också där på vad man gör eller uraktlåter att göra.

I den fria marknadshushållningen är det lagen om tillgång och efterfrågan som bestämmer prisnivån. Prisstegringens orsaker är att köpkraften är större än varutillgången. Förutsättningen för att stoppa prishöjningarna är då att antingen öka varumängden men inte köpkraften eller sänka köpkraften radikalt, så att man får jämvikt mellan varutillgång och köpkraft. En borgerlig regering skulle med all säkerhet gå den sistnämnda vägen men socialdemokraterna vill inte sänka standarden och går därför den andra vägen. Socialdemokraterna har alltså en lösning och kommer att lösa problemet. Men var finns C. H. Hermanssons alternativ? Jo, det består i att han torgför allmängiltigt prat och krav på prissänkningar genom statliga punktingripanden som — det lär oss erfarenheten där så skett — bara skulle förvärra situationen. Tills vidare har ingen, inte ens Stalin, för någon längre tid lyckats upphäva lagen om tillgång och efterfrågan som den säkraste prisregulatorn och det finns ingenting som säger att C. H. Hermansson är mannen som kan göra det.

1945 lyckades kommunisterna skickligt utnyttja missnöjet med prisstoppet och fick hand om strejkledningen i vårt största fackförbund — Metallindustriarbetareförbundet. De radikala fraserna gav dock ingen utdelning den gången heller trots strejk och kommunistisk ledning. Nu är man ute och slår mynt av det rakt motsatta förhållandet men lika litet nu som då har man en verklig lösning av problemet. Det rör sig bara om tomt prat. Problemet med hur vi ska ha det med förhållandet löner-priser och fördelningen av våra standardhöjningar måste naturligtvis lösas men det är socialdemokraterna som sitter inne med lösningen.

Vill man avskaffa löneklyftorna och stoppa prishöjningarna måste man också ta itu med de verkliga problemen. Det går inte någon längre tid att bara småspekulera i de eftersatta gruppernas missnöje och samtidigt fria till de redan privilegierades intresse av att inte endast behålla sitt försprång utan även öka det.

Det politiska och fackliga småfifflet har aldrig varit särskilt lönsamt och kommer säkert aldrig att bli det. Den som driver den riktiga och realbetonade princippolitiken har den i längden bästa politiken och tar förr eller senare också hem spelet medan de revolutionära fraserna och övermåttan uppförstorade kravens politik faller i glömska och ebbar ut i intet. Jag trodde att de stora misstag som vår egen socialistiska politik i länder där vi haft makten — också över löner och priser skulle ha lärt de flesta av oss att i fortsättningen undvika en upprepning, men tyvärr tycks jag ha fel.

3. Bostadsfrågan

Ett annat av de stora sociala problem som den aktuella politiken handlar om är bostadsfrågan. Den är en mycket viktig länk i den ekonomiska politiken och hör intimt samman med löner och priser.

Under den tid som arbetarrörelsen suttit med den politiska makten har en revolution ifråga om vår bostadsstandard genomförts. Det finns ingen anledning att sticka under stol med detta faktum även om borgerligheten vill göra gällande att det är bara skryt. Bolagsbarackerna, med 1 rum och kök-lägenheterna, har försvunnit och ersatts av 500 000 egnahem. Här har den enskilda människan med hjälp av statliga egnahemslån, ränte- och amorteringsfria lån skapat en helt ny och högre bostadsstandard för sig och sin familj. Huvudparten av barnrikefamiljerna som tidigare var den absoluta bostadsslummen har genom barnbostadsbidrag kunnat lösa sin bostadsfråga antingen på detta sätt eller genom att flytta in i rymligare och modernare hyreslägenheter. Hyreshusbyggandet har forcerats som aldrig förr och staten har haft en fast och medveten kurs på att bygga större lägenheter och subventionera också byggandet av flerfamiljshus.

Man har också gjort allt för att eliminera spekulation och vinstintressen. Vid krigsutbrottet infördes hyresregleringslagen i avsikt att stoppa den spekulation som befarades. Den privata andelen i nybyggandet har trängts undan och mer och mer överlåtits åt allmännyttiga företag som i dag svarar för över 80 procent av alla nybyggda bostadslägenheter. Den som vill vara ärlig har således ingen anledning att klaga på ambitionerna och viljan att uträtta något av värde. Men ändå är det så att missnöjet med den förda bostadspolitiken är av sådan art att man mitt uppe i framgången för en riktig bostadspolitik håller på att stupa på den. Hur skall man förklara det?

I debatten om bostadsbrist och höga hyror, där regeringen sitter på de anklagades bänk, har ingen förmått redovisa bärkraftiga argument för att bostadspolitiken i stort skulle ha missköts. Det finns många detaljproblem men jag skall här inte gå in på detaljer.

Ingen förnekar att det finns en hel rad problem och misshälligheter i den aktuella bostads-situationen som måste lösas, hur svårt det än är. Innan det kan ske måste man emellertid göra klart för sig var orsakerna ligger. Det har inte de klagande gjort — och allra minst kommunisterna. Man bara slår i blindo utan att ha någon egen utväg som ger oss något bättre än det nuvarande trasset på bostadsmarknaden.

En enligt min mening riktig analys av problemet säger oss att felet med den socialdemokratiska regeringens bostadspolitik främst består i att man varit för ambitiös med att förbättra bostadsstandarden för folk och gått längre med sin subventionspolitik än de verkliga resurserna att bygga tillåter. Genom att på allt sätt underlätta för folk i allmänhet att skaffa sig en bättre bostadsstandard har man ökat efterfrågan på större bostadsutrymme för snabbt och härigenom själv framkallat bostadsbrist och alla de problem på bostadsmarknaden som hör

samman med den. Det kan ju annars inte vara något allvarligare fel att vara överambitiös och pröva att göra det omöjliga — lyfta sig själv i håret. Kommunisternas främsta anklagelse gäller att det borde byggas mer och hävdar att det skulle gå om man bara sloge in på vänsterns socialistiska väg.

Om man har mobiliserat alla tillgängliga kapitaltillgångar, har arbetskraftsbrist, brist på material osv. har man nått gränsen för det möjliga. Det är därutöver bara möjligt att komma vidare genom att rationalisera byggandet, dvs. spara kapital och arbetskraft. I den mån man kan ge konkreta anvisningar på hur det skall ske är det en hjälp att komma vidare. Hur fort det går under socialismen visar några aktuella siffror från Tjeckoslovakien.

Fackföreningsrörelsens Tidskrift i Tjeckoslovakien (FiT) uppgav i majnumret 1966 att det under 1965 byggdes 77 800 nya lägenheter. Tar man hänsyn till att Tjeckoslovakien har 14 400 000 invånare innebär det att man inte byggde mer än hälften så många bostäder per invånare som vi gjorde. Kommunisternas visionära prat duger bara till att bygga luftslott av, men ger inga verkliga bostäder.

I *Vänsterns väg* hävdar C. H. Hermansson att man under socialismen t.o.m. kan bygga bostäder ”utan hänsyn till kostnaderna”. Om det är riktigt kan man fråga sig varför inte det av bostadsbrist plågade Tjeckoslovakien bygger mer än hälften så många bostäder per invånare som vi gjort i Sverige.

I den mån man från kommunistiskt håll kommer med konkreta krav är det fortfarande försök att hålla olja på elden. Kravet på en speciellt billig bostadsränta är exempelvis en sådan åtgärd som skulle leda till en ytterligare ökning av bostadsefterfrågan och bostadsbristen. Det är ju en form av bostadssubventioner som har getts under lång tid, men som man nu tvingas avveckla för att lätta det tryck som efterfrågan på ökat bostadsutrymme åt de bostadslösa utövar. Subventioner har ju den verkan att de möjliggör för dem som redan har en bostad att efterfråga ett större bostadsutrymme, som de bostadslösa får vara med om att betala skattevägen samtidigt som utsikterna för dem att få en egen bostad minskar.

Hyresregleringen infördes vid krigsutbrottet som ett led i ett allmänt pris- och lönestopp, som efter några år visade minst lika många avigsidor som hyresstoppet nu. Kommunisterna gick i spetsen för att bryta det. Än i dag vill man göra gällande att det var den av kommunisterna ledda metallarbetarestrejken som bröt pris- och lönestoppet och återförde ordningen till mer normala förhållanden. Hur det nu än förhåller sig med den historieskrivningen så var alla nöjda med att det efter hand avvecklades. Det var bara hyresregleringen som blev kvar. Den ställer ännu till problem och svårigheter på bostadsmarknaden ty det är här en stor del av trasslet på bostadsmarknaden har sitt ursprung.

I hägnet av hyresregleringen har vi fått två hyresmarknader och hyresnivåer, en med relativt låga hyror i äldre och till övervägande del privatägda hyreshus och en med höga hyror i nybyggda hus. Hyresvärdarna har kompenserat sig för de låga hyrorerna genom att inte reparera och underhålla lägenheterna och överlåtit åt hyresgästerna att själva bära den kostnaden i den mån man ville ha reparerat. Det är också här möjligheten att kompensera sig med underbordet-vederlag, vid byte av hyresgäster, vuxit fram. Lägenhetsbeståndet har förslummats samtidigt som hundratals miljoner årligen tages ut svart av hyresgästerna. Till detta kommer sedan att en del hyresgäster i sin tur exploaterar kategorin inneboende, som huvudsakligen utgörs av ungdom, genom att ta ut priser för ett inneboenderum som ibland betalar nästan hela hyreskostnaden.

Men hyresregleringen har också menligt inflytande på priserna i de nya bostadsbestånden. Här förekommer inte något skoj. De allmännyttiga företagen äger och kontrollerar merparten av denna del av bostäderna och hyrorerna baseras på de i fastigheten nedlagda kostnaderna — men det har andra följder. Systemet med att staten lämnar byggföretagen en förhandsgaranti för att alla kostnader får tagas ut vid hyresprissättningen har lett till att ingen av dessa längre har det

minsta intresse för vad ett hyreshus kostar i uppförande då man ändå får ta ut allt det man kan visa räkning på. Ingen har haft eller har under dessa förhållanden intresse av att satsa kapital på rationalisering och att bygga billigt.

Klyftan mellan de två hyresnivåerna växer och växer snabbt. Det uppstår också en klyfta mellan hyresnivån i relativt nya och dagsfärska bostadshus. Felet är att man inte för länge sedan avvecklat hyresregleringen, men det är ingen populär uppgift eftersom det leder till hyreshöjningar och därför måste ske i långsam takt och under kontroll så att inte oskäliga hyreshöjningar tas ut. Men även om det är en bitter bägare att tömma måste det göras om man vill komma tillrätta med hyresmarknaden. Borgerligheten skulle göra det omedelbart och på en gång, om de komme till makten, men socialdemokraterna tar det långsamt och i skydd av en lagstiftning som spärrar det privata godtycket och skyddar hyresgästens intressen.

De borgerliga har öppet visat sitt alternativ och krävt en snabb avveckling i motsats till socialdemokraternas väg. Ingen har heller väntat sig att de skulle svika hyresvärdarnas intressen. Kommunisterna däremot presenterar sig som hyresgästernas försvarare, som en del av arbetarrörelsen och förklarar sig villiga att medverka till bästa möjliga lösning i hyresgästernas intressen. De vill bara som villkor för sin medverkan dra politiken en aning till vänster och litar inte riktigt på socialdemokraternas omdöme och vilja att klara upp saken. Låt oss därför titta litet närmare på vad man föreslår i sitt program för bostadsfrågans lösning.

Kommunisternas program för bostadsfrågans lösning innehåller en del förslag till detaljlösningar, exempelvis kravet på att alla bostäder ställs under bostadsförmedlingens kontroll i stora bristorter vilket är bra. Men man går emot det som är det väsentliga: hyresregleringens avskaffande, vilket betyder att man slår ihjäl alla möjligheter till en definitiv lösning. Det nuvarande tillståndet är idealiskt för den som vill driva ”vänsterpolitik” och ger missnöjespropagandan näring från två håll: först utnyttjar man bostadsbristen respektive bostadsskojet och sedan de justeringar i hyresnivån som är ofrånkomliga i samband med avvecklingen av de förstnämnda. Det är säkert bra för vänstern men någon lösning av problemet är det inte. Den socialdemokratiska kallsinnigheten till inviterna om sådan hjälp är inte svår att förstå.

Hyresregleringens avskaffande ensamt löser inte problemet. Ett annat led är att dra in subventionerna till nybyggda hus, som ökat efterfrågan på bostadsyta. Kommunisterna för fram det rakt motsatta – räntesubventioner – för att öka trycket. Allt är en spekulation i att utnyttja och exploatera missnöjet och inte en fråga om allvarliga försök att lösa bostadskrisen. Det överlåter man åt socialdemokraterna att göra.

Differenserna mellan det sätt på vilket kommunisterna och den borgerliga oppositionen taktiskt utnyttjar missnöjet är inte så stora som det kan förefalla. Kommunisterna säger: ”Överför alla bostäder till samhället” och de borgerliga kräver: ”En fullständigt fri och okontrollerad tomt- och bostadsspekulation för det privata”. I bägge fallen rör det sig om framtida visioner men till vad som skall göras nu, omedelbart och på en gång saknar man ett alternativ. Båda kraven är lika omöjliga, men de sammanstrålar i ett gemensamt angrepp på socialdemokratin, som sitter med den enda möjliga lösningen – alla bör ha en bostad fortast möjligt och till lägsta möjliga pris.

4. Kampen mot kösamhället

På inga andra områden kan socialdemokraterna peka på så stora framgångar för sin politik som just socialpolitikens och undervisningens områden. Stora ting har skett och kommit alla i lika hög grad tillgodo men här liksom på alla andra områden gäller att kraven på ökade tjänster och social service ligger ett stycke före möjligheterna att tillfredsställa dem.

Efter att först i många år ha gjort frenetiskt motstånd mot praktiskt taget alla reformer har de borgerliga partierna bytt taktik: de har lagt sig vid sidan av socialdemokraterna och i

stället börjat klaga över den dåliga sociala servicen samtidigt som de vänt sig mot de nödvändiga skatteuttagen för att finansiera beslutade reformer.

Kritiken från vänster har rört sig om att reformarbetet inte gått tillräckligt fort och taktiken här har varit våldsamma överbud parade med kamp mot skattehöjningar. Kampen mot brister och eftersläpning i servicen, mot "kösamhället", har förts efter en gemensam mall för oppositionen både till höger och vänster.

Om samhället övertar ansvaret för en viss service och man dessutom helt eller delvis slipper betala för den, betjänar man sig av den i långt större utsträckning än då man var tvungen att själv stå för kostnaderna. Det var väl också den innersta meningen med reformerna att alla utan undantag skulle få sina behov tillfredsställda. Skall man vänta med att reformera tills man har absoluta garantier för att på en gång kunna tillmötesgå alla vore det säkert omöjligt att reformera. Därför måste man helt enkelt räkna med en mer eller mindre lång övergångstid med brist och köbildning.

Till detta kommer att serviceyrkena sedan gammalt varit lågavlönade, trots obekväma arbetstid, och haft en lägre status än många andra yrken. Det har därför under senare år med full och överfull sysselsättning blivit svårare och svårare att rekrytera personal. Slutligen har oppositionens strävan att utnyttja bristerna och kösamhället i politiskt syfte gett bristerna större proportioner än de i verkligheten har.

I samma ögonblick som man beslutar om fri sjukvård dränks man i en störtsjö av uppdämda tillbakahållna behov som gör att det blir köbildning på sjukvårdens alla områden trots energiska ansträngningar för att utbilda läkare, sjukhuspersonal och byggandet av sjukhus. Alla åldringar har i princip rätt till en pensionärsbostad men det finns inte tillräckliga resurser för att tillfredsställa alla. Många av de stora sociala reformer som beslutats under senare årtionden är av den arten att det kommer att ta mycket lång tid innan vi kan slå oss till ro och säga: Nu finns det service för alla — ingen behöver stå i kö. De som har kämpat för och genomdrivit de sociala reformerna har indirekt också skapat köerna. Men finns det därför anledning att påstå att det var fel att så skedde? Naturligtvis inte.

Det är heller inget fel att folk är missnöjda med köerna det är naturligt och normalt. Missnöjet är dessutom en av de krafter som driver utvecklingen framåt, utan det skulle utvecklingen stagnera och kanske t.o.m. gå bakåt. Missbrukar man däremot detta missnöje och mobiliserar det för att krossa den kraft som står för framstegen så kastar man ut barnet med badvattnet. På samma sätt blir det om man mer eller mindre medvetet motverkar och hindrar en framstegsvänlig regering att ta ut de ekonomiska resurser som behövs för att avveckla bristerna och köerna. I den mån så sker används missnöjet för att bromsa framstegstakten.

De samhällsklasser och grupper som tjänar på den sociala reformpolitiken har inte så svårt att genomskåda de borgerliga partiernas strävan att exploatera missnöjet. Motståndet mot skattehöjningar ger däremot säkert utdelning beroende på att de som är missnöjda med kösamhället också är missnöjda med att den sociala servicen kostar pengar.

När det däremot gäller kommunisternas sätt att utnyttja missnöjet och bristerna så är det litet svårare genom att man svept in alltihop i en slöja av krav på mer reformer. Det omöjliga är att man inte kan äta samma kaka två gånger. Kraven flödar över alla bräddar och i *Tidsignal* nr 8 1967 kan man exempelvis i ett över två sidor uppslaget reportage läsa om bristerna i vår socialvård. Det handlar om en familj — Blomerus — med åtta barn, som i olika slag av bidrag erhåller 2 000 kronor i månaden skattefritt, men som ändå inte "får pengarna att räcka till mat varje dag". Familjen väntar också på att socialvården skall ordna med insättning av ett fönster som barnen slagit sönder.

Tidningen har ringt upp socialvården men den "trötte socialassistenten har svårt att förstå familjens problem". Den svårigheten delar han säkert med praktiskt taget varenda arbetare

och lägre tjänsteman i detta land som genomsnittligt inte når upp till en sådan månadsinkomst och ändå måste betala skatt. Var skulle vi hamna om alla som inte hade mer än 2 000 kronor i månaden begärde socialvård och av samhället avlönade assistenter som skötte om ”insättning av fönster” och andra småsaker?

Kommunisterna har alltid lagt ner ett stort arbete på att formulera och framföra krav i olika riktningar på föreliggande behov som samhället bör tillgodose. Det är inget ont i det.

Obestridligt är också att behoven finns och kommer att finnas hur vi än bär oss åt ty det finns ännu ingen dödlig som vågat sig på uppgiften att fastställa gränsen för våra behov som har benägenhet att ständigt ändras. Det är bara en enda liten sak — resurserna — som sätter käppar i hjulet för våra behovs tillfredsställelse men om den detaljen vill kommunisterna ogärna tala. Det överlåter man med varm hand åt andra att reda ut. Det händer inte så sällan att man befinner sig i sällskap med den borgerliga oppositionen och t.o.m. kräver skattesänkningar.

I den borgerliga oppositionens läger saknas inte sinne för realiteter och när de kräver skattesänkningar kompenseras detta med en nedbantning av den sociala servicen eller motstånd mot ökad sådan. Kommunisterna kräver ökad social standard plus skattesänkningar. När omsättningsskatten första gången genomfördes gick man så långt i motstånd att man hotade med att, liksom de borgerliga, rösta mot och störta regeringen. Till partiets egen lycka verkställdes inte det hotet.

Vid 1965 års riksdag presenterade den kommunistiska riksdagsgruppen en tilläggsbudget på 760 miljoner kronor, där den föreslog ytterligare höjningar av barnbidrag, folkpensioner osv. Det är nog så bra i den mån man samtidigt visar var pengarna skall tagas och vem som skall betala. För första gången i gruppens historia gjorde man också ett lamt försök att visa det senare, men lyckades inte särskilt bra.

För det första bad man om sex månaders uppskov med omshöjningen vilket betydde mindre pengar till statsutgifterna. För det andra föreslog man omshöjning också för investeringar, som regeringen gjort undantag för, med 300 miljoner. Förslaget innebar en bromsning av produktionsutvecklingen, som regeringen ville stimulera. Eftersom investeringar är en del av produktionskostnaderna skulle de 300 miljonerna tagits ut i höjda priser, som man också bekämpade. Alltihop var således rörigt och motsägelsefullt. Ändå var det över 400 miljoner som man inte kunde peka ut varifrån de skulle tagas.

Självkritiken i de egna leden över denna orealistiska och verklighetsfrämmande överbudspolitik ledde till att man vis av skadan skar ner överbuden vid 1966 års budgetalternativ och försökte, liksom finansministern, konkret anvisa varifrån pengarna skulle tagas. I samma ögonblick blottade man emellertid hur ytterligt svårt, för att inte säga omöjligt, det är att lansera ett alternativ till regeringens ekonomiska politik. Man hade lyckats hitta en ny skatt — utlandsturismen — till alla de övriga som redan finns.

Många frågar sig emellertid om det skall vara nödvändigt att upprätthålla arbetarklassens splittring och ett eget ”revolutionärt” parti för så litet.

I 1967 års budget är man på nytt inne på samma skattemotstånd och kräver att bl.a. den nya omsen skall tas enbart av bolagsvinsterna, vilket skulle betyda att det inte räckte långt förutsatt att man inte vill stoppa näringslivets utveckling.

Marginalskatten har redan nått en sådan höjd att de flesta börjar knorra och många tycker t.o.m. att det inte lönar sig att arbeta. Det är ändå så att den som vill ha mer service av samhället måste ovillkorligen vara beredd att betala den genom skattehöjningar. Servicen kostar pengar och de som arbetar med den är i många fall underbetalda. Vi har fått ett nytt socialvårdsproblem till alla de andra — narkomanerna. Det beräknas att 7 000 ungdomar redan är i behov av narkomanvård. Alla är oroad och alla är överens om att man måste göra

något för att rädda vår ungdom. Det kostar pengar och kommer att tära ytterligare på våra vårdresurser. Folk som bara anklagar och kräver utan hänsyn till resurserna är inte värda att tas på allvar.

5. Ändra skattepolitiken!

Oppositionen till vänster har fört en politik med krav på att samhället skall ge bättre service och så småningom ta hand om alla våra behov. Kommunismens målsättning är ju att skapa ett samhälle där ”alla skall arbeta efter förmåga och erhålla konsumtion efter behov”. I linje med en sådan politik är det också så att i de länder som övergått till socialismen tar staten först av alla och direkt i produktionsledet ut den del av produktionsresultatet som behövs för att klara samhällets service och tjänster åt medborgarna. I Sovjetunionen utgör denna del av skatten 92 % medan bara 8 % tages ut direkt av inkomsttagaren. På så sätt kan man inte bara ge gratis sjukvård och annan socialhjälp utan också billiga hyror. Den låga hyran i dessa länder betalas delvis av staten, ungefär på samma sätt som Stockholms spårvägar håller en billig taxa och kör med 50 miljoner kronors förlust per år. Förlusten täckes sedan med kommunalskattemedel och det vi inte betalar när vi köper spårvagnskortet eller biljetten får vi betala via kommunalskatten i stället. Kommunisterna föreslår i Stockholm helt avgiftsfria allmänna kommunikationer och talar om hur bra det är att Wallenberg, som aldrig åker spårvagn får vara med om att betala, men man nämner ingenting om att kommunalskatten icke är progressiv och att kostnaderna således får bäras likvärdigt av alla.

Bilisten, som betungas av en hel rad olika skatter, är säkert inte särskilt förtjust i att först betala 4 000 — 5 000 kronor om året för att åka bil och dessutom vara med om att betala resorna för alla som åker med de kommunala trafikmedlen. Om man samtidigt med fria kommunala kommunikationer förbjuder personbilar att färdas på våra gator och tvingar alla att åka lika demokratiskt skulle man tjäna på fri trafik, ty mer än hälften av SL:s nuvarande personal skulle då kunna friställas för andra uppgifter än biljettförsäljning och kontroll. Blottlägger man hela sanningen om fria kommunikationer blir det säkert ändå inte så lätt att sätta massorna i rörelse för sådana reformer.

En högskattepolitik måste vara en riktig socialistisk politik och vänstern, som ständigt kräver mer och mer av samhället ifråga om service och tjänster för medborgarna, borde i konsekvens med sina krav beledsaga dem med krav på skattehöjningar, om inte alltihop skall verka politiskt bedrägeri.

I 1967 års budgetbehandling gick man åter mot den nya enprocentiga omsen med den kufiska motiveringen att det skulle höja priserna. Ingen har väl tänkt sig något annat och även om man följt kommunisternas alternativ skulle vi ha fått prishöjningar. Pengarna skall ju användas för att köpa in sig i näringslivet ock stödja dess utveckling från samhällets sida. Det är kommunisterna överens med SAP om och då måste man också vara med om att betala vad det kostar. Enligt det nya partiprogrammet är det den ”nya” vägen till socialismen. Har inte riksdagsgruppen läst programmet?

Trots belåtenheten med den samhälleliga servicen och det indirekta skatteuttaget i produktionsledet i socialistiska länder har kommunisterna i alla tider, och ingenting har därvidlag ändrats nu, vänt sig mot indirekt beskattning här hemma. Långt innan man vet ett dugg om hur regeringen eventuellt kommer att utforma en eventuell mervärdesskatt är man ute och ger uttryck för oro och bäddar för motstånd. Det Sträng hittills sagt om förslaget är att det kanske finns något av värde att fundera på men han vill naturligtvis inte vara med om att lägga fram ett förslag så utformat (vilket kommunisterna påstår) att skattetrycket skulle lätta för bolag och stora inkomster och överlastas på löntagarna och de stora konsumentgrupperna i samhället. Man kan åtminstone stilla oron och inställa motåtgärderna tills det finns ett konkret förslag från regeringen att ta ställning till. Den danska vänstern erhöll för första gången i landets historia vid senaste valet parlamentarisk majoritet. Där har SF och Aksel Larsen börjat

göra vänsterpolitik på en skattereform baserad på mervärdesskatt. Vad är det som gör en sådan skattereform i Sverige till en ”drängtjänst åt storfinansen”, som SKP påstår, men inte i Danmark? Det bör SKP snabbt ge oss ett besked om.

En omläggning och rationalisering av vår skattepolitik är naturligtvis en mycket komplicerad sak som kräver långa och noggranna överväganden, men rent principiellt är det väl ingenting i ett indirekt skatteuttag som står i motsättning till löntagarnas intressen. Ingenting kan ju vara mer komplicerat, krångligt, administrativt dyrbart och byråkratiskt än det nuvarande skattesystemet. Först får man pengarna rent formellt; sedan görs det preliminära källskatteavdrag; efter det kommer deklarationsblanketter ifyllande och respektive ut- eller inbetalning av slutlig skatt. Vanligt enkelt folk förstår sig inte på allt detta krångel och kan inte ens klara av sin deklarationsblankett själva, utan måste anlita sakkunnig hjälp härför.

I detta byråkratiska krångel är det lätt för de politiska partier, som innerst inne är motståndare till att samhällets service till medborgarna förbättras, vända folkopinionen mot det som är till gagn och nytta för folkflertalet och på så sätt bromsa en snabb framstegstakt. En vänster som opererar på ungefär samma linje blir också en broms hur energiskt man än förfäktar det motsatta.

En radikal omläggning av vårt skattesystem blir förr eller senare nödvändig av flera skäl som jag här inte skall gå närmare in på. Rent principiellt och i grova drag skulle man kunna tänka sig följande väg till förenkling och större skatterättvisa. Genomsnittsinkomsten för industriarbetare, lägre tjänstemän och jordbrukare ligger vid omkring 20 000 kronor. Gör alla inkomster upp till denna gräns helt fria från direkt beskattning och tag i stället ut ett motsvarande procentuellt skatteuttag direkt i produktions- och serviceledet. Endast inkomster över 20 000-kronorsstrecket och fria yrken blir föremål för direkt beskattning enligt skatteskalor som i varje fall inte lättar trycket på högre inkomster. Inkomster av kapital, förmögenhet, arv, aktier, bolagsskatt, alkoholskatt, bilskatt, fastighetsskatt osv. beskattas enligt nu gällande regler eller skärps om man så vill.

Vilka fördelar skulle man vinna med ett sådant skattesystem? Många! Man skulle bl.a. kunna ta ut en enhetlig skatt i stället för de nuvarande stats- och kommunalskatterna. Det kommunala skatteuttaget kunde exempelvis baseras på antalet innevånare i stället för, som nu, på antalet skattekröner med hänsynstagande till de dyrare servicekostnaderna för städer och tätorter i förhållande till landsbygdskommuner. Ett sådant skatteuttag skulle skapa ett jämnare, rättvisare skattetryck för alla medborgare och möjliggöra en likvärdig kommunal service. Det skulle göra slut på allt det trassel som nu förekommer i våra kommuner, för att få skatteobjekt och statliga bidrag och som tar sig uttryck i att man bjuder enskilda företagare billig tomtmark, borgen och en rad andra förmåner för att dra till sig skatteobjekt och skapa sysselsättning. Detta system kommer många gånger i motsättning till en ur samhällets och näringslivets synpunkt riktig lokaliseringspolitik och försvårar en riktig planering. Det skulle vidare omöjliggöra för de rika att samla sig på vissa ställen — exempelvis Djursholm — i syfte att nedbanta skatten. Också skattefusket skulle bli lättare att komma tillrätta med, det skulle inte bli så många att kontrollera. Det skulle också lösa problemet med sambeskattningen och framför allt skulle det göra slut på mycket av den skattedemagogi som nu bedrivs från oppositionens sida och ger den vanlige enkle medborgaren intrycket att bli bestulen av samhället då han i själva verket får en nödvändig social service, som är en viktig del av hans trygghet och standard. Alla kommer i åtnjutande av den samhällseliga servicen i lika grad och alla betalar den på likvärdig grund upp till angiven nivå.

Om de stora löntagargrupperna i samhället kunde enas om en sådan skattepolitik som jag dragit upp konturerna till skulle skattepolitiken i fortsättningen komma att röra sig om hur stor del av våra kommande standardhöjningar som skall gå till social service och hur mycket vi vill ha och kan få för ökad privat konsumtion å ena sidan och i vilken grad vi bör ta ut en

inkomstutjämnande skatt av inkomsterna över 20 000 kronor per år å andra sidan. I en sådan förenklad skatteproblematik skulle det inte bli så lätt som nu att kollra bort de stora och avgörande inkomstgrupperna. En sådan skattepolitik skulle naturligtvis inte ändra på det ofrånkomliga faktum att hur vi än bär oss åt måste vi betala för det vi vill ha. Men vårt skattesystem är så konstruerat att den som inte är riktigt väl insatt i samhällsekonomin funktioner lätt får känslan av att vara utplundrad av staten medan människorna i länder med skatten lagd i produktionsledet har känslan av att staten ger dem service utan kostnad. Skattetrycket är detsamma men det psykologiska momentet är inte oväsentligt.

Den låga skatten och billiga hyran i socialistiska länder utjämnas med att den enskilde konsumenten får så mycket mindre egna pengar att röra sig med. Menar man någonting med sin kamp för socialismen så måste man också spela med öppna kort och öppet och ärligt tala om hur det skall gå till att nå dit också på socialpolitikens och skattepolitikens område. Socialismen kan inte få det att regna manna från himlen. Lämna man visionernas värld och håller sig på jorden och till realiteterna blir det svårare att driva politiken till vänster. Kösamhället och våra brister kan inte någon längre tid bekämpas med politiskt hokus-pokus, det är lika bra att man först som sist gör det klart för sig.

6. Sammanfattning

Socialdemokratin är ingen konservativ politisk maktfaktor inriktad på att konservera och bevara det bestående. Den har alltid varit och är alltså inriktad på att förändra och förvandla vårt samhälle. I linje med denna sin inriktning är den inte obenägen att lyssna på kritik och rätta sina misstag. Det händer — även om huvudinriktningen i den kommunistiska politiken är att utnyttja missnöjet för sina syften rent partitaktiskt — att man ibland kommer med förslag och synpunkter som är riktiga och användbara. I sådana fall händer det inte så sällan att socialdemokraterna vid tillfälle tar upp dem och gör dem till sina egna.

Svagheten i den kommunistiska politiken ligger i att man inte förmår visa upp ett realistiskt alternativ till det man så hårt kritiserar. Att vifta med den socialistiska visionen i tid och otid är ett uttryck för detta och försvåras mer och mer genom att de socialistiska staterna saknar förmåga att visa lösningar som är annorlunda och bättre än socialdemokratins. Problemen löses inte med att förvisas till en oviss och osäker socialistisk framtid. De pockar på sin lösning nu, i dag och i morgon. Socialdemokratins styrka ligger i att man förstår det och inrättar sitt politiska handlande därefter.

En politik som i allt för hög grad bygger på partitaktiska spekulationer i ett missnöje som ständigt stiger och faller blir därför ytterst konjunkturbetonad, vilket har varit fallet med kommunisternas politik i alla tider. Det blir under sådana förhållanden motpartens fel och försummelser som i högre grad än de egna förtjänsterna bestämmer partiets framgångar eller bakslag. En sådan politik ger heller inga inbrytningsmöjligheter i skikten utanför de missnöjdas begränsade skara och förhindrar partiet att få ett verkligt inflytande på de politiska lösningarna.

Utrikespolitiken

1. Kampen för fred.

Kampen för fred har alltid varit en huvudfråga i det kommunistiska partiets politik och detsamma gäller i dagens läge. Det hör väl samman med att arbetarrörelsens alla riktningar i alla tider och från sin första barndom konsekvent och beslutsamt tagit ställning mot kriget. Förklaringen ligger också i att de socialistiska staternas block från födelsen legat under permanent krigshot. Kampen för fred har varit en oskiljaktig del av kampen för försvaret av de socialistiska landvinningarna. Taktiken i det förflutna har också i mycket stor utsträckning bestämts av de socialistiska staternas utrikespolitik och mindre av det egna landets intressen,

även då dessa sammanfallit.

Under senare delen av 20-talet var parollen: Inte en man och inte ett öre till den borgerliga militarismen, parat med kravet på arbetar- och bondebeväpning. Det var bl. a. den dåvarande kommunistiske riksdagsmannen August Spångberg som i riksdagen motionsvägen förde fram det senare kravet. Han lämnade sedan partiet 1929 och har sedan som socialdemokratisk riksdagsman lagt ner ett stort och förtjänstfullt arbete som konsekvent radikalpacifistisk fredskämpe. Medan vi kämpade för att kontrollen och äganderätten till vapnen skulle överföras från borgarklassen till arbetarklassen förde socialdemokratin en konsekvent freds- och avrustningspolitik med en isolerad svensk avrustning som föregångsexempel. Hjalmar Branting var en av grundarna av Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen på 1880-talet och vid unionsupplösningen 1905 stod han i spetsen för en arbetarklass som hotade kungen och reaktionen med generalstrejk därest man med vapenmakt försökte påtvinga Norge fortsatt svenskt herravälde.

I början på 30-talet, då man nått politisk makt och inflytande, påbörjades en isolerad svensk avrustning som pågick ända fram till krigsutbrottet 1939. Den tyska ockupationen av Norge och Danmark, hotet och utpressningspolitiken mot den svenska neutralitetspolitiken ändrade radikalt den svenska arbetarklassens inställning till försvaret. Inte så att man övergav freds- och avrustningstanken men alla insåg att det finns tillfällen då man hellre kämpar och dör upprätt än lever på knä för främmande herrar.

Då man övergav den isolerade avrustningens väg och slog in på vägen till väpnad neutralitet var alla, också kommunisterna, eniga därom. Den principiella enigheten har emellertid aldrig hindrat vare sig vänster- eller högeroppositionen att föra en konkret vardagspolitik med sikte på att driva oss till engagemang i ettdera av de två stora militärpolitiska blocken, som beskyllt och beskyller varandra för att vilja starta ett nytt världskrig.

Det finns ingen anledning att ifrågasätta ärligheten och uppriktigheten i vare sig de socialistiska staternas eller enskilda svenska kommunisters deklarerade fredsvilja. Det gör det heller inte när det gäller socialdemokraternas konsekventa försvar för neutraliteten. De stödjer också en allmän internationell avrustning och hyser samma olustkänslor inför det ständigt eskalerande kriget i Vietnam som kommunisterna.

Det utmärkande för den kommunistiska fredskampen har varit en blind kolartro på de socialistiska staternas fredsvilja och fredsaktivitet. Varje ny kanon och varje ny atombomb som de tillverkat har registrerats som ett försvar för freden medan alla andras rustningar inklusive våra egna har katalogiserats som förberedelse för krig.

När Hilding Hagberg 1962 kom hem från den 22:a partikongressen i Moskva, som ackompanjerades av 50-megatonsbomben i Norra Ishavet, höll han ett stort tal i Stockholms Konserthus och skrev sex långa artiklar i Ny Dag om att det finns två slags atombomber — en för krig och en för fred. Han förklarade vidare att ”freden var räddad” genom 50-megatonsbomben och att ”tigern inte anfäller elefanten”.

Inte minst detta sätt att resonera fred gjorde Hilding Hagberg omöjlig som partiledare och så kom C. H. Hermanssons ”förnyelse”. Den består t.v. i att man saknar ett program för hur det skall gå till att skapa fred i världen. Däremot får alla existerande fredsorganisationer som har ett program — pacifister, radikalpacifister, världsmedborgare, värnpliktsvägrare osv. — partiets stöd. Men man ger också den som samlar in pengar till kulsprutor åt FNL sitt stöd. Dörrarna hålls öppna åt alla håll.

Under de senaste åren har en speciell subkommission till den allmänna programkommissionen varit sysselsatt med att försöka formulera ett alternativ till den freds- och avrustningslinje som socialdemokraterna för. Man har misslyckats. Den enskilde partimedlemmen kan vara allt ifrån icke-vålds-anhängare till frivillig soldat i Vietnams befrielse- och försvarskrig och ändå

få det sanktionerat som fredskamp. I ett sådant ställningstagande finns ju inte tillstymmelsen till en egen och annorlunda väg till freden än man kan finna inom praktiskt taget vartenda parti.

I C. H. Hermanssons programbok *Vänsterns väg* speglas villrådigheten i kapitlet "Är avrustning möjlig?". Han resonerar hit och dit om hur vi skall få fred och avrustning. Han är för säkerhets skull både för och emot det mesta. Tycker att vårt försvar är för dyrt i förhållande till den trygghet det ger oss och menar att det vore förnuftigare att använda pengarna för u-landshjälp osv. Beträffande terrorbalansen är det likadant. Han både litar på den och är osäker på om den verkligen utgör en fredsgaranti. Han skriver:

"De bägge stormakternas innehav av omfattande kärnvapenarsenaler kan därför heller inte ur alla synpunkter betraktas som likvärdiga. I ena fallet handlar det om vapen som kan komma att brukas som led i en aggressiv politik, i andra fallet om en motvikt för att hindra en imperialistisk makt från att utöva utpressningspolitik."

Vad är detta annat än en smidigare omformulering av Hagbergs "två slags bomber"? Finns det den minsta hållfasthet i Hermanssons påstående? Nej!

Vad säger till exempel det stora kinesiska folket? Jo, att de är utsatta för en rysk-amerikansk utpressningspolitik i stället för ett skydd och har i linje med detta skaffat sig egna atom-bomber. Vad är det som gör att inte kärnvapen skyddar det arma nordvietnamesiska folket som sedan årtionden utsätts för "imperialistisk utpressningspolitik"? Det som vore ännu värre vore om de verkligen trädde i funktion. Det skulle vara början till slutet för mänskligheten, och därför gör vi allt för att hindra det. Så motsägelsefullt är det! Om det finns sådana bomber varför då inte ögonblickligen låta vår ÖB få sådana till skydd för vår neutralitet?

Det anmärkningsvärda med C. H. Hermansson och SKP är att de, trots ett otaligt antal deklARATIONER om att man numera är storsvensk, ändå saknar förtroende för den svenska regeringens och svenska folkets fredsvilja. I dess ägo kan man inte tänka sig en atombomb som fredsbevarande. Tvärtom! I ett brev, i slutet av december 1966, till försvarsutredningen hemställer SKP att "försvarsutredningen uttalar sig för att vårt land aldrig bör tillverka eller använda kärnvapen", och att ett sådant uttalande skulle "... vara ett bidrag till kampen mot kärnvapen".

Utan att närmare diskutera frågan om lämpligheten av att sådana politiska avlatsbrev utfärdas kan man ändå inte undgå att fråga sig: Vad är det som gör att ryska atombomber är fredsbevarande men inte svenska? Några bevis härför lämnas inte, däremot har man (med detta brev) utomordentligt lyckats bevisa hur fast rotad man alltjämt är i den gamla politikens förvillelser.

I samma brev hemställes också om: "... att försvarsutredningen uttalar sig för en långsiktig plan för militär avrustning, varvid utgifterna i en första etapp minskas till en nivå som motsvarar kostnaderna för ett demokratiskt folkförsvar med det begränsade syftet att utgöra ett skydd mot gränskränkningar och samtidigt möjliggöra en uthållig, omfattande och framgångsrik kamp mot en ockupationsmakt."

Finns det någon som hört talas om att vårt neutralitetsförsvar skulle ha haft eller har ett annat syfte än det SKP hemställer om?

Tror inte C. H. Hermansson på det svenska folkets 150-åriga fredsvilja och fredskamp eftersom han tycker det är bra att ryssarna har bomber "mot utpressning" men att det vore förkastligt för oss?

Jag hyser den allra största respekt och aktning för det ryska folkets fredskärlek och fredssträvanden och förmenar dem inte rätten att hålla sig med egna atomvapen. Men om de själva eller Hermansson—Hagberg försöker övertyga mig om att de är mer fredsvänliga än vi och

andra folk och i motsats till andra bara håller sig med "fredsbomber" så stegrar jag mig och protesterar. Alla atombomber är precis lika farliga och aggressiva som fredsbevarande. Pravda skrev i en ledare den 1 oktober 1965 och varnade, med all rätt, för "superrevolutionärer". Jag skulle vilja tillägga att superfredsvänner är minst lika farliga. Världshistorien visar att det i alla tider varit just "övermänniskorna" som utgjort mänsklighetens gissel och därför måste all patenterad uppblåsthet bekämpas.

Ryssarna beskyller kineserna för att ha intresse av att driva oss i krig och kineserna i sin tur beskyller dem för att ha blivit kapitalister som samarbetar med USA-imperialismen för ett krig mot Kina. De svenska kommunisterna beskyller socialdemokraterna för att vara den svenska storfinsansens hand-gångna män som mer eller mindre ljerat sig med den amerikanska imperialismens skumma syften. Det är om något den sortens falska, fala beskyllningar, parade med påståendet att man ensam är garanten för fred, som skapar misstro, spänning och kapprustning och driver oss mot olösliga motsättningar och krig.

Freden och avrustningen är ett globalt problem och måste också lösas globalt, i första hand genom att visa litet större förståelse för sanningen och respekt för andras syn på problemen. Det svenska folkets flertal liksom dess nuvarande regering stödjer alla initiativ i den riktningen och ger allt tänkbart stöd för avrustningstanken. Det finns f.n. inga principiella motsättningar mellan de socialistiska ländernas fredspolitik och vår. C. H. Hermansson har inte tillstymmelsen till ett alternativ.

Varje enskild fredsvän och varje folk som säger sig vara för allmän och total avrustning måste respekteras som likvärdiga. Det är det första och primära villkoret för återställandet av det rubbade förtroende som i de flesta fall är grunden till upprustning och förberedelser för krig.

Fler och fler känner äckel och vämjelse över det sätt på vilket USA försöker påtvinga Vietnam sitt sätt att leva och många, speciellt ungdomar, drivs till desperata opinionsyttringar som slår över i ren krigsaktivism. De är offer för de revolutionära frasernas propaganda-floskler och vill så gärna göra något mer, något annorlunda för att hjälpa Vietnam i dess förtvivalade situation. De får hjälp av vänsterns "ledande kraft" både ideologiskt och organisatoriskt med sina överrumplande icke polisanmälda demonstrationer och flaggbränning utanför USA:s ambassad, slagsmål med polisen och störandet av den demokratiska mötesfriheten.

Om vänsterungdomen fortsätter med att förstöra högerens möten så dröjer det inte länge förrän de senare börjar svara med att göra likadant med vänstermötena och så är vi framme vid situationen i 30-talets Tyskland. Vi kan tyvärr inte hjälpa Vietnam genom att storma USA:s ambassad eller sätta vår egen demokrati ur funktion.

Jag är inte politiskt överens med en del av vänsterns kampmetoder men vill samtidigt deklarera min aktning för det ärliga uppsåtet. Jag är också beredd att respektera Sara Lidman för hennes ärliga, modiga och tappra försvar för dessa ungdomars handlingsätt. Hon är konsekvent och står öppet för det hon engagerat sig för. C. H. Hermansson däremot, som inkasserar opinionsyttringarna som bevis för vänsterns framgångar, drar sig ur när det börjar brännas. Tillfrågad av studenttidningen Gaudeamus deklarerade han att han var mot att mötesfriheten stördes. I debattartiklar i *Aftonbladet* påpekade Kaj Björk detta för Sara Lidman, som svarade: "Till det är bara att säga att det var synd på det partiet om dess ledare blivit lika salongsfäliga i Vietnamfrågan som de borgerliga partiernas talesmän." Det är alltid "synd på det partiet" som inte kan få fram ett realistiskt och bärigt alternativ. Vietnamfrågan har för länge sedan upphört att vara ett vänsteralternativ i svensk politik. Enligt den senaste SIFO-undersökningen är 60 procent av svenska folket mot USA:s insatser i Vietnam, det är t.o.m. fler högermän mot än för dem. Det är med hänsyn härtill inte minsta risk för att låta de högerungdomar, som ännu tror på USA:s politik, ordna möten med Cao Kys regeringsmedlemmar där de ostörda får redovisa sin omöjliga politik.

Att markera sin särart och framhäva sig själv som det enda riktiga alternativet, då man i själva verket inte har något alternativ, leder till att man isolerar sig från den riktiga fredsoptionen och slår över i krigsaktivism. Att utpeka den socialdemokratiska regeringen som mer eller mindre lierad med USA-imperialismen därför att den inte kan tillåta att USA-ambassaden stormas och att Vietnamdemonstrationerna, liksom andra demonstrationer och möten, måste polisanmälas, är vanvettigt och har ingenting med fredskamp att göra. Det är tvärtom en hjälp åt de krafter som driver världen mot katastrofen.

Världskommunismens dilemma är att den inte ens lyckats med att få fram ett gemensamt alternativ i de egna leden, men det vill man helst förbigå med tystnad. Som verksam funktionär i freds rörelsen har jag under de senare åren varit med om att arrangera många konferenser och kongresser på toppnivå och deltagit i praktiskt taget alla också utanför vårt eget lands gränser. Det har vid dessa visat sig totalt omöjligt att komma fram till en gemensam nämnare för de socialistiska staternas fredspolitik.

Situationen är den att man, trots socialismen som man har gemensam, ändå befinner sig så fjärran från varandra. Bildligt talat befinner sig ryssarna i norr och kineserna i söder. Förutsättningen för ett närmande är då att ryssarna börjar gå mot söder och kineserna mot norr men det kan ingen acceptera. Bägge åberopar sig på Lenin och var och en går åt sitt håll. Det är detta som också speglas i hemmakommunisternas två ståndpunkter i Vietnamfrågan och fredsfrågan och som C. H. Hermansson slits mellan som åsnan mellan hötapparna.

Under hela efterkrigsperioden har NATO byggt sin utrikespolitik på myten om rysk aggressivitet. Nu har den myten överförts på kineserna och ryssar och kineser utpekar varandra som imperialistagenter samtidigt som svenska hemmakommunister driver sin utrikespolitik och fredskamp på myten om att socialdemokratin och dess regering skulle vara lierade med USA-imperialismen. Alltihop är en enda lång serie av politiska ställningstaganden som inte är något annat än rena orimligheter och uttryck för förvirring.

I denna förvirring, skapad och styrd av stormaktsintressen på det utrikespolitiska planet där varje urverk går runt i sin cirkel, är det inte så märkvärdigt om vår egen neutralitetspolitik ibland präglas av en viss försiktighet och osäkerhet. Men sett från vår lilla kråkvinkel av världen är den ändå det säkraste bland allt osäkert och något relevant alternativ till den finns t.v. inte. Vänsterns krav på en ”socialistisk utrikespolitik”, med stöd åt rebellrörelser i olika länder, är ett försök att exportera socialism, som socialistiska länder i alla tider värjt sig mot, och det finns ingen som helst anledning till att vi skulle börja med något sådant. Vill man göra sig alldeles omöjlig på vänsterkanten skall man fortsätta med att driva det kravet.

Kravet på en ”socialistisk utrikespolitik” står dessutom i skriande motsättning till kravet på avrustning. Man kan ju inte samtidigt vara anhängare av ickevåld och ge sitt stöd åt folk som ettdera med väpnad revolution söker förändra samhället eller med vapenmakt försvarar ett redan förändrat samhälle. Tankeordan är i det närmaste obeskrivlig.

Jag har själv under de senaste åren varit med om otaliga debatter där både Hilding Hagberg och Hermansson deltagit och diskuterat frågan om att få fram ett riktigt alternativ i försvars- och avrustningsfrågan för partiet. Men ingen har lyckats formulera ett sådant. Inte ens partiledningen och riksdagsgruppen är eniga utan opererar med olika alternativ och går man längre ut i partiet finner man snart att det finns representanter för praktiskt taget alla slags uppfattningar om hur man skall nå fred. Det är ju gott och väl att alla vill fred men det är ju inte särskilt originellt — det vill hela svenska folket.

Partikongressen i maj 1967 kunde inte ena de stridiga uppfattningarna och vid den omröstning som genomfördes visade röstsiffrorna 170-92 röster för de olika förslagen. Vice ordf. i partiet riksdagsman Lars Werner, som stödde minoriteten, förklarade efteråt: — Jag kommer aldrig att ge mitt stöd till majoritetens förslag.

De som representerar den annorlunda fredskampen är ultravänstern inom vänstern, om man nu ska tala om något speciellt med vänsterns fredskamp. Den leds av Marxistiska sällskapet (kinesfalangen i partiet) och kanske framför allt av Clarté. Det är det som gör det så svårt och farligt för C. H. Hermansson — det är inte bara Sara Lidman som tycker synd om honom och partiet. Ultravänstern har också bara förakt till övers för hans vankelmod. (Det betyder naturligtvis inte att alla som går på Vietnammöten och i de ordnade och disciplinerade demonstrationernas led skulle vara ultravänster. De flesta är högst vanliga representanter för den stora opinion som med avsky och fasa vänder sig mot USA:s krig i Vietnam.)

Om jag till slut summerar så har SKP inte det minsta lilla som kan utpekas som annorlunda än det varenda fredsvän har och önskar sig. Det som ändå glädjer oss alla är att opinionen mot USA växer i takt med vanvettet, både i USA och andra länder, och kanske kan detta förmå dem att till slut dra sig ur Vietnamäventyret.

2. U-landshjälpen — vår samvetsfråga.

Alla vet hur bra vi numera har det i vårt välstånd- och överflödssamhälle, speciellt i förhållande till det faktum att två tredjedelar av mänskligheten lever under svältgränsen och miljoner dör av hunger. Det är en plåga för samvetet, som de flesta i mer eller mindre grad känner. Alla partier och alla organisationer håller sig därför med någon slags uppfattning eller programpunkt som anvisar var man står i denna fråga. Regeringen, LO, TCO, SACO och SAF hjälper, KF:s medlemmar avstår av sin återbäring osv. I princip är alla överens, men det finns en viss gradskillnad i hjälpsamheten och sättet att utnyttja världssvälten för egen PR-verksamhet och egna politiska och ekonomiska intressen.

Jag kan mycket väl förstå att många av höglönegrupperna inom SACO är hårt ansatta av samvetsplågor över att miljoner svälter ihjäl och vill ge dem en hjälpande hand. Det märks säkert mycket litet i budgeten om man frivilligt avstår 1 procent av sin andel i nationalprodukten. Man blir emellertid betänksam när de omedelbart efter sitt beslut uppvaktar regeringen och kräver att alla skall följa deras exempel. Ett sådant krav innebär att också de som själva inte har mer än nått och jämnt existensminimum skall åläggas ge samma tribut. Som lök på laxen gick man några månader senare ut i strejk för att bl.a. få kompensation för skatteuttagen, vilket (om det hade lyckats) skulle lett till att andra skattebetalargrupper fått betala också den välgörenhet SACO bedriver.

Det som är värt att diskutera i samband med vår u-landshjälp är om den överhuvudtaget skall ha karaktären av välgörenhet och om vi skall utnyttja den som slagträ i vår hemmapolitik. Kommunisternas löfte om 5 % av nationalprodukten i motsats till regeringens 1 % skulle betyda lika mycket som vi nu ger till vår åldringsvård och har naturligtvis ingenting med en realistisk målsättning att göra och löser ändå inte ulandsproblemen. Centerpartiet kryper bakom u-hjälpen när det gäller att skydda subventionerna till våra egna jordbrukare, och hindrar därmed en ytterligare rationalisering och effektivisering av vår jordbruksproduktion.

Även om den inte är lika stor och ingen direkt svälter så råder det ändå en mycket stor skillnad i inkomst och förmögenhet mellan fattiga och rika i vårt eget land precis som mellan fattiga och rika länder. SACO-strejken med krav på 20 % lönekompensation, som de enligt egen uppgift också i det närmaste fick, vidgade den klyftan långt mer på hemmaplan än deras beslut om 1 % till u-landshjälp utjämnade klyftan mellan rika och fattiga länder. Deras fattighjälp är mycket tvivelaktig om man ser den i sitt sammanhang. Den ligger på samma plan som när Svenska Dagbladet bekämpar fattigdomen med julfemmeansamlingar.

Världssvälten är av sådant format att inte ens om vi i hela västvärlden avstod från den standardhöjning som skett under de senaste årtiondena skulle det få större betydelse än Frälsningsarméns soppkök hade för att komma tillrätta med Fattig-Sverige. Det var inte genom att fördela de rikas tillgångar utan genom krav på och kamp för rättvisa och människo-

värde som vi framtvang den utveckling av de produktiva krafterna som gett oss vårt välstånd. Utan den kampen skulle ingen ha lyft oss ur fattigdomen.

I synnerhet de som stod i ledningen för kampen mot fattigdomen avvisade med förakt de rikas välgörenhet och nådegåvor och det stora flertalet fattiga föredrog att svälta hellre än att ta emot fattighjälp. Välgörare skall aldrig vänta sig annat än hat och förakt från mottagarsidan. Den som är tvungen att ta emot känner sig alltid förolämpad, det borde åtminstone arbetarrörelsens folk förstå som själva under sin generation kämpat mot svält och fattigdom. Mycket i vårt sätt att tackla u-landsproblemen visar att det gör vi inte alltid.

Det finns bara en kraft som kan avskaffa u-landssvälten och efterblivenheten och det är dessa länders egna folkmassor. Deras befrielse från svälten är och måste bli deras eget verk. Det är ingenting annat än en illusion om vi tror att de skall gå i vårt ledband, acceptera att leva på vår nåd. Den bästa hjälp vi skulle kunna ge dessa länder, både i väst och öst, vore att ge dem rätten att gå sina egna vägar nationellt och politiskt och basera vårt ekonomiska samarbete med dem på basis av ömsesidig rättvisa och respekt. Det är elementära villkor för att de skall kunna påbörja sin marsch mot en bättre framtid. Våra hjälpaktioner både på det nationella och internationella planet är nu inriktade på att i långt större utsträckning tillgodose våra egna intressen än deras. Det gäller i lika hög grad socialistiska som kapitalistiska stater.

Vi ger dem vapen, biblar, tormjölkl och vacuumförpackade livsmedel när det är produktionsmedel de skulle behöva. Vi ger dem politiska råd som de inte har någon användning för och försöker dra in dem i maktblockbildningar som de saknar egentligt intresse för.

Sverige är väl det land som står mest fjärran från denna politik till följd av vår obetydlighet i internationella sammanhang och vår obundenhet och neutralitet. Vi ger inte vapen och även om vi skryter med vårt försöker vi ändå inte direkt pracka på dem vår folkhemsdemokrati, men det hindrar inte att vårt synsätt är färgat av vår samhörighet med andra högt utvecklade kapitalistländer.

Det kan läggas många olika synpunkter på vår u-landshjälp och den kan ses ur flera synvinklar, men jag skall här bara ta upp och diskutera några av problemen och då främst de som förs fram av SKP och vänstern.

Förslaget om 5 % av nationalinkomsten till u-hjälp är bara en tom och skrytsam gest med vilken vänstern framhäver sig själv som den mest hjälpsamme och har inte det ringaste med radikalism att göra. Däremot är ekonomen Tord Ekström och hans medförfattare inne på radikala vägar när de föreslår att vi skulle ge prioritet åt produktionsmedel. Hjälpen skulle dessutom ges direkt till vederbörande regeringar och under betryggande garantier att den användes för anvisat ändamål. Man kan ju fråga sig om det är någon mening med att hjälpa länder där förhållandena är sådana att man inte vet om matbitarna hamnar i rätt mun och därför måste låta hjälpen följas av fördelande SIDA-tjänstemän? En stor del av hjälpen går ju till deras löner och traktamenten. Ska de sedan stanna någon längre tid måste det byggas villor åt dem och de skall medföljas av familj och hund och allt. De vare sig kan eller vill bo och dela livsföring med infödingarna och blir på så sätt representanter för ett herrefolk som, liksom direktörs- och disponentfruarna här förr i tiden, kommer hem till de fattiga på julafton med russin, risgryn och apelsiner.

Vänsterns störste europeiske strateg — Andre Gorz — talar om vår ungdom som vill ut och ”arbeta för andra” och formligen storknar av allt välståndet. Säkert vill många av våra ungdomar göra en insats, men helst med statligt garanterad lön och dagtraktamente. Men också om man arbetar alldeles gratis, utan lön, blir denna arbetskraft för dyr för u-länder. Socialistiska länder, som håller på att ta sig ur svältens grepp, slår ifrån sig med bägge händerna när det gäller den sortens hjälp.

En del svenska ungdomar var på sin tid i Jugoslavien tillsammans med ungdomar från andra länder och byggde vägar och järnvägar. Svenska kommunister har i många år skämtat om hur de under kriget inkallades som ”säkerhetsrisker” för att i Norrbotten bygga världens dyraste vägsträcka, men ledande jugoslaver har försäkrat att den säkert inte var dyrare än de anläggningsarbeten som utfördes av intellektuella idealister och himlastormare från olika delar av världen för att ”hjälpa” Jugoslavien.

När jag 1960 under sex veckor reste runt i Kina tillsammans med ett antal andra svenskar konfronterades jag för första gången och till min stora överraskning med hur det egentligen låg till med den ryska ”hjälpen” till Kina. Ända till dess hade jag varit van vid att ryska delegationer behandlades som den socialistiska världens herrefolk för vilka man reste sig, applåderade och ropade: ”Leve Sovjetunionen!”

Den här gången hörde man inte av dem, men av en ren tillfällighet gick jag genom tågsättet på en resa Peking—Shanghai och stötte i en vanlig järnvägsvagn ihop med den ryska delegationen bestående av berömda vetenskapsmän och kulturpersonligheter under ledning av CK-ledamöter medan däremot vår svenska delegation åkte i regeringens salongsvagn med lyxinredning, tvätt- och duschrum mellan sovkupeerna för en och två personer. Vi hade två tjänare för tio personer som ordnade med diverse förtäring och en som dammade och serverade medan ryssarna fick trängas med andra i restaurangvagnen.

Jag var personligt bekant med en del av ryssarna men vågade av försiktighetsskäl inte säga något om vår komfort jämförd med deras och inte heller vågade jag berätta om min upptäckt för mina medresenärer. Det var då också omöjligt att få några tillförlitliga uppgifter om orsakerna, men världen har ju sedan fått veta att kineserna föredrar att göra saker och ting själva i stället för att bli ”hjälpta”. Vi som inte givit någon hjälp satt på parkett.

Fidel Castro har problem med att bli av med sitt rörsocker sedan USA upphörde att köpa det. Så länge ryssar och kineser var vänner fick han sälja litet till var och en av dem men han har nu tvingats att inrätta sina politiska ställningstaganden efter vilken av dem som köper rörsockret.

Irak fick ryska vapen som hjälp och använde dem sedan för att bl.a. mörda alla kommunister i landet. De socialistiska hjälpformerna är som synes mycket komplicerade också de.

Jag har inte anfört dessa exempel för att på något sätt håna rysk eller andra socialistiska länders hjälp som säkert i många avseenden varit välmenad liksom vår egen. De har själva svårigheter och problem och kan lika litet som vi ordna förhållandena för miljarder svältande. Allt tyder också på att de mer och mer inrättar sig för rent kommersiella former av hjälp och lån. De tävlar med Väst-Tyskland om att på denna grund exempelvis bygga stålverk åt Indien och det har större betydelse än mat på litet längre sikt.

Vår hemmavänster däremot vänder sig emot att regeringen här tillåter kapitalexport till och ”utsugning” i ett u-land som exempelvis Liberia. Jag vill understryka att jag i alla avseenden delar den kritik som framförts mot Lamcos sätt att behandla de strejkande men det innebär inte att Lamco skulle sakna betydelse som hjälp åt Liberias svältande folk. Jag bestrider heller inte att Wallenberg tar betalt för sina tjänster, men det gör vår statliga administration också och vi har inga fakta som visar att den ens skulle bli billigare. Vad är det som bevisar att det skulle blivit annorlunda om vi skattevägen tagit ut de belopp som Grängesbergsbolaget ensam satt in i Lamco? Det positiva med Lamco är, för Liberias vidkommande, att det svarta berget som tidigare inte gav näring åt en sparv nu ger 3 000 arbetare och deras familjer sysselsättning och långt bättre levnadsförhållanden än de tidigare hade. Det ger vidare den liberianska staten hälften av vinsten för vilken de skulle kunna bygga nya fabriker och skaffa fler sysselsättning osv.

Det senare sker inte därför att de f. d. amerikanska negerlavarna i landet, under ledning av

president Tubman, har etablerat sig som herrefolk, bygger presidentpalats och slösar bort pengarna på egen lyxkonsumtion. Hur kan man ställa krav på Grängesbergsbolaget att de skall demokratisera Liberia eller dra sig tillbaka från sin ”utsugning”? Begär inte av Wallenberg att han skall ändra på regimen i Liberia — han följer sitt avtal och gör sitt mot betalning och är tvungen att samarbeta med regimen ända tills det liberianska folket avskaffar Tubman-diktaturen och eventuellt löser in eller nationaliserar Lamco. Den möjligheten ingår i Wallenbergs kalkyler och är ett av skälen till att han snabbt vill ha tillbaks sina investerade pengar i form av hög profitkvot. Hur man än vrider och vänder på problemet kan man ändå inte komma ifrån att vem som än står för investeringskapitalet är industrialisering den enda riktiga hjälpen till u-länderna.

När Lenin skulle industrialisera det gamla Ryssland erbjöd han kapitalisterna koncessioner på minst lika fördelaktiga villkor som Wallenberg har i Liberia men det var inte många som lystrade. SKF byggde i alla fall en kullagerfabrik och Henry Ford en traktorfabrik i Sovjet, och ”utsugningen” fungerade hela tiden (30 år) till bägge parters fulla belåtenhet. Vad är det som skiljer den ena koncessionen från den andra? Ingenting. De hos Ford och SKF anställda ryssarna avlönades inte, liksom i Liberia, efter svensk eller amerikansk standard. De fick leva på samma svältlön som vid den tiden ännu var vanlig i Sovjetunionen. Den ryska vinstandelen användes av sovjetregeringen för att investeras i nya bil-, traktor- och kullagerfabriker där de hos Ford och SKF handplockade arbetarna avancerade till chefer och tekniska ledare.

Lenin skulle säkert ha betraktat det som en kapitalistisk utmaning och ett försök att skada sovjetmakten om Ford och SKF pretenderat på att få bilda ett par kapitalistiska välståndsoar i det svällande sovjetfolkets mitt och han tillät heller inte arbetarna att strejka. I gengäld använde han den ryska vinsten av koncessionen på det enda riktiga sättet — till att skapa nya fabriker och tillät kapitalisterna att ta sitt för hjälpen och besväret.

Grängesbergsbolagets fel ligger i att man tog ställning i den liberianska klasskampen på den reaktionära Tubman-diktaturens sida genom att avskeda och trakassera de strejkande arbetare som på längre sikt utgör garantin för bättre sociala och politiska förhållanden i Liberia. För sådana ställningstaganden har de inte stöd vare sig hos regeringen eller huvudparten av svenska folket.

Wallenberg och andra kapitalister som investerar i andra länder skall självklart inte lägga sig i ländernas inre förhållanden och de skall också respektera arbetarnas strejkrätt på samma sätt som här hemma. Men vi skall också akta oss väldigt noga för att acceptera vänsterns krav på en ”socialistisk utrikespolitik” eftersom också den vore att betrakta som ett försök att blanda sig i andra länders inre förhållanden. De bägge socialistiska stormakterna — Sovjetunionen och Kina socialistiska utrikespolitik, både när det gäller de inbördes relationerna och deras förhållande till u-länderna, bör stå som varnande exempel för oss.

Kommunisternas motståndare har i 50 år vänt sig mot att försöka exportera den ryska socialismen till andra länder och SKP självt är nu i färd med att för egen del bryta sina gamla bindningar åt det hållet med hänsyn till de bittra erfarenheterna. Vad finns då för skäl, att som Forum vänster gör i sitt 10-punktsprogram, avkräva den socialdemokratiska regeringen en socialistisk utrikespolitik? Jag har mycket svårt att föreställa mig att C. H. Hermanssons ”svenska väg till socialismen” skulle bli någon större exportframgång än ryssarnas och kinesernas, om nu vårt UD mot all förmodan skulle slå in på den vägen.

Ideologiskt och propagandamässigt riktar vänstern in sig på att vi alla, och främst storfinansen, utsuger u-ländernas folk. Jag bestrider inte att det är en del av sanningen — men en mycket liten del. Av vår utrikeshandel är endast 3 % förlagd till u-länder. I stormakter som USA och Sovjetunionen rör det sig bara om 1 %.

Låt mig ta ett exempel för att illustrera utsugningsgraden. Enligt senaste taxeringen hade Jacob Wallenberg en inkomst av 2 162 990 kronor och Marcus Wallenberg 1 457 310 kronor.

Låt oss för jämnhetens skull anta att alla 15 familjerna hade en genomsnittsinkomst av 2 miljoner kronor, vilket utslaget per capita blir omkring 4 kronor som man tagit från varje svensk. Av detta tar emellertid skatteverket tre fjärdedelar tillbaka, vilket innebär att den faktiska utsugningen var 1 krona per person. Hur mycket av denna profit som kom från utländer kan jag inte ange, men säkert rör det sig bara om obetydliga belopp.

Exemplet visar hur ofantligt litet våra tårdrypande resonemang om rikedomens fördelning i realiteten betyder. Skulle vi fördela fattigdomen så finge vi det omvända förhållandet eftersom de fattiga är så många; det skulle betyda att också vi blev undernärda. Nej, nyckeln till problemets lösning är i första hand ingen fördelningsfråga utan en fråga om att producera mer. I stället för att skjuta in sig på utsugningen borde man rikta kanonaden mot att handeln borde utvecklas, att företagare borde bygga upp fler företag i dessa länder och på så sätt göra kakan större. Lösningen ligger på samma plan som vår egen kamp mot fattigdomen. De fattiga måste komma tillrätta med sina religiösa, politiska och ekonomiska fördomar och själva befria sig ur fattigdomens grepp.

De rika ländernas (det gäller också socialistiska) försyndelser ligger i att vi för några nådesmulor försöker köpa de ledande, tongivande och privilegierade i dessa länder och engagera dem i våra egna politiska och ekonomiska motsättningar, dra in dem i militära maktblock, pracka på dem vår ideologi, våra dogmer som de stora massorna står helt främmande för.

Naturligtvis vill jag vara med och bekämpa fattigdom, handelsdiskriminering och utsugning men jag tror inte att man är på rätt väg när man utpekar den socialdemokratiska regeringen i Sverige som imperialistisk. För att ändra på världshandeln, världsmarknadspriser och utsugning krävs inte bara en revolution i Sverige utan en världsrevolution och den är säkert mycket avlägsen. Vill man någon gång nå sina utopiska mål i SKP och Forum vänster måste man inrikta sig på att få igång kulturrevolutioner i alla socialistiska och kapitalistiska stater och ställa in sig i ledet hos Mao Tse-tung. Han gör ju tillsammans med sina rödgardister ett allvarligt försök att definitivt knäcka kapitalismen och skapa jämlikhet.

Socialismen som vision och realitet

I den ideologiska propagandan för socialismen har väl alla riktningar och partier som omfattar denna ideologi gjort sig skyldiga till våldsamma överdrifter om ett socialistiskt samhälles möjligheter att avskaffa klasser, klassmotsättningar och klasskamp, att tillgodose alla våra materiella och kulturella behov och i alla avseenden göra oss till jämlikar i ett enda stort broderskap.

Kampen för socialismen är i första hand en kamp mot fattigdomen och i andra hand en kamp för en rättvisare fördelning av den kaka som vi alla, på ett eller annat sätt, är med om att baka. Alla våra strävanden i den ekonomiska politiken måste därför sikta på att ständigt förbättra och effektivisera vår produktionsapparat och se till att resultatet fördelas på ett rättvist och vettigt sätt.

I världsmåttstock ligger det så till att två tredjedelar av mänskligheten praktiskt taget saknar en effektiv produktionsapparat och av det skälet svälter medan den andra tredjedelen har en olikmässigt utvecklad produktionsapparat med ett socialistiskt eller ett kapitalistiskt produktionssätt som inbördes konkurrerar om vem som är effektivast i fråga om att tillgodose våra behov.

Allmänt sett finns det tills vidare inte belägg för att det kapitalistiska produktionssättet skulle vara mindre effektivt än det socialistiska, vilket jag lett i bevis med hjälp av fakta som vi inte utan vidare kan komma förbi.

Ingen, inte heller vi kommunister, förnekar att USA har en ohyggligt effektiv produktionsapparat och t.v. den högsta produktionen per capita av alla och ändå utnyttjas inte hela ka-

paciteten: 5 miljoner går arbetslösa. Felet härtill ligger inte i själva produktionens sätt att fungera utan i hur dess resultat fördelas mellan de människor som för sitt liv och uppehälle är beroende av varuproduktionen. Om de 22 miljonerna amerikanska negrer, som nu lever i slum och fattigdom, och många andra minoritetsgrupper finge en högre standard skulle det leda till arbetslöshetens avskaffande och en ännu starkare progressivitet i den ekonomiska utvecklingen. Förhållandena i vårt eget land som ligger i närheten av den amerikanska produktionseffektiviteten visar detta. Det är samma sak i de socialistiska länderna, vilka i fråga om produktion per capita ligger efter både USA och Sverige. Deras överlägsenhet gentemot USA ligger, liksom Sveriges, i fördelningen inte i effektiviteten. Med hänsyn till olikmässigheten i den ekonomiska utvecklingen måste också kampen för socialismen differentieras; det går inte att ställa samma krav i alla länder. I underutvecklade länder är huvudfrågan i den ekonomiska politiken, oavsett vilken benämning man ger den, att utveckla produktionsmedlen och utbygga produktionsapparaten.

Det fanns en tid då jag var lika hårt engagerad i försvaret av Sovjetunionen som Sara Lidman och många andra i dag är för Vietnam. Jag har följt deras kamp och många gånger delat deras glädje och sorg inför framgångar och bakslag och jag känner deras utveckling bättre än de flesta svenska kommunister och har stått många av de ansvariga nära. Jag är vare sig pessimist eller besviken på utvecklingen, jag är bara befriad från en del av min ungdoms socialistiska visioner och utopier och det som slår mig i dag är hur samstämmig och likartad utvecklingen varit i det av SAP styrda Sverige och Sovjetunionen när det gäller de resultat man kommit fram till.

Många av mina kamrater och medkämpar delar min syn på utvecklingen men kanske ännu fler lever kvar i illusionernas och visionernas värld och fortsätter som om ingenting hänt. Den unga generation som rycker in i kampen tycks heller inte ha lärt mycket av våra fel och misstag och jag känner igen mig själv i deras tro på möjligheten att rubba grundvalarna för människans livsvillkor. Som jag ser det nu finns det åtminstone en förklaring till min generations illusioner — allt var bara teori då. I dag är teorierna vägda och prövade och vi vet vad de är värda. Det finns inte längre någon ursäkt för att fortsätta på det gamla sättet.

Den make up man nu håller på med är inte helt ny och oprövad. Den anlades av Kommunistiska Ungdomsförbundet för många år sedan och kulminerade i namnbyte till Demokratisk Ungdom. Trots initialframgångar för denna taktik och en lovande början visade det sig snart att man inte hade lurat någon annan än sig själv. Uppvaknandet och tillnyktringen var mycket obehaglig för partiet. Det fanns inte längre något ungdomsförbund — det hade så gott som gjort slut på sig självt.

I den lilla skara på några hundratal medlemmar som sedan dess återstår, råder en förvirring och politisk rådvillhet som närmast kan jämföras med provie-gruppens. Det förvånar ingen att den gruppen, enligt egen uppgift, känner sig närbesläktad med DU och vänstern.

I alla de partisprängningar som förekommit under SKP:s 50-åriga tillvaro har ungdomen varit det revolutionära saltet. Partimajoriteten, huvudsakligen äldre, har troppat av och efter en längre eller kortare period av självständigt vänsterparti förenat sig med socialdemokratin. Det är ungdomsförbundet som varit bäraren av den revolutionära traditionen ända till senare år. Den här gången är det tvärtom DU som hunnit längst i opportunist och försumping.

Den förste ledaren för den revolutionära ungdomen, Z. Höglund, skrev under sin Långholmsvistelse 1916 en diktsamling Bläck och blod där han gav ungdomen följande hyllning:

Allt vad stort och stolt som diktardrömmen anat,
Allt vad väldigt verk som människoviljan danat,
var städs en ungdoms ljusa sköna tro
och sågs först i unga upprorshjärtan gro.

I den nuvarande generationen är det inte Kommunistiska Ungdomsförbundet utan Clarté som är bäraren av den revolutionära traditionen. Huvudparten av denna akademiska ungdom ser med förakt på DU och går sin egen väg — den ortodoxa marxismens-leninismens. Det är Clarté som har medlemmarna och aktivisterna och det var också dit DU med ordföranden Kjell E. Johanson i spetsen förlade sitt operationsfält. Men resultatet är inte särskilt lysande — de är utmanövrerade och totalt isolerade. En majoritet av clartéisterna är Maoister och har ingenting till övers för DU:s opportunist. Kjell E. Johanson betygsatte dem som ”vänsterfrasmakare” i *Tidsignal* för en tid sedan men vi fick i samma artikel också veta att det finns en del ”prosocialdemokrater”, så strängt taget är det bara han själv som företräder en riktig vänster. Det låter inte uppmuntrande för framtiden.

DU:s politiska aktivitet är närmast inriktad på att blåsa på den alltid pyrande eld som generationsmotsättningar utgör och här har man i förhållande till sin numerära och politiska styrka haft en viss framgång när det gäller att tränga sig fram beroende på att gamlingarna inte gjort eller gör något motstånd mot att ungdomen tar över. Det enda olustiga i sammanhanget är att de unga saknar en politisk linje med mål och mening i.

Med hjälp av 50 aktiva DU-klubbister i Stockholm hålls verksamheten igång med hjälp av ett otroligt antal kommittéer för kamp mot olika ting, men det är samma folk i dem alla och kommittéerna dör nästan lika fort som de uppstår. Kampanjen mot atomvapen, Vietnamkommittén, Sydafrikakommittén, Kommittén mot nynazism och rasfördomar osv. är produkter av denna aktivitet. Alltihop består av ett upprop skrivet av Kjell E. Johanson och undertecknat av ett antal tyckare som är mot rasfördomar, nazism osv. Den enda som har någon betydelse och verkligen utvecklar aktivitet och får resonans för sitt arbete är FNL-gruppen. Där finns organisation och målmedveten politisk verksamhet men där är DU helt utmanövrerad i ledningen.

Vid Clartékongressen i Uppsala 18-19 mars 1967 byggdes stadgarna om och Clarté förvandlades från akademikerorganisation med partiobunden och fri idédebatt till en starkt centraliserad, doktrinär och dogmatisk marxistisk-leninistisk partiapparat med sikten på att göra inbrytningar i fackliga och andra organisationer. I nr 3 1967 av tidskriften skriver redaktör Isaksson: ”Nu hänger det bara på vårt arbete huruvida vår organisation kan fylla en plats i främsta ledet för den som kämpar för ett socialistiskt Sverige i en socialistisk värld.” Vänstern har således inte ens hunnit bildas och konsolideras förrän den är splittrad i två grupper ”vänsterfrasmakare”.

Den slagna minoriteten med Kjell E. Johanson och hans drabanter i DU har reorganiserat sig och bildat något som fått namnet Socialistiska Förbundet. Det består till 90 % av de från FNL-kommitténs ledning utmanövrerade DU-arna uppblandade med några socialdemokratiska vänsterungdomar och kommittéledamöter från den kommittérelse som håller på att dö sotsdöden. En del av de fronderande vänstersocialdemokraterna — exempelvis i Lund — har också gått till ultravänsterfalangen.

Det anmärkningsvärda med denna splittringsverksamhet är att den har C. H. Hermanssons stöd. På Stockholmskommunens årskonferens i april försvarade och motiverade han den med den marxistiska dialektikens hjälp. Det rör sig om samma resonemang som kom till uttryck på Rikskonferensen i maj 1966: ”För att kunna ena måste man först fördjupa splittringen i SAP:s led.” Men den marxistiska dialektikens lagar fritar inte SKP från att självt bli offret för splittringsverksamheten i långt högre grad än SAP. Splittringen tycks ju vara dess öde. Vårt att notera är också Kjell E. Johansons plötsligt påkomna radikaliserings. Efter att först under lång tid förfäktat linjen om skapandet av ett enda stort Labour Party har han nu tvärvänt och betecknar SSU:s nya program med en klar socialistisk målsättning som ”liberal småhandel”. Varför denna konkurrens med ”vänsterfrasmakarna”?

Svagheten med de bägge inbördes splittrade vänstergrupperna är att deras operationsbas är

inskränkt till akademiker utan varje som helst kontakt med den verkliga arbetarrörelsen och vad man föraktfullt kallar ”apparatfolket”. Fackföreningsfolket och den egentliga arbetarungdomen står helt vid sidan av den akademiska vänsterdebatten och de politiska intrigerna.

Norrskensflamman slåss för sitt liv och sin existens medan partiet satsar stora pengar på att hålla dessa vänstersocialdemokrater med en tidning — *Tidsignal* — och finansierar verksamheten för att splittra socialdemokratin och vidga klyftan mellan SKP och SAP. I den kongressdebatt som förts har det tydligt markerats i inlägg från sådana som Lennart Ingberg, Anders Carlberg m.fl. att man är tillbaka i 30-40-talens felaktiga politiska värderingar och frågeställningar och betraktar socialdemokratin som huvudfienden. Detta står ju i direkt motsättning till alla deklARATIONER under senare år om att närma sig SAP och i arbetarklassens intresse försvara dess politiska maktutövning och är f.ö. en ytterligt farlig linje för partiet självt.

Vid den sista DU-kongressen i juni 1967 ändrades namnet igen – nu till Vänsterns Ungdomsförbund – och Anders Carlberg valdes till förbundsordförande. Dessa förändringar saknar helt betydelse då Carlberg hela tiden varit en av de argaste försvararna av splittringspolitikerna och Kjell E. Johansons främste supporter.

Äldre partimedlemmar som vänder sig mot denna splittring av arbetarrörelsen avfärdas som SAP-gökungar i boet samtidigt som man själv håller sig med fast avlönade chefredaktörer, med hemvist i SAP, för att organisera dess splittring. Det är en taktik som inte kan hålla särskilt länge och efter resultatet hittills att döma inte kommer att ge valuta för pengarna det kostar.

Redan upptakten är ytterligt vag, osäker och famlande, vilket framgår av den nyvalde vänstersocialdemokraten Christer Hogstedts utläggningar i nr 16 av *Tidsignal*. Han deklarerar: ”Vi är missnöjda med de existerande arbetarpartierna ... Vår politiska uppfattning sammanfaller i stort med SKP:s nya programförslag ... Men bägge partierna kännetecknas av en stelbent, konservativ partiapparat.”

I demokratiska organisationer är det så, och kan bara vara så, att en minoritet har full frihet att kämpa för förändring, men om man inte får gehör hos majoriteten för sina synpunkter behöver det nödvändigtvis inte bero på att ”partiapparaterna är stelbenta eller konservativa”. Det kan också bero på att minoritetens förslag är omöjliga. Hogstedt ger oss ett skolexempel på hur en anarkist betar sig i föreningsarbetet och det är i allra högsta grad olika former av anarkism som kommer till uttryck i Samling vänsters politiska lekstuga.

Den utstuderat naiva taktiken, som bär C. H. Hermanssons signatur, att lura på SAP eller skrämman dem till vänstersamverkan genom att skicka fram Hogstedt med en begäran gav inget annat resultat än det C. H. Hermansson tidigare fått av Tage Erlander. Det hade gått lika bra att få fram det om man spelat med korten på bordet; ingen lever i okunnighet om vems skugga som skyttar bakom Socialistiska Förbundet och

ingen av de gamla härdade politikerna i SAP blir skrämmda av studentpolitikerna i detta förbund. Skall SKP aldrig lära sig att man för att komma någonstans måste börja göra riktiga analyser och riktig realpolitik i stället för detta ständiga taktiska småfifflande?

Är vänstersamverkan med SAP möjlig?

Rubrikens fråga kan besvaras med både ja och nej. Det beror på vad man skall samverka om. Jag trodde en tid på möjligheten av ett enande eller någon form av intimare samverkan mellan de bägge arbetarpartierna. Min tro baserades framför allt på utvecklingen i Finlands politiska liv.

Den finska arbetarklassen var den första i världen som erövrade den parlamentariska och

politiska makten. 1916 fick man några rösters övervikt i Lantdagen. Den ryska revolutionen 1917 gav också Finland dess nationella frihet men allt mynnade ändå ut i en blodig revolution 1918, en revolution som sedan klöv arbetarklassen i två delar. Hatet och bitterheten över de mer än 80 000 socialister som fick ge sina liv i den kampen har sedan fortplantats till den nu levande generationen och gjort den finska arbetarrörelsen oförmögen att i samma utsträckning som den svenska påverka den politiska och ekonomiska utvecklingen.

Det finsk-ryska vinterkriget med den av kommunisterna i förbund med främmande makt upprättade Terijokiregeringen förbättrade inte precis förhållandet och motsättningarna inom arbetarrörelsen. Det finska kommunistpartiet var också det parti i Norden som var trögast i vändningarna när det gällde att inrätta sig för ”revisionismens” nya giv.

När FKP 1966 bestämde sig för att utan alla krusiduller och utan att ställa några förhandsvillkor gå i koalition på regeringsplanet inte endast med socialdemokraterna utan också med ett borgerligt parti – agrarerna, det finska centerpartiet – kunde man ju därav dra slutsatsen att andra och inte minst SKP skulle följa det goda exemplet. Jag är sedan min tidiga ungdom god vän med de flesta i FKP:s ledande kader och då jag förra året hade tillfälle att diskutera denna verkliga förnyelse i finsk politisk med dem försäkrade mig alla att den var ärligt och allvarligt menad, att det inte handlade om en tillfällig manöver. Som allt har utvecklats sig finns det heller ingen anledning att tvivla på deras uppriktighet. Jag kan och vill inte sätta mitt huvud i pant för att det gäller i tid och evighet som gammal kommunist är jag van vid djärva kastningar i politiken och det som i dag är en oomkullrunkelig sanning kan i morgon vara förbannad lögn.

Det bidrag som FKP gett till den finska arbetarrörelsens enande, som också på längre sikt kommer att få betydelse för andra länder, är till stort gagn och nytta för den finska arbetarrörelsens möjligheter att medverka vid utformandet av landets politik och utveckling i övrigt.

Med utgångspunkt från utgången i det norska valet skrev jag några artiklar och varnade för att vi kommunister skulle vara behjälpliga med att schabbla bort den politiska maktställning som svensk arbetarklass haft i snart 35 år. Efter hemkomsten från Finland försökte jag i samtal och diskussioner med ledande partikamrater förmå SKP att slå in på samma väg som FKP. Men förgäves. Nästan alla betraktade mig plötsligt som politisk idiot som inte förstod att skilja mellan situationen här och i Finland. ”Här måste man ställa villkor till socialdemokraterna om antagandet av vänsterns program.” Blinda av den första valframgången och fulla av förhoppningar om att beröva socialdemokraterna ytterligare en del av deras väljarunderlag bestämde man sig för att analysera missnöjet som ett uttryck för krav på socialism i SKP-tappning. I linje med denna analys gick också partikonferensen 20-21 maj 1966 in för att fördjupa splittringen, för att som man sade ”sedan kunna ena och radikaliserar arbetarklassen.”

I stället för att stödja och hjälpa den av borgerligheten hotade arbetarmakten gjorde man allt för att förtala och misstänkliggöra den, och hade förra årets kommunalval varit ett riksdagsval skulle vi i dag varit berövade vår makt och våra möjligheter att påverka den svenska politiken. Borgerligheten skulle haft både den ekonomiska och politiska makten och det skulle varit ödesdigert.

C. H. Hermanssons enhetsfrontspolitik eller vänstersamverkan, vilket han än kallar den, är inte heller den något annat än den gamla vanliga, som kommunisterna fört i alla tider.

Alla vet ju att vi för enhetspolitik och vill enhet, men bara på socialistisk grund, dvs. på våra villkor. Det gjorde Stalin också. Jag kan inte underlåta att unna mig nöjet att låta mina läsare ta del av vad professor Kolakowski har att anföra om den enhetsfrontspolitiken. Han skriver:

”Stalinismen förfogade också över enhetsparollen, som ständigt repeterades med nitiskt eftertryck. Det tänkesätt som hör samman med det stalinistiska systemet är nämligen idealistiskt till sin karaktär: detta ständiga upprepande av slagordet om enhet var nödvändigt

av flera anledningar; men då det visade sig att den verkliga enheten inte ryckte närmare på detta sätt och inte blev mindre fiktiv än förut, hade stalinismens ideologer inte något annat att göra än klaga över människornas svarta otacksamhet och beskylla sina fördragspartner för ond vilja. 'Vi gör allt för att ena arbetarrörelsen — vi upprepar ju ständigt parollen om enhet; det går inte ändå, det bevisar att de andra är förhårdade i sitt hat mot framåtskridandet.' Så föreställer sig den stalinistiske ideologen världen; han är inte i stånd att undersöka de sociala förhållandena som han själv är med om att betinga och som har till effekt att arbetarrörelsens verkliga enhet blir ett ouppnåeligt ideal; därför måste han söka efter orsaker i den andliga sfären: motståndarens ondskefullhet, brist på god vilja eller okunnighet, men allra helst deras önskan att bedra och splittra."

Den som läser dessa tänkvärda och lärorika rader kan lätt genom att jämföra dem med vad C. H. Hermansson sagt och nu tillsammans med Kjell E. Johanson gör i Socialistiska Förbundet för enhetens upprättande och möjligheten att nå den konstatera, att man ingenting lärt av Stalins misstag och Kolakowskis långtgående förnyelse.

Inte en rand i den stalinistiska tigerpälsen saknas i den Hermanssonska enhetsfrontspolitiken. Den drivs enligt samma mall som förut: den "förborgerligade, liberala" socialdemokratin skall överge sitt "stöd åt storfinansen" och ge sitt stöd åt den "enda och sanna socialismen", som C. H. Hermansson och kommunistiska partiet visar vägen till.

Denna för arbetarklassen skadliga enhetsfrontspolitik skulle ha något berättigande om man åtminstone hade ett genomförbart vänsteralternativ att föreslå. Ingen inbillar sig dock att socialdemokraterna har lust att ta luften av sig själva genom att utlova en politik, som ingen skulle kunna realisera. Ingen tror heller i Finland att FKP kan diktera och bestämma de finska socialdemokraternas politik och ännu mindre Kekkonens. Vill de samarbeta och samverka får de finna sig i att t.o.m. samarbeta med sin storfinans och i allt följa det möjligas väg — och den är inte ett dugg annorlunda än den Erlander följer här.

Om C. H. Hermansson hade sinne för riktig politisk analys och verkligen vore mån om att tjäna klassintressena och inte sina småskurna partiintressen skulle han kunna dra många intressanta lärdomar av kommunalvalet 1966. Valutgången blev precis den jag befarat — arbetarklassen och därmed vänstern själv golvades av en högerkrok. De då pessimistiska förutsägelseerna blev ett obehagligt faktum som ingen kan bortförklara. SKP:s framgång — 1,3 % jämfört med riksdagsvalet 1964 — infriar inte löftet om en "radikaliserad socialdemokrati" och är en klen tröst för förlusten av arbetarmajoriteten i våra storstäder.

I 1944 års val led socialdemokraterna nederlag på pris- och lönestoppolitiken, dvs. motsatsen till den nuvarande situationen. Den gången uppfångades hela förlusten av kommunisterna. Det var en omflyttning av rösterna inom arbetarrörelsen som markerade en radikaliserings.

Det faktum att endast var femte missnöjd socialdemokratisk marginalväljare hösten 1966 tog "flera steg till vänster" ger klart besked om var de missnöjda står nu. Det är inte krav på vänsterpolitik och socialism utan på borgerlig avlösning vid makten som valresultatet pekar mot. Vill C. H. Hermansson använda sin marxistiska dialektik som lupp är det inte svårt att upptäcka, att SKP:s valseger är en Pyrrhusseger som innebär slutet för hans egen "intressanta" politik med "flera steg till vänster".

Hur man än vill vrida och vända på problemet kommer man inte ifrån att "flera steg till vänster"-politiken är förbrukad. Den ger ingen utdelning i nuet och kan inte användas med utsikter till framgång i fortsättningen. Tvärtom. Var ligger förklaringen härtill?

Redan mellanvalåret 1965 publicerade Sveriges Radio en SIFO-undersökning som gav besked om att SKP var inne på fel väg i sina politiska bedömningar. SIFO hade tillfrågat de olika partiernas väljare vid 1964 års val om bl.a. följande två frågor:

1. Vilket parti har Ni som alternativ till det parti Ni nu röstat med i händelse av att Ni inte

anser er kunna rösta med det egna längre?

2. Önskar Ni mer samarbete mellan partierna eller vill Ni ha en mer profilbetonad politik av det egna partiet?

Av det socialdemokratiska partiets omkring 2 miljoner väljare hade 35 % centerpartiet, 28 % folkpartiet och endast 9 % kommunistpartiet som sitt andra alternativ. Dessa siffror visar att vid en maximal opposition i socialdemokratiska partiet, av sådan styrka att partibyten vid val blev aktuellt, skulle således kommunisterna tillsammans med vad de redan förut hade av eget väljarunderlag få 14 % av rösterna. Däremot skulle de två mittenpartierna i det borgerliga lägret få 63 % av de fronderande socialdemokratiska väljarna.

Med hänsyn till SKP:s taktik att ligga så nära socialdemokraterna som möjligt, och bara spela rollen av pådrivare mot vänster kunde det således bara bli en eventuell omgruppering av den vänster som SAP och SKP utgjorde i förhållande till det borgerliga blocket. Nu lyckades man bara fånga upp 1,3 % av möjliga 9 % medan de borgerliga partierna vart för sig gjorde lika stora framryckningar. Om förskjutningen i väljarunderlaget mellan SAP och SKP skett utan att de borgerliga fått framgång skulle man ha kunnat tala om en obetydlig radikalisering och krav på en ”flera steg till vänster”-politik. Som det nu blev är det omöjligt.

Jag vet genom valvärderingsdebatter som jag deltagit i att många kommunister klänger sig fast vid att det nu skulle föreligga möjligheter att pressa fram ett samarbete med socialdemokraterna om en vänsterpolitik, men det är ett självbedrägeri av samma slag som tron att missnöje skulle vara liktydigt med krav på vänsterpolitik och mer socialism. Vad vi med absolut säkerhet vet är att mot vänsterns 6,4 % av väljarkåren står 93,6 % som avvisar vänsterpolitiken. Eftersom kommunisterna helt saknar inbrytningsmöjligheter inom de borgerliga partiernas väljare innebär kravet inget annat än att bädda för borgerlig seger. En vänstersamverkan nu vore en absolut säker borgen för borgerlig valseger i 1968 års val. Om det funnes ett uns av respekt för sanning och realiteter skulle varje kommunist förstå det. De väljare som gick till det borgerliga lägret hade ju möjligheten att välja vänster redan 1966, men gjorde det inte. De skulle väl knappast ändra mening därför att SAP slöt upp bakom SKP. Utsikterna till vänstersamverkan är långt mindre efter än före 1966 års val och det finns heller ingen opinion för något dylikt inom SAP hur mycket kommunisterna än fantiserar därom.

Varje människa med en balanserad uppfattning om möjligheterna att driva en politik för den demokratiska socialismen kunde således långt före valslagens början ha sagt sig, att det inte fanns täckning i den allmänna opinionen för en ”flera steg till vänster”-politik och valutslaget bekräftar och understryker detta än mer.

Felet med den kommunistiska politiken, sett ur hela arbetarklassens synpunkt, är att man ställt och ställer taktiska och partiegoistiska intressen före de arbetares och tjänstemäns intressen, som man så högljutt säger sig försvara. Skickligt och raffinerat har man, ibland i dubbel bemärkelse, lyckats utnyttja prisstegringarna, bostadsbristen och kösamhället, som inte är produkter av vanstyre utan av att regeringen varit för ambitiös när det gällt att tillmötesgå de ständigt växande kraven på standardhöjningar.

Trots att man identifierar sig med arbetarklassen och småfolket och påstår sig vara överens med socialdemokratin om en demokratisk väg till socialismen ser man ännu i dag inte (eller vill inte se) att den politik som förts mot den socialdemokratiska regeringen också är ett struptag på den egna politiken. Förlorar socialdemokratin sin politiska maktställning vid 1968 års val så förlorar också C. H. Hermanssons politiska pepparkakshus allt intresse och betydelse. Vad skall man driva åt vänster när socialdemokraterna inte längre har någon makt? Då uppstår samma situation som för SF i Norge: SAP blir självt en vänsteropposition med möjligheter att vara hur radikal som helst och SKP:s ”storhetstid” är förbi. I Danmark, där det blev socialistisk majoritet för första gången i landets historia, spricker nu vänstern på försöken att uträtta något. Den mervärdesskatt som nu beslutats och som avser att höja standarden för

låglönegrupperna och barnfamiljerna vill en del av vänstern inom SF inte vara med om att betala. Det är alltid lätt att utfärda löften, men svårare att förverkliga dem.

Det är en gammal välkänd strategisk regel att inte förtruppen (SKP älskar att kalla sig så) skall gå för långt fram även om möjligheterna härtill kan förefalla gynnsamma. Risken för att man i så fall blir kringränd av fienden och nedkämpad är mycket stor. Det är just vad som skett med SKP. Till borgerlighetens stora förtjusning har man lämnat huvudstyrkan SAP — bakom sig, rusat fram på sin vänsterväg och kommer att bli nedkämpad om man inte kan hitta en möjlighet att tillsammans med huvudstyrkan, och under dess beskydd, dra sig ur och retirera i tid.

SKP bör ta sig en funderare på det svar dess egna väljare gav på SIFO:s andra fråga: Önskar Ni mer eller mindre samarbete mellan partierna eller vill Ni ha en mer profilbetonad politik av det egna partiet? Svaret från de 5,3 % av väljarkåren, som kommunisterna då förfogade över, var: 75 % önskade mer samarbete med socialdemokraterna. Ovanligt många av SKP:s nyförvärvade väljare från 1966 har i olika sammanhang sagt mig: ”Vi tror naturligtvis inte på C. H. Hermanssons politik i största allmänhet, men sossarna har suttit vid makten så länge att de slöat till och behövde ha sig en körare, bli påmind om sin dödlighet.”

Frågan om hur många den sortens väljare är kan vara svårt att avgöra, men all sannolikhet talar för att de radikala och socialistiskt krävande vänsterväljarnas radikalism inte sitter så löst påsmetad att de i valet mellan en borgerlig och socialdemokratisk regering 1968 skulle föredra den förstnämnda. Men det är det valet man inte kommer undan då, det visar 1966 års valutslag.

I radiointervjun efter partistyrelsemötet den 29 januari deklarerade C. H. Hermansson apropå möjligheten av en teknisk valsamverkan: ”Det är omöjligt att finna stöd för en sådan i partileden om inte SAP accepterar vänstersamverkan.” Är det en riktig karakteristik av läget i partiet, så säger jag som Sara Lidman: ”Det är synd på ett sådant parti”.

Jag vet naturligtvis att det finns mycket gammalt sossehat kvar i partileden men tror ändå inte att C. H. Hermansson har rätt i sin bedömning. Skulle han ändå ha det spelar det inte så stor roll då partimedlemmarna i förhållande till antalet väljare för partiet är ganska obetydligt. Det är inte partimedlemmarna som bestämmer väljarens ställningstagande, utan partiet som måste följa och försvara väljarnas intressen.

Socialdemokratin är inte främmande för samarbete med någon — det visar förhållandena i Finland och Danmark. De finska kommunisterna valde att medverka i det möjligas politik liksom danska SF. Detta samarbete har sina för- och nackdelar, men det enklaste är ändå att stanna utanför de ansvarigas krets och bara kritisera allt och alla. Det är emellertid också den farligaste vägen, ty den är alltid en återvändsgränd eller leder ut i intet.

Den situation som man nu står inför påminner i mångt och mycket om partiets inställning till omsättningsskattens införande och Hilding Hagbergs hot om att då störta regeringen på den frågan. Hotet blev till partiets stora lycka aldrig genomfört och det kanske blir samma nu? Under Sven Linderots tid som partiledare lyckades det att utan någon som helst uppgörelse om gemensamt vänsterprogram övertala partiet att rösta på socialdemokratiska kandidater i valkretsar där vi saknade utsikter att ta egna mandat. Det bidraget till att rädda arbetarklassens politiska maktposition har vi aldrig behövt ångra och göra självkritik för. Skulle det mot förmodan inte lyckas för C. H. Hermansson att i partiet uppbåda förståelse för att rädda arbetarklassens politiska maktutövning får man förlita sig till partiets väljare, som kanske trots allt föredrar en socialdemokratisk regering framför en borgerlig.

Det skulle vara förnuftigare att vaska fram en ny politik i förhållande till socialdemokratin än att redan nu börja fabla om nederlag för regeringen 1968. Att medverka till det senare kan rimligtvis inte ge annat utbyte än nederlag och början till slutet för SKP självt.

Kongressbeslutet om upprättande av ”vänsterns valförbund” är på sikt ett mycket farligt politiskt äventyr och kan bara leda till att göra den svenska arbetarklassen politiskt maktlös. Klokheten bjuder att Hermansson ändå, liksom Sven Linderot på sin tid, försöker övertala partiet att rädda regeringen i stället för att stjäla den.

Hur kan man vara så naiv att man tror det vara möjligt att få SAP till förhandlingsbordet om ett program som helt underkänner vad de utträttat under mer än en mansålder och vars huvudkrav är sådana att inte heller renodlat socialistiska regimer med total makt och diktatur lyckats lösa dem? SKP har mycket att lära av finsk och dansk vänster. Innan man kan få minsta lilla framgång för sin ”vänstersamverkan” får man nog bekväma sig att lära in de elementära demokratiska spelreglerna som säger att minoriteten måste underordna sig majoriteten. Med bara 6 % av folkopinionen bakom det ”socialistiska alternativet” kan man inte tvinga fram sina krav på demokratisk väg, det kan bara ske genom att följa Lenins väg 1917 och de grekiska generalernas 1967. Detta gäller i lika hög grad Christer Hogstedts nybildade ”Socialistiska Förbund”.

21:a kongressen och partiets omstöpning

På det organisatoriska planet har SKP parallellt med omläggningen av den politiska kursen byggts om från kampparti till en högst alldaglig valapparat som inte skiljer sig från andra partier i landet. Detta har nu konfirmerats genom de av kongressen antagna nya parti-stadgarna.

Vilka följder detta kommer att få för medlemsnumerär och aktivitet är naturligtvis svårt att exakt förutsäga men det man vet är att det redan betytt en avsevärd nedgång i aktiviteten och dalande medlemssiffror.

De många små partiföreningarna har sammanslagits till stora sådana vilket innebär att man tappat den direkta kontakten med det stora flertalet som sällan kommer till några möten. Tidningsförsäljning, medlemsvärvning och avgiftsinkassering osv. har ingen längre lust med (det sker numera genom postverket och postgirot i större städer och orter) vilket leder till ännu sämre kontakt med medlemmarna.

Under partiets förra uppgångsperiod under senare delen av 40-talet var medlemssiffran i närheten av 50 000 men dalade sedan så att den vid ingången till 60-talet var omkring 20 000 och har nu fallit till 17 000 rapporterade medlemmar. Den genomsnittliga partiåldern är hög och den normala avgången stor bland de gamla slitvargarna i partiet. Därtill kommer att rapporteringen alltid släpar på en stor del ”dödkött” dvs. sådana som inte på länge betalat sin medlemsavgift eller haft någon kontakt med rörelsen. De som demonstrativt lämnar och anger en förklaring är inte många i förhållande till dem som bara tröttnar och lägger av. Den stora faran nu är att en stor del av de äldre kommer att på detta sätt lämna partiet.

Skall jag döma efter tillståndet i min egen partiförening, som omfattar Farsta valkrets, är denna process redan igång. Under år 1966 var det endast 75 av 203 medlemmar som betalade sin årskontingent.

En viss kompensation för avgången under senare år har skett genom tillkomsten av s.k. stödmedlemmar — omkring 7 000 — men också här är avgången förmodligen stor. Av 36 sådana medlemmar i vår förening var det endast 9 som betalade sin tia i årsavgift 1966. En och annan verkligt politiskt intresserad kommer nog till mötena men de flesta kommer av nyfikenhet eller för att de länge känt sig som sympatisörer med partiet och röstat kommunistiskt i ett eller flera val. Värdet av sådana medlemmar för att hålla ihop en organisation är inte stort och förpliktelserna för dem inga.

Hur många av de aktiva, arbetsvilliga medlemmarna som nu kommer att övergå till ultravänstern är svårt att bedöma men säkert blir det en hel del. Deras andel i medlemsstocken är

långt större än kongressen visade då det i de flesta fall rör sig om minoriteter som saknade tillräckligt inflytande för att få ombud valda till kongressen men ändå fanns där.

Anmärkningsvärt är således att partiet gjort betydande valframgångar utan att detta på något sätt spåras i en förstärkning av partiet. Det är samma företeelse som i Danmark där Aksel Larsen gjort sitt parlamentariska genombrott praktiskt taget utan ett parti. I TV-åldern är det helt enkelt inte nödvändigt att ha ett parti för att nå ut till väljarna. På längre sikt är det farligt att bygga på ”politisk pop” — man måste ha ett stabilt program och en stark och målmedveten partikader för att förverkliga det. Det är därför all anledning att inte ta lättsinnigt på det inre partiuppbygget.

Kongressdebatten liksom kongressen själv visade att även om missnöjet med det nya programmet är stort är det ännu större när det gäller namnbytet. Inte ens den sista kompromissen togs annat än motvilligt och först sedan C. H. Hermansson vädjat om ett antagande. För många var det nog som att slita det sista bandet med en heroisk, revolutionär kamp och självupoffring.

Summerar jag 21:a kongressens betydelse så ligger den i att vi hamnat i gamla försyndelser. Dess närmaste perspektiv består i att vi manövrerat oss in i en position där vi gör socialdemokratin och därmed arbetarklassens politiska maktutövning till en huvudfiende i kampen för vårt socialistiska alternativ. Det är ingen hjälp åt arbetarklassen eller stöd för socialistiska ideal att skärpa kraven i tron att de väljare som 1966 gick till de borgerliga partierna och inte tog ”flera steg till vänster” skall återerövrans.

På varje arbetsplats, i varje fackförening, bostadsområde osv. blir det nu ett slagfält mellan SAP och SKP, en hård och bitter kamp som bara kan sluta med nederlag för den svagare. I mina ansträngningar att klargöra detta och försvara den riktiga enheten har jag mött påståendet: ”Du förstår inte det här, du är för tidigt ute, vägen till enhet går över fördjupad splittring” osv. Jag vill svara: ”Ni misstar er om ni tror er ha splittrat SAP genom att bilda Socialistiska Förbundet. Vissa tjockhudningar kan inte skydda sig mot att en del insektsarter lägger ägg i dess hud, ägg som utvecklas till obehagliga larver. Det finns en liten fågel — oxhackaren — som hjälper dem att befria sig från obehaget. Möjligen har vi spelat oxhackarens roll och hjälpt dem korrigeras fel och brister — men tro därför inte att det nödvändigtvis måste bli en noshörning av oxhackaren.”

De stora dialektiker som tror att vägen till enhet går genom fördjupad splittring kan möjligen få rätt men till att börja med är det ju vi själva som drabbas värst. Redan dagen efter kongressens avslutning var splittringen i full gång. Det är upplagt för att vi inom kort kan ha fyra arbetarpartier som motvikt till de tre borgerliga. ”Vänstersocialdemokraterna” är inte vana att gå i ledband så det är inte alls säkert att de vill följa Vänsterpartiet kommunisterna i vått och torrt och då får vi också där en grupp med egen politik.

Sannolikheten talar således för splittring i mångfald. Hur allvarligt det kommer att bli för Sveriges arbetarklass blir beroende på hur de 283 000 radikala väljare som kommunisterna drog med sig 1966 reagerar nu. Två gånger i det förflutna har vi i partiets ledande, ansvariga kader lyckats övertala dem att — trots brist på officiella förhandlingar med SAP — rädda det arbetande folkets regering genom att hjälpa i stället för att stjälpa dem. Jag litas därför mer på dem och deras klasskänsla och sinne för realiteter än den nuvarande partikursen. Skulle jag ha fel i denna min bedömning går arbetarrörelsen mot mörka och svåra tider i vårt land. Oavsett om jag har rätt eller fel kommer det efter 1968 inte att vara lika intressant att heta C. H. Hermansson som det kan vara i dag.

Sammanfattning

SKP:s ansiktslyftning, som i allra största utsträckning är ett verk av C. H. Hermansson, har i

många avseenden förvandlat partiet till oigenkännlighet och ambitionen att ge det en ny krigsutrustning är inte att ta miste på. Men man har hela tiden befunnit sig i en tvåångssituation, dikterad av både inre och yttre tryck och det har hela tiden rört sig om en reträtt och en anpassning till en utveckling som inte varit förutsedd eller önskad.

Reträtten har skett i skydd av en dimridå om att man stakat ut en ”ny väg”, en svensk väg till socialismen. Ingen kan utan att våldföra sig på sanningen emellertid påstå att C. H. Hermansson skulle ha tillfört socialismen som samhällsåskådning något som helst nytt och inte har han berikat statsvetenskapens teorier med något av värde. Hans analyser och program bär heller inte vittnesbörd om större djupsinne och framsynthet — det är på det taktiska planet som förmågan ligger.

Det är fräckhet i kvadrat när han presenterar sin väg till socialisering och socialism som något nytt. Kritiken mot den ekonomiska demokratins brister, som i det nya programmet riktas mot såväl socialistiska stater som blandekonomin i Sverige, är för all del i vissa stycken riktig och helt korrekt. Det betyder emellertid inte att den ger ett svar på frågorna Varför? eller Vad bör göras för att avskaffa bristerna? Metoden att bara stryka ett tjockt streck över det som inte längre är försvarbart är inte liktydigt med att ha skapat något nytt.

Politisk diktatur och en centraliserad ledning av produktionen och samhället skapar en oavsättlig och maktfullkomlig byråkrati som gör varje liten byråkrat till en diktator på sitt gebit. Går man däremot den demokratiska vägen till socialism ökar också antalet byråkrater och deras makt ökar allt eftersom de avancerar uppåt. Men de kan avsättas och utbytas av folket i val. Det är således skillnad på byråkrati och byråkrati.

I det nya partiprogrammet finns inte en sådan gradering markerad. Däremot finns en utpräglad tendens till decentralisering av makten i t.ex. förslagen till företagsdemokrati med krav på de anställdas självstyrelse och val av företagets ledningar. Ställer man så långtgående krav på den demokratiska beslutanderätten hamnar vi i kaos och anarki, vilket är motsatsen till en funktionsduglig demokrati. Överhuvudtaget är det så många problem och frågeställningar som dyker upp i samband med en demokratisering av det slag som föreslås att det storligen förvånar att ingen i programkommissionen och partistyrelsen kommit på någon. Det speglar en naivitet och en brist på verklighetssinne som är skrämmande.

Det är verkligen ett länge känt behov att någon sätter sig ner och gör en riktig analys av vad som står sig och inte står sig hos de stora socialistiska profeternas läror och irrläror när det gäller tolkningen av de två största, Marx och Lenin. Vill C. H. Hermansson gå till historien som socialismens förnyare bör han ta itu med den uppgiften först och sedan skriva nya program på grundval av den analysen.

Vi förhoppningsfulla och troende marxister-leninister, som in i det sista klängt oss fast vid de olika slagen av tolkningar om socialismens outgrundliga vägar, är i stort behov av någon som kan ge oss svar på frågorna: Varför går utvecklingen i de socialistiska länderna efter 50 års maktutövning mot ökade skillnader i standard och social status i stället för jämlikhet? Varför behöver världens största kommunistparti — Kinas — efter att i 17 år innehaft makten, göra en ny revolution och störta en liten obetydlig och outvecklad kapitalistklick som aldrig spelat någon avgörande roll i det kinesiska riket? Varför har alla de motsättningar som Marx och Lenin påstod skulle ta död på kapitalismen, men upphöra under socialismen, dröjt sig kvar i socialismens läger? Vad beror det på att kapitalismen är segare och livskraftigare än kvickrot?

Om C. H. Hermansson kunde ge svar på dessa och många andra frågor skulle han gå till historien som förnyare. Nu är han bara en högst alldaglig politisk kotknackare som krånglar sig fram med undanglidningar och ett av SAP lånat gammalt program om att köpa socialiseringen.

C. H. Hermansson har liksom många andra vänstermän och nymarxister valt att gå den

lättaste vägen, plockat fram vad Marx skrev i 25-årsaldern om människans främlingskap i samhället. Det märkliga är nu att detta främlingskap, som funnits i alla tider och kommer att finnas i all framtid och som är en produkt av samhällets förändring och framåtskridande, mobiliseras mot välståndsutvecklingen. Marx själv gjorde inte politik på detta utan på det som hör framstegen och framtiden till. Marx förutsatte att socialismen allmän äganderätt till produktionsmedlen — skulle upphäva detta främlingskap, men det märkliga är att företeelsen lever kvar också i socialistiska stater. Också där skriver sociologerna doktorsavhandlingar om problemet. När får vi en förklaring till varför Marx misstog sig så grundligt på lösningen också av det problemet?

Efter kommunalvalet 1966 inträdde en helt ny politisk situation och dessutom har den ekonomiska konjunkturen ändrats vilket kräver en helt ny politik. Det är på förmågan att formulera en sådan som frågan om partiets framtid hänger i långt större grad än på skapandet av ett vänsterns valförbund. Att det senare skjuts i förgrunden är ett tecken på svaghet och inte på styrka.

Att bygga ett socialistiskt samhälle med jämlikhet och inbördes solidaritet har visat sig långt svårare och mer komplicerat än någon vågat drömma om och det kräver inte bara platoniska bekännelser till den demokratiska vägen utan också en konkret politik som står i överensstämmelse med deklARATIONERNA. Det kräver i första hand en nedvärdering och nedtoning av den egna betydelsen i förhållande till de långt starkare krafter man måste samverka med för att i en framtid nå det eftersträvade målet.

Även om man under senare år kommit ett stycke på väg är det långt kvar tills man inser sin egen begränsning och tillerkänner medspelaren i kampen för socialismen — SAP — en riktig och verklighetsbetonad roll. I den mån det finns en speciell svensk väg till socialismen så representerar SAP den och har satt sin prägel på den i långt större utsträckning än SKP både före och efter förnyelsen.

Talet om att tjäna folkets intressen kan inte dölja det faktum att man nu istället för att verkligen ena och samverka anstränger sig för och hoppas på en fördjupad splittring av klass-intressena. I bedömningen av framtidsutsikterna måste man tyvärr räkna med den möjligheten. Satsningen på och önsketänkandet om att socialdemokratin skulle befinna sig i en förfalls- och söndringsperiod är ett farligt självbedrägeri liksom oförmågan att fastställa sin egen position i sammanhanget.

Det politiska lapptäcke som C. H. Hermansson sytt är på sitt sätt ett bevis på var kommunismen, internationellt och nationellt, hamnat i dagens värld. En fråga som tränger sig på — trots framgångarna i de senaste två valen — är: Har SKP i sin nuvarande skepnad någon självständig uppgift att fylla i klasskampen? Vill man vara en del av arbetarrörelsen och kämpa för att tillvarata löntagarnas intressen så är man också som minoritet skyldig att underordna sig majoritetens mening.

I 1946 års val nådde partiet sitt maximala inflytande under en 50-årsperiod och låg då ett bra stycke framom den nuvarande positionen. Vi behöver ytterligare ett par valframgångar och tredubbla vår medlemstock för att nå dit. Den gången fick vi vår framgång utan egen förskyllan — det berodde på ryssarnas tappra kamp mot de tyska fascisterna. Den här gången har vi fått våra framgångar genom den ryska revisionismen och genom vår egen ännu snabbare reträtt i il-marscher mot socialdemokratin — inte på vår ”oemotståndliga” politik för socialismen.

En arme som retirerar segrar inte. Man kan göra uppehållande motoffensiver och frontuträtningar men aldrig segra genom att retirera. Beviset för att SKP alltjämt retirerar ligger i att man känt sig tvingad presentera ett program med avståndstagande från både rysk och kinesisk socialism och dölja sig bakom ett principprogram som i väsentliga stycken är SAP:s. All sannolikhet talar för att såväl ryssar som kineser, efter alla ideologiska

utsvävningar, tvingas bygga den socialism som är möjlig, trots att SKP tar avstånd. På samma sätt är SKP:s försök att i Sverige driva SAP in på några vänsteräventyr i kampen för den demokratiska socialismen dömda att på förhand misslyckas; också SAP måste hålla sig till det möjligas väg.

SKP:s skara står som Israels barn en gång vid Röda Havet. C. H. Hermansson stöter med staven men ännu har inte Röda Havet öppnat sig. Vi väntar med spänning på hur det skall gå i fortsättningen.

I stället för en riktig politisk och ekonomisk analys och en verklig förnyelse har SKP och C. H. Hermansson trasslat in sig i en ideologisk röra utan like med den Nya vänsterns chefs-ideolog Göran Therborn — en f.d. syndikalist, nu med påstådd SAP-tillhörighet — och tror att man nu i vissa stycken kan ersätta Lenin med Bakunin och Krapotkins förlegade läror om socialism.

En nyutkommen skrift, *Funktionssocialism*, av den unge juristen Gunnar Adler-Karlsson visar att det finns ung och riktig förnyelse. Adler-Karlsson är försynt och blygsam och kallar sin förnyelse ”Utkast till en teori” — och gör inte anspråk på att ha utrett hela problemet om vad som sker på samhällsekonomins område här och i världen i övrigt. Han har skaffat sig en utgångspunkt som lovar mycket för vår framtida ekonomisk-politiska orientering.

Det som ger mig en smula glädje är att han som forskare vid Institutet för internationell ekonomi i Stockholm i väsentliga stycken kommit fram till samma resultat som jag gjort på grundval av ett livs erfarenhet och kamp för socialistiska värderingar. Om kommunisterna ville börja sin förnyelse där Gunnar Adler-Karlsson börjar kunde vi få en intressant och lovande utveckling för den socialistiska visionens förverkligande, även om allt talar för att det tar lång tid innan vi är där.